AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL :8 EKİM '98 • 400.000 TL. (KDV DAHİL)

İNSANCIL

ISSN 1300-4158

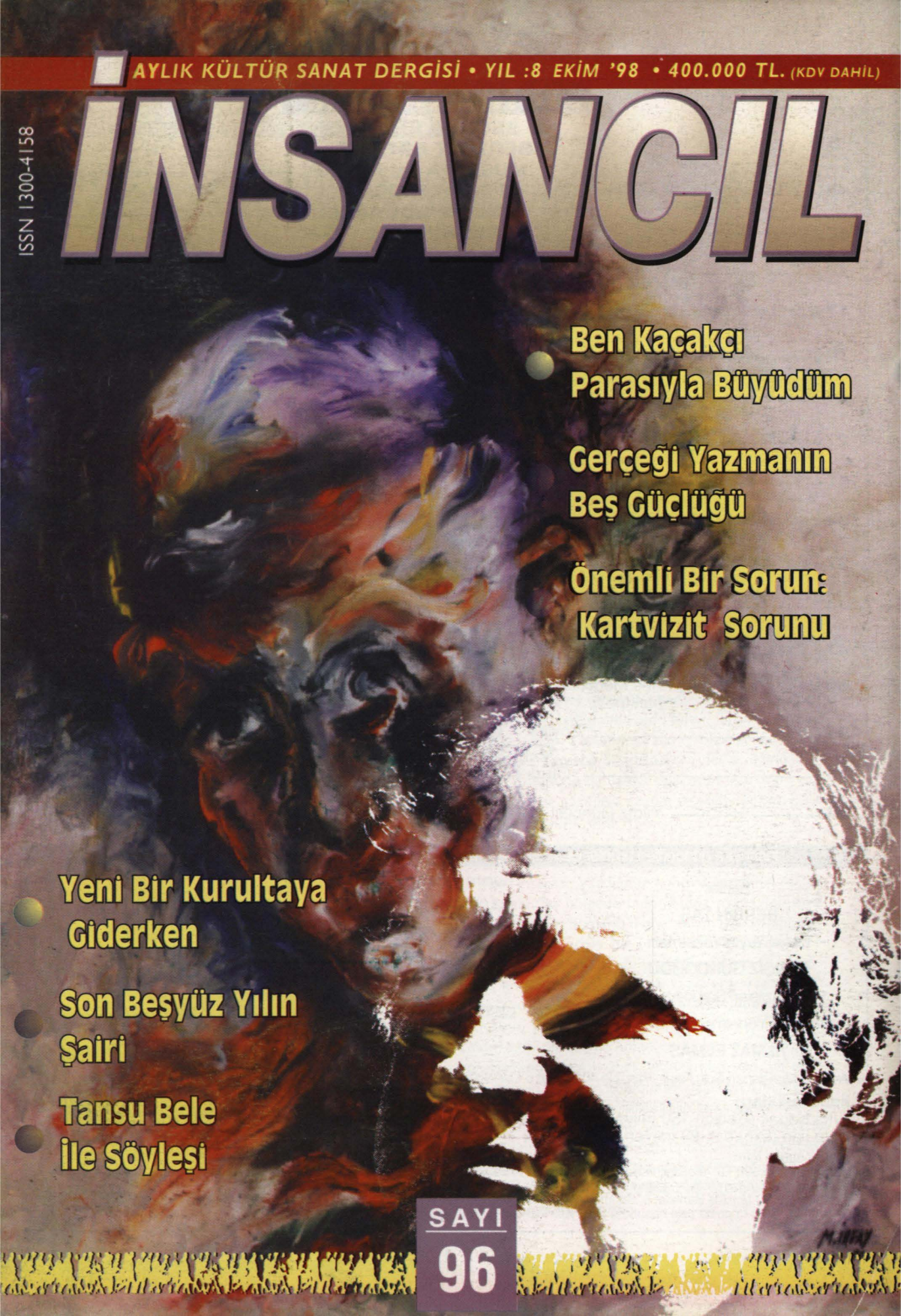

Ben Kaçakçı Parasıyla Büyüdüm

Gerçeği Yazmanın Beş Güçlüğü

Önemli Bir Sorun: Kartvizit Sorunu

Yeni Bir Kurultaya Giderken

Son Beşyüz Yılın Şairi

Tansu Bele İle Söyleşi

SAYI 96

İÇİNDEKİLER

SENNUR SEZER Ben Kaçakçı Parasıyla Büyüdüm — **1**

3 — Gerçeği Yazmanın Beş Güçlüğü — **BERTOLT BRECHT**

MUSTAFA TURAN Şiir — **7**

8 — Önemli Bir Sorun: Kartvizit Sorunu — **AFŞAR TİMUÇİN**

HULUSİ DOĞAN Şiir — **9**

10 — İnsanileşme Sürecinde Kadın-Erkek Sorun IX — **BERRİN TAŞ**

TAMAZ ÇİLADZE Şiir -Çeviri- — **13**

14 — "Yeni Bir Kurultaya Giderken — **MEHMET ESATOĞLU**

CENGİZ BEKTAŞ Şiir — **16**

17 — Üç Ayaklı Köpek — **ADVİYE AZMAZ**

M.NEJAT GACAR Şiir — **19**

20 — Kültür ve Uygarlık — **SİNAN KUTLU**

HÜSEYİN TOPÇUGİL Şiir — **23**

24 — Merhaba Dostlar — **MUHAMMET GÜZEL**

İ.KEMAL KARADAYI Aşk! Aşk! Aşk!.. — **29**

27 — Müzik Kavramları (1) — **SERVER ACİM**

HASAN AKARSU Ahmet Özer'in Yeni Şiirleri: Aşkın Taçyaprağı — **30**

31 — Şiir — **IŞIK MUSLU**

ALİ TAŞ M.İrfan Benli... — **31**

34 — Şiir — **ASIM GÖNEN**

MURAT ÖZTÜRK Bütünsellik — **35**

37 — Şiir — **ÖZTÜRK TATAR**

KEMAL ULUDAĞ "Düşünce Tarihi" Üzerine — **38**

44 — Günler/Kitaplar/Dergiler — **RUŞEN HAKKI**

İSMET ALICI Kaynakçıdan Notlar — **46**

47 — Söyleşi — **Y.MAHMUT D.GÖSTEREN**

LANGSTON HUGHES Şiir Çeviri — **48**

49 — Anıl Meriçelli'ye Mektuplar — **ATİLLA İLHAN**

CANAN YANIK Şiir — **50**

51 — Söyleşi — **TACİM ÇİÇEK**

C.TEMİÇUN ASILTÜRK Şiir — **54**

55 — Öykü — **HASAN ÖZKILIÇ**

BAHA TAN Şiir — **57**

58 — Yıldız Güncesi — **CENGİZ GÜNDOĞDU**

VEDAT ÇETİN Şiir — **64**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu
Yönetmeni
YILMAZ ELMAS

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık -Düzelti
DENİZ SARAÇ

ISSN 1300-4158

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN
Kapak Resmi
M.İrfan Benli
Madenci, Yağlıboya 80x110
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: (0212) 880 40 75
Dağıtım **Bir-Yay**

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel:(0212) 513 93 99 Fax: (0212) 511 79 94

İlan Koşulları:
Arka Kapak (Renkli) 150 milyon TL. Arka kapak (iç) 140 milyon TL. İç sayfalar 130 milyon TL.
Kutu ilan (5x5) cm. 20 milyon TL.

Abone olmak için:
Yurtiçi : 4.000.000 TL. Yaşarbank Bayrampaşa-İstanbul 6002323-6-
T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul 1137 38678 T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul 1095 437905
Yurtdışı:(150 D.M.) T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul 11 37 30 100 317 9305-(84 Dolar) Yaşarbank Bayrampaşa-İstanbul 6101756-6 veya 666 043 no.lu posta çeki hesabına para yatırmanız, durumu İnsancıl'a bildirmeniz yeterlidir.

Bekir Yıldız'ın Anlattıklarından

"Ben Kaçakçı Parasıyla Büyüdüm"

Sennur SEZER

Öykücü ve romancı Bekir Yıldız, arkadaşımızdı. Benim ve Adnan Özyalçıner'in. Ben zaman zaman kırıldım ona. Sözünü esirgemezdi. Kendi kırılganlığının bir başkasında da var olduğunu düşünmezdi. Farkında bile olduğunu sanmıyorum. Özyalçıner ile böyle bir kırgınlığı yaşamadılar. Birbirine benzemeyen yaradılışları arkadaşlıktan öte bir dostluk yaratmıştı aralarında. Rekabetsiz, çekişmesiz bir dostluk.

Bir süre ailece de görüştük. Bekir Yıldız, eşi Güler'in hemşerim oluşuna değinir, benim zevksiz giyimimi yerer, Güler'in dikiş becerisini överdi. Sonra Kadıköy'e taşındılar. Daha az görüşür olduk. Daha doğrusu ben daha az gördüm Bekir'i. İş yerlerimin öğle tatillerinde, Asya Matbaası'nda. Ve bir gün, bir arkadaş toplantısına getirdi Oya'yı. Tanıştırdı. Sevdirdi. **Zincirli Köle**'de yazdıkları geldi gündeme. Ve Güler ile boşanma serüveni. Onunla evliyken yazdığı kitapların önemli bir bölümünü boşanma diyeti olarak ona verdi. Bütün haklarını. Ve Oya ile evlendi.

Araya 12 Eylül mahkemeleri, kitaplar ve neler girdi tam bilemiyorum, daha az görür olduk birbirimizi. Asya Matbaası satılmış, Bekir Yıldız yeni evinde ve kalp hastası. Kerbela olayının güncel göndermelerle yazıldığı yıl... Ve Bekir Yıldız'ın sesi soluğu çıkmaz oldu. Kitapları piyasada pek yok. Kendi evden çıkamıyor. Kalkıp gittik Özyalçıner'le. Güneşli bir gündü. Küskündü, öfkeliydi. Konuştukça açıldı. Bir vasiyet gibi anlattıkları oldu. Adnan Özyalçıner ile gülüşüp söyleşti. Ve ben teybi hep açık tuttum. Onun da isteğiyle. Sonra anlattıklarının ne kadarını yazabileceğimi hep düşündüm. Bağ-Kur emeklisi olduğu için eşinin daha geniş olanaklı sağlık sigortasından yararlanamayışı, geciken ameliyatının sonunda çıkmaza girişi, Türkiye'de okur profilinin ve yazar tipinin değiştirilişi... bunlarda bir şey yok. Ya ad vererek yaptığı suçlamalar, aile içi sorunlar... Eski dostlarıyla ilgili savaşlar? Elim varmadı. Bekir'in öfkesi geçerdi nasılsa. Bunları kendi yazmalıydı. Onu yeniden aradığımızda, çocuklarıyla arasındaki buzların çözülmekte olduğunu sezdik. Görüşmeyi Bekir'i "daha iyi, daha sağlıklı" göreceğimiz zamana erteledik... Olmadı.

Ölümünü haber veren gazetelerden birinde görmesem, konuşmamızı anımsamayacaktım. Gazete, adımı da anarak konuşmasının bir cümlesini anıyordu: "Ölsem de yazacağım!" Kaseti aradım kütüphanede. Güneşli bir gündü son görüştüğümüz gün. Aralık ayıymış. 12 Aralık 1995. Balkonda beklemişti bizi. Demek yazdan kalma bir gün.

Yine bütün konuştuklarımızı yazamadım. Örneğin **Kaçakçı Şahan**'ın en dramatik sahnelerinden birinin **Yol** filminde, nasıl onun adı hiç anılmadan yer aldığını. "Yılmaz Güney de öldü zaten" cümlesi, bu olayın sorumlularını bağışlatmıyordu ama... Olsun. **Yol**'daki **Bedrana** izlerini o söylemese de, iyi okurlar sezmeli artık. **Türkiye Yazarlar Sendikası**'nın devlet büyüklerini ziyareti sorununu da üyeler düşünsün. İşte onun yazmak isteyip de yazmaya zaman ve sağlık düzeni bulamadıklarından bir ikisi.

Bekir Yıldız'ın Söyledikleri

Bazı insanlar, yazdığınız konuyu yaşadınız mı, diyor. Ya da "şu bölgede bulundunuz mu? Oralı mısınız?" Ben bütün bunların hiçbir anlam taşımadığını anlatabilmek için şöyle bir örnek verdim: "Almanya'yı görmeseydim, Güneydoğu'yu yazamazdım, Güneydoğu'yu görmüş olmasaydım Almanya'yı yazamazdım" Çünkü bu tür sorulardan, eğer bugün Güneydoğu yazılacaksa, yalnız Güneydoğulular en iyi yazar ya da Güneydoğu'da en çok kalan en iyi yazar anlamı çıkıyor. Halbuki, önemli olan yaşanan bir şeyi, bir çelişkiyi, çevreyi dışardan görebilmek. İşte ben Almanya'ya gittiğim zaman, iki ülke arasındaki farkı, yaşadığım yerin sorunlarını, yaşadığım yerin ayrıntılarını daha iyi görebildim. Bir yerde çok yaşamanın o yeri iyi tanımak demek olmadığını kanıtlamak için de, "Almanya'yı görmeseydim, Güneydoğu'yu yazamazdım" dedim. Buna da inanıyorum.

Bir olayı iyi yazmak için o olayı yaşamak gerektir düşüncesi, "evliliği daha iyi anlamak için evli olmak gerekiyor" sözüne benziyor. Oysa hem evli olup hem de bu evliliğin dışına çıkabilirseniz, yani bu ille de boşanmak demek değil, artık evliliği bir oyun gibi görüp, evliliğinize dışardan bakabilirsiniz, o zaman evliliği daha iyi yazabilirsiniz. Ama evliliği bizzat evlilik gibi yaşarken o kadar iyi yazamazsınız. Benim **Halkalı Köle**'de de böyle birkaç tane eksiğim olduğunu görüyorum bugün.

Yıllar önce Mehmet Seyda ile konuşuyorduk da, dedi ki bana. "Senin **Halkalı Köle** çok iyi bir roman. Bir başucu kitabı olabilirdi. Yalnız o kitapta bir yirmi sayfa eksik. Kendine o kitapta tanıdığın savunma hakkını, karşındaki insana, yani karına hiç tanımamışsın. Bir yirmi sayfa daha olsaymış, o da kendi düşüncelerini söyleyebilme şansını elde edebilseymiş. Ona o imkanı verseydin kitap o zaman daha gerçekçi olurdu."

Ben onun bu düşüncesini, geçenlerde bir arkadaş toplantısında dile getirdim. Ben de gerçekten bugün aynı eksikliği görüyorum. Dinamizmi. Son zamanlarda sağlığım da bozulduktan sonra, tabii yalnız başıma kaldım sayılır bir bakıma. Kendi kendime düşünüyorum. Geriye dönüp bakıyorum: Ne yaptım ben? Neler oldu? Tabii biz kendimize ait insanlar değiliz. Devrimci bir yanımız var.

Bugün insanı yeniden gözden geçirmek istiyorum. İnsanı gözden geçirirken kendimi gözden geçirmek istiyorum, nerde hata yaptım. Nerde doğrular yani doğru bildiğim şeylerde yanıldım. Gördüğüm şu bunu bir yazarın söylemesi hiç doğru değil ama, çünkü bizim malzememiz, malzeme demek de hoşuma gitmiyor, kanımız, kaynağımız insan, insanlarla ilişkimiz ve insan sevgisi, bunların giderek kuruduğunu görüyorum. Ve zamanında da kuruduğunu hissediyorum. O da belki hikayelerime biraz yansımıştı. Hatta, hatırlıyorum, Adnan Özyalçıner, **Benim Kör Güvercin** diye bir öyküm vardır, **Mahşerin İnsanları**'nda o öyküyü ve kitabı eleştirmişti. Bana dedi ki: İnsanlara niye bu kadar soğuk bakıyorsun?" O zaman ben "Adnan nerelerde haklı acaba?" dedim kendi kendime. Pek de anlayamadım. Şimdi aradan yıllar geçti düşünüyorum. Diyorum ki, pek aldanmamışım. Ama Adnan da hâlâ aldanmamış olabilir. O da çünkü hâlâ eskisi gibi insanlara bakıyor. Burda kesin bir şey söylemek yanlış. Ama ben, insanlara verdiğim değeri, insanların aslında haketmediklerini düşünüyorum. Belki de benim rasladığım insanlar beni aldattı. Bunu bilmiyorum tabii.

Şunu anlatmaya çalışıyorum, yaptığım her şey, her düşüncemiz doğru olmayabilir. Bu kuşkuyu yaşamak güzel bir şey. İnsanı biraz biler bu.

Bana diyorlar ki, dünya değişti, onun için Türkiye de değişti,

Sen de yazar olarak değişmelisin. Ben bunu kabul edemem. Bir yazardan bunu istemek çok edepsizce bir şey. Alçaklık bu. Şu bakımdan, inançlarımız bizim kendimize ait inançlar değil ki. Yüzlerce yıldan beri binlerce insanın oluşturduğu bir inançtır bu. Bu inanç, bugünkü egemen güçlerin, hâlâ emperyalizmin amacı doğrultusunda yok kabul edilebilir mi! Başkaları belki kabul eder ama ben edemem. Ben çünkü sosyalizmi, başkaları gibi sonradan seçmiş biri değilim. Ben antiemperyalist olduğum için sosyalizmi seçtim. Benim için sosyalizm, daha Marks olmasaydı, Lenin gelmeseydi, 17 Ekim Devrimi yapılmasaydı, yüz yıl önce, bin yıl önce de ben yaşamış olsaydım, o zamanki baskı düzenine karşı bir alternatif arardım. Ama ben bugünde yaşıyorum. Fabrikalarda çalıştım. Şunu gördüm ki, emperyalizm var olduğu sürece dünya yok oluyor. Ben onun karşısında bir alternatif aramak zorundayım. Bu alternatif sosyalizimdir. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizm beni hiç ilgilendirmiyor. Sosyalizm yaratılmamış bile olsa, ben bunu yapmak isterim. Çünkü ben antiemperyalistim.

Şimdi Türkiye'deki başka bir boyuta gelelim. Antiemperyalizme karşı bir alternatif arayan insan eskiden sosyalizme gidiyordu. Şimdi onun kapısını kapattılar. Ama siz evreni kitleyemezsiniz tabii. O sosyalizm hâlâ , emperyalizm var olduğu sürece varlığını, denizaltı gibi sürdürecektir. Bu benim kişisel inancım. Ayrıca da bu inancı gitgide daha çok insan paylaşıyor. Çünkü emperyalizm eskisinden daha edepsiz oluyor artık.

Güneydoğu deyince benim aklıma hemen Kaçakçı Şahan geliyor. Kaçakçı Şahan, burda ilk defa itiraf ediyorum, hikayesiyle ilgili olarak bir şeyi de açıklayacağım. Bu belki şimdi yazılmaz ama, belge olarak bulunsun. Ben **Kaçakçı Şahan** hikayesini gerçekten yaşadım. Ben kaçakçılık yapmadım ama kaçakçılarla babam ilişki kurdu. Polisti babam. Babam kaçakçılardan rüşvet alırdı. Bu kaçakçıların yaptığı masum bir kaçakçılıktır. İpekli bir şey getiriyor. Gümrükten geçmediği için daha ucuza satıyor. Bu sosyal bir şey. Çay getiriyor ucuz olarak satıyor. Devlet belki gümrük almıyor, ama büyük bir ithalatçı da kâr etmiyor. Denge böyle düşünülebilir. Ben kaçakçı parasıyla büyüdüm. Şunu anlatmaya çalışıyorum. Biz beş kardeştik. Babam polisti. Babamın polis maaşıyla beş tane çocuk okutulamazdı. Dolayısıyle biz bir kaçımız kaçakçı parasıyla büyüdük, okuduk. Bunu devlet bilsin. Bizim üzerimizde fazla hakkı yok. O kaçakçıların hakkı var. Ben de onlara borcumu ödeyeyim diye **Kaçakçı Şahan**'ı yazdım. Beni üzen Yılmaz Güney'in **Yol** filminde **Kaçakçı Şahan**'ın ve **Bedrana**'nın izinsizce kullanılmış olmasıdır. O zaman Yılmaz Güney yurt dışındaydı. Şimdi de öldü. Ama senaryo çalışmasında bulunanlar, hikâyemi çalanlar hayatta. (...) Sağolsunlar!

Gerçeği Yazmanın Beş Güçlüğü

Bertolt BRECHT

Bu yazı, Brecht'in 1934'de yani, Faşizmin Almanya'da çöreklendiği ve bütün dünya için korkunç bir tehlike haline geldiği bir dönemde yaptığı ünlü konuşmanın çevirisidir.

Bugün yalanla, bilgisizlikle mücadele etmek ve gerçeği söylemek isteyen bir yazar, en azından beş güçlüğü yenmek zorundadır. Yazar, bütün baskılara rağmen, gerçeği söylemek cesaretini göstermeli, ne kadar gizlenirse gizlensin, onu gün ışığına çıkarıp bir silah gibi kullanabilmeli; gerçeğin kimlerin elinde etkili olacağına karar verebilmeli ve gerçeği onlara iletecek kadar zeki olmalıdır. Faşizm döneminde yazanlar için bu güçlüklerin üstesinden gelmek çetin bir iştir. Faşizmden kaçanlar ya da kovulanlar, hatta burjuva özgürlüğünün hüküm sürdüğü bir rejimde yaşayanlar da bu güçlüklerle karşı karşıyadırlar.

1) Gerçeği söylemek cesareti

Yazarın gerçeği söylemesi, örtbas etmemesi, gerçeğe aykırı hiçbir şey yazmaması gerektiği açıkça görülmektedir. Yazar ne "güçlülere" boyun eğmeli, ne de güçsüzleri aldatmalıdır. Güçlülere boyun eğmemek çok zordur. Güçsüzleri aldatmak ise çok kolaydır. Güçlülerin hoşuna gitmemek, her şeyden vazgeçmek demektir. Emeğinin karşılığını almaktan vazgeçmek, bazen çalışmaktan vazgeçmektir. Güçlülerden yana olmayı reddetmek ise, çoğu zaman, gösterişe, şöhrete boş vermek demektir. Baskı ve şiddetin son derece arttığı devirler, genellikle, parlak sözlerin geçerli olduğu devirlerdir. Fedakarlık anlayışının göklere çıkarıldığı bu devirlerde işçilerin beslenmesi ve barınması gibi önemsiz ve bayağı konulardan söz etmek yürek ister. Köylülere övgülere yağdırılırken, onların yere göğe sığdırılamayan emeğini daha verimli kılacak tarım makinalarından ve yemlerin ucuzlatılmasından söz etmek yürek ister. Bütün hoparlörler, bilgisiz insan, bilgili insandan yeğdir diye bağırırken "kimin yararınadır bu" demek yürek ister. Sadece üstün ırklara hayat hakkı tanıdığı bir dönemde, bunca felaketin açlık, bilgisizlik ve savaş yüzünden meydana geldiğini söylemek yürek ister. Ezilmiş, yenik düşmüş bir insanın kendini eleştirmesi de yürek ister. Zulum görenler hatalarını kabul etmeyi göze alamazlar. Zulüm korkunç bir haksızlık gibi görünür onlara. Zalimlerin kötü yürekli oldukları için zulmettiklerine, güçsüzlerin ise, erdemlerinden ötürü zulüm gördüklerine inanırlar. Oysa tepelenmiş, yenik düşmüş bir erdemdir bu, gücünü yitirmiştir artık. Yani güvensizlik veren, yararsız bir erdemdir. Çünkü, erdemin güçsüzlüğü kolayca kabul edilecek bir şey değildir. Yağmurun yaş olduğunu kabul etmeye benzemez bu. **İyilerin erdemli oldukları için değil, güçsüz ve korkak oldukları için yenildiklerini söylemek de yürek ister.** Gerçeği, yalanla mücadelesi içinde göstermek ve onu genel, erişilmez, belirsiz bir şey haline getirmemek gerekir. Aslında, yalanın kendisidir genel ve belirsiz olan. Bir kimsenin gerçeği dile getirdiği belirtilince önce diğerlerinin, yani birçoklarının ya da bir tek kişinin başka bir şey söylediği, mesela yalana başvurduğu, yuvarlak sözleri tekrarladığı belirtilmiş olur. Gerçeği dile getiren ise, pratik, somut, ve inkâr edilemez bir şeyi, belirtilmesi gereken bir şeyi söylemiştir..

Dünyanın çığrından çıktığını, yuvarlak sözlerle dile getirmek pek cesur olmayı gerektirmez. Bazıları, sanki toplar kendi üzerlerine çevrilmişcesine yiğitlik taslar, belirsiz, genel haklardan söz ederler uluorta. Uğrunda hiçbir şey yapmadıkları ve uzun zamandan beri çöplendikleri bir ganimetten pay almalarını sağlayacak bir özgürlüğü savunurlar. Onlara göre, gerçek, kulağa hoş gelen bir şeydir sadece. Gerçek, rakamlardan ve olgulardan ibaretse, gerçeği gün ışığına çıkarmak için çaba harcamak ve incelemeler yapmak gerekiyorsa ilgilenmezler, boş verirler. Gerçeği gevelemekle yetinirler sadece. Aslında neyin gerçek olduğunu bile bilmezler.

2)Gerçeği gün ışığına çıkarmak

Baskı ve şiddet dönemlerinde gerçeği söylemek güçtür, bu yüzden, gerçeği söyleyip söylememek birçoklarına göre sadece bir namus meselesidir. Onlar

bunun bir cesaret meselesi olduğunu sanırlar. İkinci güçlüğü, yani gerçeği gün ışığına çıkarmanın (keşfetmenin) güçlüğünü unuturlar. Aslında onun gün ışığına çıkarmak pek kolay değildir.

Önce, **hangi** gerçeği söylemek gerektiğini keşfetmek bir hayli güçtür. Meselâ, bugün, büyük bir devletin (nazi Almanyasının), bütün dünyanın gözü önünde, en aşağılık bir barbarlığın içine gömüldüğünü, üstelik, en korkunç bir şekilde sürdürülen iç savaşın, belki de, dünyayı bir enkaz yığını haline getirecek genel bir savaşa yol açacağını herkes bilmektedir. Şüphesiz, bir gerçektir bu, ama bunun yanısıra başka gerçekler de vardır. Meselâ iskemlelerin insanlar otursun diye yapıldığı ve yağmurun gökten yere yağdığı yanlış değildir. Yazarların çoğu bu tür gerçekleri dile getiriyorlar. Onlar, batmakta olan bir geminin üzerine resim yapan ressamlara benziyorlar. Sözünü ettiğimiz ilk güçlüğü göze almıyorlar hiç. Ama gene de vicdanları rahat. Zalimlerin hışmına uğramaksızın yapıyorlar resimlerini fakat kurbanların çığlıkları ırgalamıyor onları. Buna rağmen, dile getirdikleri gerçeklerin, iskemlelerin ne için yapıldığını ve yağmurun nasıl yağdığını belirtmekten başka bir şeye yaramadığını söylemek bile kolay değildir, çünkü gerçeklere bambaşka bir kılıf giydirmesini biliyorlar. Söyledikleri şey aslında şundan ibarettir: "iskemle iskemledir" ve "hiç kimse yağmurun gökten yere yağmasını önleyemez"

Belirtilmesi gerekli gerçeği keşfetmek kolay değildir. Birçokları, en acil meseleleri halletmeye uğraşırlar, ne güçlülerden korkarlar ne de yoksulluktan. Gene de gerçeği keşfedemezler: Bilgileri yeterli değildir. Kafalarının içi hurafelerle, önyargılarla doludur. Geçmişi özlerler. Dünya akıl erdiremeyecekleri kadar karmaşıktır. Yeterli veriler yoktur ellerinde. Ekonomik ve sosyal ilişkileri göremezler. Sadece namuslu olmak yetmez. Bilgi edinmeleri, metotlu çalışmaları gerekir. Büyük değişikliklerin meydana geldiği, karışıklıklarla dolu dünyamızda diyalektiği, ekonomiyi ve tarihi bilmek zorundadırlar. Bu bilgiyi kitaplardan ve hayattan edinebilirler. Gerçeklerin birçoğu, daha kolay yollardan keşfedilebilir. Gerçeği araştırmak isteyenin bir metodu olmalıdır, ama gerçek, metotsuz da, hiçbir araştırma yapmaksızın da bulunabilir. Fakat rastlantılara bel bağlıyarak yola çıkıldı mı, insanlara, nasıl davranmaları gerektiğini öğretecek bir gerçeklik anlayışına erişmek pek mümkün değildir. Sadece basit olguları tesbitle yetinenler, dünyamızın anlaşılmasını sağlayamazlar. Oysa dünyayı anlamak ve değiştirmektir gerçeğin amacı.

Gerçeği söylemek isteyen ve onu keşfedebilecek olanlar için aşılması gereken üç güçlük daha vardır.

3) Gerçeği bir silah gibi kullanabilmek

Çok yaygın bir görüşü ele alalım. Bu görüşe göre, faşizm, kapitalizm ile sosyalizmin yanında yer alan (ve onlara hâkim olan) yeni bir kuvvettir, bir üçüncü kuvvettir.

Bu görüşe göre, sadece sosyalizm değil, aynı zamanda kapitalizm de, faşizme rağmen, varolmakta devam edecektir. Düpedüz faşit bir görüştür, faşizme taviz vermektir bu. Faşizm, kapitalizmin yer aldığı tarihi bir safhadır, yani hem yeni hem de eski bir şeydir. Kapitalizm, faşist ülkelerde ancak faşizm şeklinde varolur ve **kapitalizmin en açık, en aşağılık en gaddar ve en yalancı şekli olan faşizmi yenmenin tek yolu, kapitalizmle mücadele etmektir.**

Faşizmi doğuran kapitalizmi yenmeksizin, faşizmle nasıl mücadele edilebilir?

Kapitalizme baş kaldırmaksızın, faşizmle mücadele edenler, barbarlığın yarattığı barbarlıktan yakınanlar, dana pirzolası yemek isteyen ama danaların öldürülmesine razı olmayan insanlara benziyorlar. Dana eti yemek istiyorlar ama kan görmeye dayanamıyorlar. Onları hoşnut etmek için, kasabın, eti vermeden önce, ellerini yıkaması yeter. Onlar, barbarlığı yaratan mülkiyet ilişkilerine değil, sadece ve sadece barbarlığa karşı çıkıyorlar. Barbarlığı yerenler, bunu aynı mülkiyet ilişkilerinin hüküm sürdürdüğü ama, kasapların, et vermeden önce, ellerini yıkadıkları bir ülkede yapıyorlar.

Şiddet tedbirlerinden yakınmalar, halk bu tedbirlerin kendi ülkelerinde mümkün olmadığına inandığı sürece belki bir an için etkinlik kazanabilir. Bazı ülkeler, mülkiyet ilişkilerini görünüşte pek sert olmayan tedbirlere başvurarak devam ettirebiliyorlar. Başka ülkeler amaçlarına ulaşmak için şiddete başvurdukları halde, bazı diğer ülkeler, üretim araçlarının mülkiyetini garanti eden demokrasiden yararlanıyorlar. Fabrikalar, madenler ve toprak mülkiyeti üzerine kurulan tekel, her yerde barbarlığın şartlarını yaratır ama bu şartları ustaca gizler. Bu tekel, kendi varlığını korumak için doğrudan doğruya şiddete başvurduğu andan itibaren, barbarlık bütün açıklığı ile görünür.

Barbar tekellerin, hukuk kurallarını hiçe saymalarına, sanata, felsefeye, edebiyata sırt çevirmelerine göz yuman bazı ülkeler, yabancı konukları davet ederek, sanatı, felsefeyi, edebiyatı yeren konuşmalar yaptırmaya can atıyorlar, savaş hazırlıkları için, savaşı haklı

göstermek için yararlanıyorlar bundan. Meselâ, devrimizde her türlü felaketin ve kötülüklerin anavatanı olan Almanya'ya karşı bir savaş açılmasını körükleyenlerin gerçeği kabul ettikleri söylenebilir mi? Olsa olsa, bunların güçsüz ve zararlı birer budala oldukları söylenebilir. Çünkü bu çığırtkanlık, Almanya'nın mahvolması ve bütün Almanların öldürülmesi sonucunu doğuracaktır. Çünkü zehirli gaz, suçlular arasında hiçbir fark gözetmeksizin öldürür.

Gerçeğin ne olduğunu bilmeyen bir insan, onu boş, anlamsız sözlerle anlatır. Meselâ, "Almanlar" hakkında veriştirir, "kötülük" ten yana yakıla söz eder. Dinleyen ne yapacağını bilemez .Almanlıktan mı vazgeçmelidir? Kendisi iyi bir insan olursa bu cehennem hayatı son mu bulacaktır? Barbarlığı, barbarlık yaratır ve barbarlık, eğitimin yarattığı ahlaklı davranış sayesinde ortadan kalkar, denir. Bütün bu parlak sözlerin pratikte hiçbir geçerliği yoktur ve aslında kimseye hitap etmez.

Bu tür konuşmalar, sebepler zincirindeki birkaç halkayı belirtir sadece ve bazı muharrik güçleri, durdurulması imkânsız güçler olarak gösterir. Oysa, bunlar, felâketlere sebep olan güçlerin gizli kalmasını sağlayan karanlık sözlerdir.

Faşizm, insanın yapısından ileri gelen tabii bir felâket değildir. Tabii felâketleri bile dile getirmenin insana yaraşır bir tarzı vardır, bu da, insanın mücadeleci gücüne seslenen bir anlatım tarzıdır.

Yokohoma'yı yerle bir eden büyük bir depremden sonra, Amerikan gazetelerinin birçoğunda, bir deprem alanını gösteren fotoğraflar yayınlanmıştı. Fotoğrafların altında "steel stood" (çeliğe hiçbir şey olmadı) diye yazılıydı. Gerçekten de, okurların dikkati bu nokta üzerine çekildi mi, ilk bakışta sadece yıkıntılar gören bir kimse, çelik binaların depremden zarara uğramadığını farkedecektir. Depremle ilgili yazılarda yapı mühendislerinin söyledikleri son derece önemlidir. Çünkü onlar, toprak kaymasını, sarsıntılarını şiddetini, meydana gelen ısının derecesini hesaba katarlar ve depreme dayanıklı binaların yapılmasını sağlarlar. Faşizmden, savaşdan, ve bunca felâketten söz eden bir kimse, pratik geçerliği olan bir gerçeği dile getirebilmelidir. Yani faşizmin de, savaşın da üretim araçlarından yoksun emekçi kitlelerin başına, üretim araçları sahiplerinin sardıkları belalar olduğunu göstermelidir.

Felâketler, kötülükler, gerçekten dile getirilmek isteniyorsa, bunlardan kaçınmanın yollarını gösteren bir şekilde anlatılmalıdır. Bu felâketlerden kaçınmanın yolları bilinince, kötülüklerin birçoğu ortadan kaldırılabilir.

4) Gerçeğin kimlerin elinde etkili olabileceğine karar vermek

Yazılı belgelerin, fikir ve sanat pazarında yüzyıllardan beri süregelen alışılmış kuralları, yazarı, eserinin kimin eline geçeceği kaygısından kurtardığı için, onda, yazdığı şeyin aracı yada tüccar tarafından herkese ulaştırılacağı izlenimini yaratır. Oysa, aslında, yazar konuşuyor, ve onu, parası olanlar (eserini satın alabilenler) dinliyordu. Söylediklerini herkes duymuyordu, duyanlar ise, her hangi bir şeyi dinlemek istemiyorlardı. Çok tartışıldı bu mesele. Burada şunu belirtmekle yetineceğim: "Birine yazmak", "yazmak" oluverdi. Oysa, gerçek, öyle sadece iyi niyetle yazılamaz. Ondan yararlanabilecek olan "birine" yazmak gerekir mutlaka. Gerçeğin bilinmesi, okurlarla yazarlar arasında geçen ortaklaşa bir süreçtir. Doğru şeyleri söylemek için iyi anlamak ve iyi anlatmak gerekir. Söyleyen de dinleyen de gerçeği iyi tanımalı, iyi düşünmelidir. Ve biz yazarlar için gerçeği kime söylediğimiz ve onu bize kimin söylediği önemlidir.

Gerçeği, kötülüklerden, felaketlerden en çok zarar görenlere söylemeli ve onlardan öğrenmeliyiz. Dinleyicilerimiz (okurlarımız) durmadan değişecektir. Bavyeralı köylüler, her türlü ayaklanmaya karşıydılar, ama savaş uzayınca ve cepheden dönen oğulları çiftliklerde iş bulamayınca, onlar da ayaklandılar.

Yazarlar için, gerçeğin nasıl söyleneceği önemlidir. Genellikle, gerçeğin, yavaş sesle, ağlamaklı bir sesle, karıncayı bile incitmeyen insanların edasıyla söylendiğini duyarız. Bu sesi duyan kimse, yoksulluk içinde yüzen biriyse, büsbütün mutsuz olur. Duyduğu ses, belki düşmanların sesi değildir, ama onun uğruna mücadele edenlerin sesi de değildir. Gerçek, mücadelecidir ve sadece yalanla değil, yalanı dört bir yana ileten çok kararlı kimselerle de mücadele eder.

5) Gerçeği iletecek kadar zeki olmak

Gerçeği söylemek cesaretini gösterdim diye gurur duyanlar, onu keşfetmenin, çıkarlarını savundukları kimselerin gerçeği sahip çıkmalarını sabırsızlıkla beklediklerinden, gerçeği yazmak için zeki olmanın gereğini duymuyorlar. Bu yüzden, çoğu zaman, emeklerinin meyvasını devşiremiyorlar. Gerçek, gizlendiği, baskı altında tutulduğu dönemlerde onu yaymanın, iletmenin bir yolu bulunabilir. Konfüçyus ülkesini ilgilendiren eski bir belgede değişiklikler yapmıştı. Birkaç kelimeyi değiştirmişti sadece. Metinde, imparator Kun, filozof Wan'ı, dilini tutmasını bilmediği için ölüme mahkum etti diye yazılıydı. Konfüçyus, "ölüme

mahkum etti" yerine, "öldürttü" dedi. İmparator Untel, bir suikasta kurban gitti diye yazılıydı, Konfüsyüs 'gebertildi' dedi. Böylece, Konfüçyus, tarihin yeni bir şekilde yorumlanmasına yol açtı.

Devrimizde "toprak" yerine, "toprak mülkiyeti"nden söz eden kimse, yalan başvurmaktan kaçınmış olur. Kelimelere başka bir anlam yüklemez; yani topraktan söz açan, tarlaları, buram buram kokan çiçekleri, ve toprağın bereketliliğini dile getiren bir yazar, böylece yöneticilerin yalanlarını kolaylaştırır. Çünkü, mesele, ne toprağın bereketliliği, ne de insanlardaki toprak sevgisidir. Aslolan, buğday fiyatları ve emeğin ücretidir. Topraktan kazanç sağlayanlar, kızgın güneş altında buğday üretenler değildir, ve toprağın kokusu Borsa'yı ilgilendirmez. Oysa toprak mülkiyeti dendi mi, yalan açığa çıkmış olur. Baskı ve şiddetin söz konusu olduğu bir ülkede "disiplin" yerine "itaat, boyun eğme" sözünü kullanmak gerekir. Çünkü disiplin, ille de bir müstebitin varlığını gerektirmez, ve 'itaattan, boyun eğmekten" daha yüce bir anlam taşır. "Şeref" yerine, "insanlık onuru"ndan söz edilirse, fert görüş alanından silinmemiş olur. Bir ülkenin şerefini "ayak takımının" kurtardığı ve yönetici zenginlerin, açlıktan ölenlere şeref dağıttığı bilinen bir şeydir. Konfüçyüs'un tutumu bugünden de geçerlidir. Konfüçyus, ülkesindeki olayların yanlış yorumlanmasını önlüyordu. İngiliz Thomas More, "Ütopya" adlı eserinde, adil bir rejimin hüküm sürdüğü bir ülkeyi anlatıyordu, ama aslında, kendi ülkesine çok benzeyen bambaşka bir ülkeden söz ediyordu. Lükres, epikürcü ateizmi, mısralarının güzelliği sayesinde yaydığını belirtiyordu.

Üstün artistik bir nitelik, önemli bir fikrin anlatılmasını sağlayabilir. Şüphe uyandıracak bir nitelikse bu, dozu kasten azaltılabilir. Meselâ, polis romanları yoluyla, toplumun eleştirisi yer yer yapılabilir.

Şekspir, daha basit bir artistik anlatım seçmişti. Korialanus'un anasının, Roma üzerine yürüyen oğluna karşı çıktığını belirtirken, bazı önemli sebeplerden dolayı, bir başka dil kullanmıştı. Korialanus tasavvurundan vazgeçsin istiyordu. Ama bunu, birtakım sebeplerden, ya da derin bir coşkunluktan ötürü değil, zayıf karakterli olduğu için, eski alışkanlıklarının etkisiyle yapmasını bekliyordu. Şekspir, gerçeği nasıl ileteceğini biliyordu. Antonius'un, Sezar'ın cesedi başında söyledikleri bunun tipik bir örneği idi. Antonius, Sezar'ın katili Brutus'un şerefli bir insan olduğunu ısrarla belirtiyor ama onun yaptıklarını da anlatıyordu ve böylece, bu sözler bir etki yaratıyordu. Dört bin yıl önce yaşamış Mısırlı bir şair buna benzer bir yola başvurmuştu. Mısır'da iç savaşların hüküm sürdüğü bir devirdi. Yönetici sınıf, büyük düşmana, yani kölelere karşı kendini güçlükle savunuyordu. Söz konusu şiirde saraya bir bilgin gelir ve iç düşmana karşı savaşılmasını önerir, kölelerin isyanı yüzünden meydana gelen karışıklığı uzun uzun anlatır:

Soylular gözyaşı döküyor, soysuzlar sevinç içinde. Güçsüzleri aramızdan kovalım sözleri yükseliyor her kentten.

Değirmenleri zenginler döndürüyor şimdi, gün ışığı görmeyenler ortalıkta dolaşıyor. Hazineler yağma edildi, saray harabeye döndü. Yoksullar zengin oldu, ekmek bulamayanlar buğday ambarlarına kavuştu. Ambarları başkalarının mallarıyla dolup taşıyor.

Başkalarının sadakalariyle geçinenler şimdi sadaka dağıtıyorlar.

Bir çift öküzü bile olmayanların sürüleri var. Sabanını koşacak hayvan bulamayan ağıl sahibi şimdi.

Barınacak yerleri olmayanlar şimdi konaklarda oturuyor.

Saray danışmanları buğday ambarlarında yatacak yer arıyor, sokaklarda yatanlar ise, ipek yorganlar altında uyuyorlar.

Bir kayığı bile olmayanın gemileri var, sahibi boynunu bükmüş bakıyor. Bir giydiğini bir daha giymeyenler, paçavralar içinde dolaşıyor. Kendisi için bir arşın bez bile dokuyamıyan işçi, ipeklere bürünmüş şimdi.

Zengin susuzluktan yanarken, yoksul arp çalıyor. Ömründe ağzını bıçak açmayanın evinde şarkılar söyleniyor şimdi.

Yoksulluk yüzünden kadınsız gezenler, asil kadınlarla düşüp kalkıyor. Çarşıya pazara gönderilenler, şimdi alışverişe başkalarını yolluyorlar.

Efendilerin uşakları: 'biz amacımıza eriştik, sürünmek sırası "şimdi" sizde diyorlar.

Şüphesiz, ezilenlerin, yani yoksulların çok hoşlanacağı bir anlatım tarzıdır bu. Ama yazara kimse bir şey diyemiyor, çünkü nasıl anlatacağını biliyor.

Swift, yoksul çocukların bir mezbahaya doldurup kasaplık et diye satılmalarını ve böylece memleketin refaha kavuşacağını önermişti bir eserinde. Ama Swift bile bile yapıyordu bunu. Nefret ettiği bir anlayışı, bir uygulamayı yeriyordu. Ne kadar büyük bir nefret duyduğu kimsenin gözünden kaçmıyordu.

Hangi alanda olursa olsun, savunulan düşünceyi akıllıca, yani bir kolayını bularak, anlatmak, ezilmişlerin davasına yararlıdır. Çok gereklidir bu. Düşünmek, sömürü düzeninde aşağılık bir şey olarak kabul edilir çünkü.

Toplumun en yoksul tabakalarına yarar sağlayan faaliyetlere, kötü gözle bakarlar. İhtiyaçların giderilmesini, düşünenler aşağılık bir yaratık olarak kabul edilirler. Açlar, oburlukla; savunacak hiçbir şeyi olmayanlar, korkaklıkla; zalimlere güvenmeyenler güçsüzlükle, emeğinin karşılığını almak isteyenler tembellikle suçlanırlar. Böylesine toplumlarda, düşünmek, genellikle, aşağılık ve zararlı bir şeydir. Düşüncelerin açıklanmaması, söylenmemesi istenir. Ama gene de bir yolu vardır düşünceleri söylemenin.

Bilimlerin gelişmesi, sektörler arasındaki hız farklarına rağmen bir tutarlılık gösterir ve yöneticiler, her şeyi kontrol edemezler. Gerçeğin savunucuları düşman gözlerin nisbeten göremeyeceği mücadele alanları seçebilirler. Aslolan, doğru düşünme metodunu, yani her şeyde ve her fenomende değişen ve değişebilen veçheleri gün ışığına çıkaran bir metodu öğretmektir. Yöneticiler büyük değişikliklerden nefret ederler. Her şeyin olduğu gibi kalmasını, binlerce yıl devam etmesini isterler. Göçüp gitmekte olanı ortaya koyan bir araştırma metodu, ezilenleri yüklendirmenin en kestirme yoludur. Durmadan değişen birçok şey arasında -bir bağlılık bulunduğunu ve her şeyin bir çelişkiler bütünü olduğunu ileri sürmek, diktatörlerin hiç hoşlanmadıkları ve çok tehlikeli buldukları bir tutumdur. **Kitleleri sefalete mahkum eden yöneticiler, bu sefalete kendilerinin sebep olduğunun bilinmemesini isterler. Kaderden söz ederler, bol bol. Sefalet onların hatası değil, kaderin cilvesidir. Bunun aksini söyleyenler ve düzendeki bozukluklarının sebeplerini araştıranlar, çoğu zaman kodesi boylar.**

Özetleyelim

Avrupa kıtasının korkunç bir barbarlığın içine yuvarlanmış olması ve bunun üretim araçları üzerinde hüküm süren mülkiyet ilişkilerinin şiddet ve baskı yoluyla devam ettirilmek istenmesinden ileri geldiği, çağımızın büyük gerçeğidir. (sadece bu bilgiyle yetinmek pek bir şeye yaramaz, ama bunsuz, önemli hiçbir gerçeğe erişemeyiz). Niçin bu hale düştüğümüzü açıkça göstermeden barbarlığın üzerimize çöreklendiğini belirtmek neye yarar? Zulüm görüyorsak, bunun sebebi, mülkiyet ilişkilerinin devam ettirilmek istenmesidir.

Bunu söylemekle dostlarımızı, yani mülkiyet ilişkilerinin şiddete başvurulmaksızın devam ettirilmesinin mümkün olduğunu sananların birçoğunu yitireceğimiz şüphesizdir.

Nazi Almanya'sında hüküm süren barbarlığın iç yüzünü ortaya koyan gerçeği söylemek zorundayız, çünkü bu barbarlığa son verecek, yani mülkiyet ilişkilerini değiştirecek eylemi gerçekleştirmek ancak böyle mümkündür.

Gerçeği, mülkiyet ilişkilerinden en çok zarar görenlere ve bu ilişkilerin değiştirilmesini özleyenlere söylemek ve bu beş güçlüğün hepsini birden halletmek zorundayız.

Türkçesi: **Orhan SUDA**
Militan dergisinden alınmıştır.

Son Şiir

ay tutar çiçekleri
bulanır kokular
öğür öğür öğürür
ülkem gebe gelin
fakat aldanma güzelim
bakma sen
sendeki bu sahte sancıya
geçer bu dokuz ay on günde
bu memleket
yüzyıllardır gebe
sancısını çekiyor devrimin
her metrekaresinde
her gece.
neden susuyorsun kadın?
sarsıl ve kendine gel!
rahmin değil senin
asıl yüreğin gebe
seni o yürek
o yürekteki bebek
KURTARACAK!

Mustafa TURAN

Önemli Bir Sorun: Kartvizit Sorunu

Afşar TİMUÇİN

Bugüne kadar hiç kartvizit bastırmadım. Kartviziti her şeyiyle çok uzak buluyorum kendime. Soruyorlar: "Kartvizitiniz var mı?" Yanıt kısa ve kesin: "Hayır!" Gerektiğinde bir kağıt parçasına adımı ve adresimi karalayıp veriyorum. Şu dünyada "mevki sahibi" insanın kartvizit bastırması toplumsallık adına önemli olduğu kadar "bak ben kimim" duygusuyla ilgilidir. Eskiden kartvizitler çok yalın olurdu: Dr. Selahattin Özyaman, Çocuk hastalıkları uzmanı, adres, telefon, o kadar. Şimdiki kartvizitler daha ayrıntılı. Dr. Özyaman bugün kartvizit bastırsaydı üstüne neler neler yazdıracaktı: stym. Com.tr. fax... Bitmedi, bir de cep telefonunun numarası gerekir. Öyle ya, **cepten aramak** gerekirse? Koskoca Dr. Özyaman utana sıkıla "Cep telefonum yok efendim" diyebilir mi?

Rahmetli babam kartvizitsiz olmazdı. ("Kardeşim biz senin babanla ya da anneannenle uğraşmak zorunda mıyız?""diyen okurlardan ricamız bu yazıyı atlayıp başka bir yazıya geçmeleridir). Ancak babamın kartviziti çok yalındı. Ün yok, unvan yok, adres yok (ev demiryolu lojmanı, daha sonra da varoşlarda kimliksiz bir hane). Telefon numarası da mı yok? Hayır, yok. Evdeki telefona ulaşmak için santralı arayacaksınız. Santral memuru başı beş karış yukarıda hanefi yerindeyse, sudan bir nedenle tüymediyse bizim manyetolu siyah makine yedi mahalleyi havaya kaldırırcasına acı acı ötecektir. O yüzden babamın kartviziti çok yalındır: "Abdullah Timuçin, Devlet demiryolları Şube Şefi. "O kadar. Emekli olduktan sonra babacığım yalnız adını yazdırdı kartvizitine.

Babam bayram günleri yaklaştığında bir akşam vakti kartvizit kutusunu masaya koyar, kafasının içindeki listeye göre o güzelim el yazısıyla eşe dosta ve hısım akrabaya "tebrik" yazardı. Tebrik gönderdiği kişilerden bir bölümü de şurada burada vaktiyle yanında çalışmış küçük memurlardı. Herbir "tebrik kartı" zarfına özenle yerleştirilir, zarfın üstü özenle yazılırdı. Bunun dışında babam kartvizit kullanmazdı. Ünsüz, unvansız, adressiz, telefon numarasız kartvizitin ne anlamı olabilirdi ki? Babama gelen kartvizitler ya da "tebrik kartları" da aynı yalınlıktaydı. Sıradan bir kişi olan babam sıradan kişilere kart yollar, sıradan kişilerden yanıt alırdı. O yüzden ben babama gelmiş kartlar arasında bir tane bile tantanalısını görmedim.

İnsanlar gönül yüceliğiyle değil de bir takım toplumsal kazanımlarla öğündükçe kartvizit yaşamdaki önemli yerini koruyacak. "Bak ben kimim biliyor musun?" tavrı her yerde egemendir. Kartvizitler insanların büyüklüğünü değil de toplumsal konumlarını gösterir. Benim için büyük insan gerçek anlamda insan olan insandır. Kimseyle yarışmayan insandır, kimsenin hakkını yemeyen insandır, kimseyi küçük görmeyen insandır. Bu yüzden kartvizit denilen şeyden hep kaçtım, bugüne kadar hiç kartvizit bastırmadım. Hatta kartvizit basımıyla uğraşan liseden arkadaşımız Aydın (Toftok derdik kendisine) zaman zaman yolda karşılaştıkça bana kartvizit basma önerisinde bulunurdu da ben sağol der geçerdim. Yıllardır görmüyorum kendisini.

Yalan olmasın, bir ara garipliğim tuttu, kartvizit bastırmak istedim. Ancak üstüne ne yazdıracağımı bilemedim, o konuda kendimle anlaşamadım. Kendimi, kendim, ailem, ulusum ve bütün bir insanlık için pek yararsız bulduğum günlerdi. O zaman şöyle bir kartvizit düşündüm: "Afşar Timuçin" / Seymen- Halkla İlişkiler" Halkla ilişkiler dedin mi her şeyi kaldırır. Ne iş yaptığı bilinmeyen kişinin gerçek bir halkla ilişkiler uzmanı olduğunu benim aklım bal gibi alır. Bir ara parasızlıktan kıvranıp zengin olma düşlerine daldığımda ya da belimi doğrultma tasarıları oluşturduğumda şöyle bir kartvizit bastırmanın iyi olacağını düşündüm: "Afşar Timuçin/ Businessman- Halkla İlişkiler" Ondan da vazgeçtim.

Sen yaşam boyu kazıklanmış bir adamsın, dedim kendime, ne businessman'iymiş bu ?Sen ki altı yaşında bir çocuğa bile acıyıp para kaptırmış birisin. Yıllar önceydi, trende bir velet yalandan hüngür hüngür ağlayarak benim cebimi boşalttı ya da bana cebimi boşalttırdı. Onu birkaç gün sonra bir başka etkinlikte gördüğüm zaman gülmekle ağlamak karışığı hallere gir-

dim. Bir daha kimseye kazıklanırsam dedim ama, iş öyle olmadı, ben hep kazıklandım. Zaman zaman köfte - kebap üzerine kurduğumuz düşler de yaşamımızda pek karşılığı olan şeyler değildi. Bu yüzden "halkla ilişkiler" neyse ne de, "businessman" pek aşırı kaçacaktır. Manevi kazıklar bir yana, şu dünyada yediğin maddi kazıklar dünyanın çevresini üç kere dolanır oğlum Afşar, sen hâlâ oturmuş "businessman"likten sözediyorsun dese biri, ağzımızı açacak durumumuz mu var?

Nice kartvizit görüp hayran oldum desem inanır mısınız? İnanın. Hafif sarıya çalan pürtüklü kartlar... Açık yeşil ipek kağıt üzerine falan filan... Hele o profesör kartvizitleri. Baskıyı yapan adamlar belli ki bu işe çok önem veriyorlar, adam "Prof"un "P" sini öyle bir oturtmuş, o "P"nin kuyruğunu salyangoz kabuğu biçiminde öyle bir kıvırmış ki aklınız durur. Öyle kartın olsun cebinde, gerile gerile ver birilerine, hiç korkma. Milletvekili kartı hiç görmedim, bakan kartı da. Onlar daha büyük, en azından daha tantanalı olmalı. "Mevki sahibi olmanın en yüksek yerinde milletvekilliği vardır, onun az üstünde de bakanlık vardır. Profesörlük falan milletvekilliği yanında zayıf kalır. O yüzden pekçok profesör milletvekili olmak ister ve olur.

Bir gün kafayı değiştirirsem ve kartvizit bastırmaya kalkarsam dikdörtgen biçiminde değil de yumurta biçiminde bastıracağım. Üstte yay biçiminde adım okunacak: Afşar Timuçin. Onun altında şöyle gönül pınarından fışkırmış ve benim kim olduğumu anlatan dört dize: " Günler geçip gidiyor ne geçiyor eline/ Sahip oldun ne oldu beline ve diline/ Yavaş yavaş giderken ölümün sahiline / Şapa oturdun Afşar bak da ağla haline!." Bu dizelerin altına "businessman" yazmak doğru olmaz, yaşama anlam düşürmeye kalkan birine kimse "businessman" gözüyle bakmaz. O zaman da kısa yolu seçeriz ve "Halkla İlişkiler" der çıkarız. Gün gelir, yurtta ve hatta yurt dışında adımız en büyük halkla ilişkiler uzmanlarından biri olarak yayılıverir.

Dünyadan gerçek anlamda el etek çekmeye başladığımız şu günlerde kartvizit sorununun yapay bir sorun olduğu (yani bizim için öyle olduğu) tartışma götürmez. Bir doçent-profesör olduğunda son kalan doçent kartlarını ne yapar diye uzun uzun düşünüyorsam belki de aptallığımdandır. Nedense bu kartvizit sorununu taktım kafama, zaman zaman dalıyorum, gözümün önünde çeşit çeşit kartvizitler geçiyor. Yeşili, pembesi, pürtüklüsü, hafif mora çalanı... Kendim için de kafadan kartvizit bastırıyorum:" Afşar Timuçin/ Bir garip adam/ istediğiniz gibi kazıklayabilirsiniz, Tlf:..." Ya da: "Afşar Timuçin/ yaşam emeklisi (yaşamaktan emekli anlamında) insan gördü mü yüreği kalkıyor, Tlf:...

Gerçekte hepimiz kartvizit bastırmalıyız. Bu durum kartvizit sanayiini gönendirdiği gibi bize de onur verir.

Yenilgilerden yorulan gönlümle
Serseriyim karadan denize
Tuzlu su ile yalaşan.
Hüzün çığlıkçısı martı
Deniz sarhoşu balık
Yalnızlık kokan insan
Genzim yanıyor korkudan, genzim
Hani güzeldi yürüyüşler
Merhametle örülmüştü ikindiler
Hafta sonu "GÖRÜLMÜŞTÜR"lü
Gönül uçurumlarıma sığmayan,
bir duygulu bulut
Hasret taşır bana
Karanlığından korktuğum bu şehirde
Ağzımdan sonbahar geliyor
SONBAHAR...

Hulusi DOĞAN

Kartvizit bastırmalıyız ve hepimiz ünlerimizi, unvanlarımızı, soylarımızı ve soplarımızı (işi ta Oğuzlara kadar götürerek, yunan tohumu olma tehlikesine karşı), adreslerimizi, telefonlarımızı, her şeyimizi yazdırmalıyız üstüne. Lakap ve şöhretimizi, alevi mi sünni mi olduğumuzu da. Bu dünya böyle beyler, altta kalanın canı çıksın. En altta kalan ne yapsın, kartvizit bastırmasın mı? Bastırsın. O da bastırsın efendim kendi kartvizitini. "Karamanoğulları soyundan Zekai Tokmak/Şu anda adembaba/Yenikapı sularında bulunur" Ya da "Hüsnü Zıpzıp/Dayı Hüsnü derler/Koydu mu oturtur/Halkla ilişkiler..."

Yarından tezi yok kendime esaslı bir kartvizit bastıracağım. Kim olduğumuz belli olsun. Siz de bu işi daha savsaklamayın. Bana bakın, bugünkü dünyada insan kartvizitinde yazılanlar kadar insandır. Cep telefonunuz mu yok, onun için mi bu işi geciktiriyorsunuz? Yalandan bir cep telefonu numarası verin. Size cepten ulaşamayanlara telefonunuzu lüks otellerden birinin barında unuttuğunuzu, gidip almaya vakit bulamadığınızı anlatın. Yapın bunları, yapın ki sizi insan yerine koysunlar. Yoksa işiniz zor olur, çok zor olur. Gene de siz bilirsiniz, benden söylemesi.

İnsanileşme Sürecinde Kadın - Erkek Sorunu IX

Berrin TAŞ

Erkek Gibi Kadın... Erkek Dili.. Nora

Geçtiğimiz günlerde beni yüceltmek isteyen biri övgüsünü şu sözlerle dışavurmuş... "erkek gibi kadın" Gerçekte bu erkeğin bilincindeki kadın imgesinin dışavurumudur. Bir kadını bu sözlerle yücelttiğini zanneden biri erkeğe özgü varsaydığı kimi değerlerin sözünü ettiği kadında da bulunduğunu anlatmak istemektedir. Bir kadını "erkek gibi kadın" nitelemesiyle değerlendiren kişi gerçekte şunları söylemektedir. Erkeğe özgü varsaydığı "mertlik... sözünün eri olmak... çalışkanlık.. kavgacılık..." türünden kimi özellikler bu kadında da var. O da bizden biri... aynı bize benziyor.

"Erkek gibi kadın" tanımı her zaman bir övgüyü anlatmaz. Bu tanımlama yaşamın içinde beliriveren kimi durumlara göre anlam değiştirir. Kadınsılıktan sözetmek gerektiğinde bu tanım aşağılamayı içerir. Kadınlık durumu kadına özgü varsayılan "yumuşaklık... duygusallık... uysallık... gözü sululuk.. " türünden kimi yakıştırmaların kendini belirlediği yerdir. Bu açıdan bakılınca bir kadına erkek gibisin demek aşağılamaktır. Öyle ya..." kadın gibi kadın" olmak varken "erkek gibi kadın olmak erkeğin yerleşik kadın imgesini sarsan bir durumdur. Bir biçimde bu sarsıntının yanıtı verilir.

İki ucu keskin bir bıçaktır bu. Kadının "erkek gibi kadın" olmakla "kadın gibi kadın "olmak arasında sıkıştırıldığı bu dil erkeğin egemenliğiyle pekiştirilmiş erkek dilidir. Bu dille kadını anlatan... kadına dair herhangi bir durumun açımlanması düşünülemez. Evet bu bir dil sorunudur ve binlerce yılın köhnemiş önyargısını aktarmanın aracıdır. Öyleki bir erkeği aşağılamak için "kancık" sözcüğü kullanılır. Kancık, hayvanlar da dişi anlamına gelir. Halk arasındaki anlamı kadın cinsini karşılar. Kancık dönektir.... güvenilmez biridir. Oysa övgüye değer bir başka durum için kullanılan "sözünün eri olmak" deyimi dilimize yerleşmiştir ve erkeği yücelten bir anlatımdır. Dilin cinsiyeti bu köhnemiş önyargıda kendine yaşama alanı bulur. Bu önyargı da yaşamımızı belirleyen bir baskıya dönüşür. Kadın çoğu kez bu baskıyı sezemeyecek denli çizilmiş sınırların içinde hapsolmuştur. Kadının olan bitenin ayırdına varması ancak güçlü depremlerle gerçekleşebilir. Bir erkek sen neyi becerebilirsin ki diye hakaret ettiğinde... ya da sen benim yaşamımın düzenlenmesi için bir araçsın dediğinde kadının egosu harekete geçebilir. Yine de bu henüz başlangıçtır. Karşınızda kocaman bir dünya vardır ve bu dünyada sizin alışılmışın dışında kendinizi varetmenizi istemeyecek kişilerin sayısı az değildir.

Erkekler kadını kendi istemlerine uygun yönlendirme konusunda başarılıdır. Binlerce yılın deneyi onlara beceri kazandırmıştır. Ben sık sık İbsen'in Norasını anımsarım. İbsen Nora'da kadının aile içindeki durumunu irdeler. Nora evlenmeden önce babasınca bir bebek gibi korunup kollanarak büyütülmüştür. Sosyal yaşamı, evle sınırlı kalmıştır. Evlendikten sonra da kocası Helmer aynı davranışı gösterir. Nora kocasının bebeğidir... sincabı.... tarlakuşudur. Helmer'in *Nora*'yı sevmesinin koşulu *Nora*'nın sosyal konularla ilgilenmemesidir. Bu durum Helmer'in hastalanmasıyla değişir. Helmer'in sağlığı bozulur ve doktorlar Avrupa'nın güneyine gitmesini tavsiye ederler. Paraları yoktur. Nora bu seyahatin borç alınan parayla yapılmasını ister. Helmer bunu kesinlikle reddedince Nora kocasından gizli tefeciden borç para alır ve bu yolculuğa çıkılır. Kocası iyileşir ve geri dönerler. Nora kocasının sağlığının düzelmesine yarayan bu yolculuktan memnundur ancak borçlarını zamanında ödeyemeyince tefeci onu tehdit etmeye başlar. Üstelik Nora bu borcu alabilmek için babasının imzasını taklit etmiştir ve tefeci bunu farketmiştir. Senedin imzalandığı tarih babasının ölümünden üç gün sonradır. Nora çok üzülür... soruna çözüm bulamayınca intihara karar verir. Bu arada tefeci kocasına bir mektupla durumu bildirir. Helmer Nora'yı dinlemeye bile gerek görmeden çocuklarının terbiyesini artık onun eline bırakamayacağını söyler. Nora ikiyüzlüdür... yalancıdır... suçludur. Oysa daha sonra tefeci Krogstad yaşamındaki mutlu bir değişiklik dolayısıyla Nora'ya eziyet etmekten vazgeçip senedi geri gönderdiğinde Helmer'in davranışla-

rı değişecektir. Yine eskisi gibi sevecen... nazik bir koca oluverir Helmer. Hatta Nora'nın bir kaç gün içinde neler yaşadığıyla bile ilgilenir. Helmer'e göre artık sorun çözümlenmiş her şey geçmişte kalmıştır. Nora için durum değişiktir. Kocasının herhangi bir sorun karşısında kendini koruyacağını zanneden Nora beklediği mucize gerçekleşmeyince birdenbire yaşamını sorgulamaya başlar. Kendi yaşamının sorumluluğunu almaya hazırdır artık. Kocasını ve çocuklarını terkederek yaşamı öğrenmeye karar verir. Giderken de kocasına haklısın der ben çocuklarını terbiye etmeye hazır değildim. Önce ben kendimi terbiye etmeliyim.

1879'da yazılan "Nora Bir Bebek Evi" büyük ilgi gördü. Daha basıldığı yıl İsveç, Alman, Fin, Leh dillerine... İngilizce'ye çevrildi. Ardından İtalyan, Hollanda... Fransa'da oynandı. *Nora* uzun süre sanat çevrelerinde tartışıldı... konuşuldu. *Nora*'da ilginç nokta şu:

Görünüşte bir eş... üç çocuk evlilik iyi giderken... kocası ona güzel davranırken Nora hiçbir konuda karar verme aşamasında değildi. Evlenmeden önce babasının doğru bildiklerini uysallıkla kabullenmek durumunda kalmıştı. Evlendikten sonra da bu uysallığı sürdürdü. Nora uysallığı sürdürürken sevilen... şımartılan biri. Yani uysallığın bedeli... yaşamdan el etek çekmenin karşılığı sevilmekti. Kadını edilgin kılmanın tek yöntemi ona dayak atmak... kötü davranmak değil. Bazen işte böyle *Nora*'da olduğu gibi sevmek adına yapılanlar da engelleyicidir. Hatta kadına bebek rolü öğretilmiştir. Kadınlar bu nedenle başlarını yaslayacak bir omuz ararlar. İlişkiler birbirini engellecek bir konumda olmayacaksa neden olmasın. Bu pis dünyada insanlar birbirine dayanabilmeli... birbirinden güç almalı ama kendin için yaşamayı öğrenmediysen başkalarına verebileceğin bir şeyler de yoktur. Ancak birilerinin sana dayattığını alabilirsin. Verebildikleri kadar ve verebildikleri sürece. Aslolan kendine yeni değerler katmak... kendini çoğaltmaktır. Kadının yapması gerekende budur. Kendi için yaşamayı öğrenmek. O zaman erkeği de kendi için... kendi gereksinimlere göre isteyecektir. Elbette burada insani gereksinimlerden sözediyorum. Dostluk... vefa.... sadakat... arkadaşlık kavramlarının içerdiği insani ilişkiler yaşamı belirleyen temel ögeler olabilirse yarını güzelleştirme yolunda bir kaç adım daha atılır.

Kadına güzel sözler söyleye söyleye mücadele etmekten vazgeçirmenin değişik yöntemleri var. Geçenlerde böyle bir kitap okudum.

Kadın, Aşk ve İktidar (Alan Yayıncılık)

M. Şehmuz Güzel bu kitabı neden yazdı anlayamadım. Kitapta ne kadın... ne aşk... ne de iktidarın ne anlama geldiği anlaşılamıyor. Bir yandan kadını savunuyormuş gibi görünürken öte yandan erkeğin de kadından dayak yediğini söyleyerek sorunu olağan bir düzeye çekiyor. Ataerkil kültürün acısını erkekler de çekiyormuş. Unuttuğu birşey var ama... erkek ataerkil kültürü yaratandır. Kadınsa ataerkil kültürün sonuçlarına katlanandır. Sorun bu kültürü değiştirmek... bir önyargıyı yıkmaksa erkeklerin gelenek gereği dövmek hatta vurmak zorunda oluşlarına anlayış göstermek neyin anlatımıdır.

Yeniden soruyorum... Şehmuz Güzel bu kitabı neden yazdı. Neden erkeklere kendilerini değiştirmeleri gerektiğini söylemiyor. Karşı çıkın ataerkil geleneğin sizleri yönlendirmesine... dövmeyin kadını demiyor. Ya da kızlarını başlık parasıyla satanları neden kınamıyor. Neden tavır almadan kadınların haklarını savunabileceğini zannediyor. Sözgelimi III. Osman'ın kendi gezinti günlerinde -3 gün -kadınların sokağa çıkmasını yasakladığını söylüyor. Yasaya aykırı giyinen kadınların III. Osman'ın emriyle boğdurulduğu bilgisini veriyor böylece. Ama bu bilgiler Şehmuz Güzel'in anlatımıyla dönüşmüyor. Kadın sorunlarıyla buluşamıyor. Yalnızca bir durumu aktarmakla kalıyor. Üstelik yanlış bilgiler de veriyor Şehmuz Güzel. Şemseddin Sami'nin çok eşliliğe karşı çıktığını söylüyor ki bu yanlış. Şemseddin Sami kimi durumlarda sözgelimi kadın kısırsa eğer aileyi kurtarmak açısından erkeğin çok eşliliğini gerekli görür. Kadının eğitilmesini önemser ama çok eşliliği de reddedemez tümüyle.

Şehmuz Güzel kadının durumunu anlatırken dönüşebilir... değişebilir insani ilişkilerden sözetmiyor. Kadını ve erkeği birbiriyle ilişkisi içinde değerlendirmiyor. Kadın erkek sorununu soyutlayamıyor. İnsanlığın bir sorunu olarak gündeme getiremiyor. Kadının ezilmişliğini benimsenmiş bir olgu olarak ortaya koyuyor o kadar. Geri kalanı da onu ilgilendirimyor zaten. Çünkü o bir erkek. Kadınları savunmaya çalışırken erkekleri kızdırmamalı. Dikkatli konuşuyor M. Şehmuz Güzel. Elbette "Tanzimattan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın'ı... İzmir İktisat Kongresinde Kadınları" 1930 lardaki kadınları anlatıyor. Türkiye'de kadınların kaymakam olabilmek için verdikleri mücadeleyi... çalışan kadınları anlatıyor ama yine de kadın sorunlarına yaklaşamıyor bile. Çünkü Şehmuz Güzel için bu bir dış sorun. Sanki kendisini pek ilgilendirmeyen bir sorundan sözedercesine kadını gündeme getiriyor. Elbette kadını bütünüyle kavramasını beklemiyorum. Yalnızca "Kadın Aşk ve İktidar"ı anlatmak üzere yola çıkan birinden daha farklı bir yaklaşım beklerdim. Evet Bilge Olgaç'ın Kaşık Düşman'ından... Yılmaz Güney'in kadına bakışından.. .Osman Şahi yapıtla-

rında kadından sözediyor. Ancak bu sözediş kadından çok sözünü ettiği kişilerin kadına bakışıyla sınırlı kalıyor. Kitabına kendisini katmıyor. M. Şehmuz Güzel. Sanki bu sorun karşısında ne yapacağını bir türlü bilemiyor. Kadın sorunlarıyla ilgilenebilmek için kadın kahramanların adını saymak... kadınların yaşadıklarından sözetmek yeterli mi.

M. Şehmuz Güzel 1789 Fransa'sındaki İhtilalci kadınları unutmamış. *Kadın ve Sanat... Sinema ve Kadın* başlıklı bölümlerde de aynı anlayışı sürdürmüş. Türkiye'den de saya saya Ajda ve Semiramis Pekkan kardeşleri, Sezen Aksu'yu, Nükhet Duru'yu, Nilüferi saymış. Tecavüze uğrayan... dayak yiyen... öldürülen kadınları unutmuş. Şaşılacak bir durum. Şehmuz Güzel'in Türkiye'de İşçi Hareketlerini anlattığı... Grev'i anlattığı kitapları var. İşçi'den sözedebilen birinin sınıf bakışı olması gerekmez mi. M. Şehmuz Güzel'de eksik bu. Başka bir yoruma gerek yok.

Kitabın sonuç bölümünde kadın - erkek ilişkilerini kirpilerin kış uykusuna benzetiyor. Birbirlerine fazla sokulunca iğnelerlermiş. Bu eşyanın doğasında yazılıymış. Öyleyse M. Şehmuz Güzel değişimi reddediyor ya da değişimi anlayamıyor. Kadın - erkek sorunlarını da kendiliğinden oluşuvermiş bir durum zannediyor. Sanki kadının ezilmişliği olgusu bir yazgı. Bu yazgının değişmesi için iyi niyet yetecek. Keşke o kadar basit olsa. Yılda bir kez kutlanan anneler gününde gösterişli toplantılarla "yılın annesi" seçilip ödüller verilen **kadın cinsi** bugünlerde Galatasaray'da tartaklanıp gözaltına alınıyor. Anneler tartaklanırken baştacı edilmiyor nedense. Yine yılda bir kez "Emekçi Kadınlar Günü" kutlanıyor. Yerleşik kurumlarda "Dünya Kadınlar Günü" olarak kutlanıp cafcaflı törenlerde beylik sözler ediliyor. Nedense aynı kişiler kayıp yakınlarını arayan analardan hoşlanmıyorlar. Oysa onların elinde silah yok. Sessizce oturup iç edilmiş oğullarının... kızlarının hiç değilse kemiklerini istiyorlar. Kadınlar geleceğimizi savunuyorlar. M. Şehmuz Güzel bu konuda ne düşünüyor.

Keşke dedikoduyu bıraksa da kadın sorunlarına katkıda bulunabilse. M. Şehmuz Güzel, Marx'a Marks amca diyor. Ev işlerine yardımcı bayanla "mercimeği fırına" verdiğini söylüyor. Sanki kendi gözleriyle görmüş. Dedikodu kolay tabii. Kolaysa Marx'in yönteminden sözetsin. N. Hikmet'e de aynısını yapmadılar mı. Şiirini mücadelesini konuşmayı becerememişler özel yaşamını kurcalamayı görev bildiler. Sıkıysa oturup şiirini çözümlesinler. Estetik bir değerlendirmeyle onu bir temele oturtsunlar.

M. Şehmuz Güzel'in dili ne köylü... ne de kentli olabilen "rurban"ın dili. Köy kültüründen bedensel varlığıyla kopmuş ama kökeniyle köye bağlı... kentte yaşayan ama bütünüyle kentli de olamayan insanın durumu. Hem köyü hem kenti iç içe geçmiş biçimde dilinde barındırıyor M. Şehmuz Güzel. Bu nedenle "Marks Amca" diyor...."mercimeği fırına" vermek diyor. Feodal değerlerinden kopamamış. Bu dil kadını anlatmakta yetersiz kalmak zorunda. Bu dil eskinin köhnemiş yanlarını atmıyor. (Rurban için Adviye Azmaz'ın İnsanıl'ın 95 sayısındtaki yazısına bakılabilir).

Güzel'in dili insanı geleceğe taşıyamaz. Kadınlar siz kendi sorunlarınızı sırtlanıp yola çıkmazsanız meydan Şehmuz Güzel'lere kalır. Güzel'lerin yazdıklarının da bir gram bile katkısı olmaz kadının eşitlik mücadelesine. M. Şehmuz Güzel Marx'la ilgili dedikodularda kadına hak verir bir görüntü çiziyor diye onu kadının yanında kabul edemiyorum.

Tecavüz... Yasalar Kimden Yana

Toplumuz çöküş sürecinde... hasta. Kimi köhnemiş değerler sarsıntı geçiriyor. Yerine yeni değerler oluşturmakta yıkmakta gösterdiği eliçabukluğu gösteremiyor toplum. Zaman zaman burnuma pis kokular gelirken hâlâ yaşayabildiğime şaşıyorum. İnsana yaraşmayan zeminlerde soluk almak irkiltici ama ne yaparsanız insan güçlü bir varlık. Şiirle... şarkıyla sayısı az dostlarla moral değerlerinle ayakta kalmanın bir yolunu bulabiliyorsun yine de. Direnmek bu olsa gerek.

Son günlerde sık sık tecavüzle ilgili haberler gazete sayfalarında yer alıyor. Tecavüzün nedenleri... tecavüze uğrayanlar... taciz edilenler. Tecavüz sonrası mahkemelerde yaşananlar. Nerdeyse suçlu duruma düşen mağdurlar. Ceza görmeyen... küçücük kızların yaşamlarını karartmaktan sıyırtmanın formüllerini bulanlar. Gazeteleri izlediğimde gördüklerim bunlar.

Tecavüzün nedenleri arasında birbirinden değişik kimi etkenler sayılabilir. Benim dikkat çekmek istediğim nokta yine dil üzerinde yoğunlaşıyor. Kullandığımız dil erkektir. Öyle ki dilimize sokuluvermiş basmakalıp inanışları kadınlar da hemcinslerine yineler dururlar. Bilmezler ki... bir kadına bu mitler aracılığıyla saldırmanın kendilerinin de konumunu kötüleştirmekten başka bir işlevi yoktur. Günümüzde kullanılan deyimlerden bazıları erkeklerin alanını genişletirken kadını daraltır. Sözgelimi sık sık kullanılan 'dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez" Dişi yalanmazsa, erkek dolanmaz" türünden mitler kadınların tecavüze uğramasında zemini oluşturuyorlar. Üstelik bu mitler kadın tecavüze uğradığında erkeği haklı bir duruma çekiyor. Tecavüze uğramanın getirdiği sorumluluk kadına yüklenir böylece. Oh ne âlâ.. hem tecavüze uğra... hem de suçlu ol.

Tecavüzle ilgili davalarda tecavüz eden erkek için hafifletici neden olarak alkollü oluşu gösterilebiliyorken aynı durum kadının aleyhine bir sonuca dönüşüyor. Erkek alkollüyse ona anlayış göstermenin nedeni oluşuyor... kadın alkollüyse tecavüzü haketmiş sayılıyor kısaca. Yani kadın alkollüyse başına gelenlerden kendisi sorumludur. Erkek alkollüyse başına gelenlerden kadın sorumludur. Bu çifte ahlak yaşayışımıza sinmiş egemen kültürün kadının varlığı üzerindeki tehditi... direkt varlığına yönelmiş ağır baskıyı görünür kılıyor. Hadi diyelim ki alkollü kadın imajı egemen erkek kültürüne ters geliyor. Peki köylerde ki on... onbeş yaşındaki kızlarda mı alkollüydü. Bu nedenle mi koruculaın tecavüzüne uğradılar. Bu nedenle mi hiç ceza almadan ya da çok az bir cezayla sıyrılıyorlar işin içinden. Bütün bunların yasalardaki bir eksiklikten mi kaynaklandığını... ya da tecavüz edenlerle aynı zihniyetteki yargıçlarca erkeğe anlayış gösterilip gösterilmediğini bilemeyeceğim. Kesin bir şey varsa o da yasaları yapanların da erkekler olduğu. Bu durumda kadın yargıçlara önemli görevler düşüyor. Adalet mekanizmasının işleyişinde görev alan kadınların cinsiyet ayrımına karşı mücadele etmesi kaçınılmaz bir görev. Bu görev kadınları bekliyor.

Binlerce yıl sonra bugün yaşadığmız süreçler değerlendirildiğinde kadına yapılan haksızlıklar... aşağılamalar hayretle şaşkınlıkla karşılanacak. Erkeğin kadının yaşamını kendi beklentilerine göre yönetme isteği dayanılmaz egemenlik güdüsünün doyurulmasından başka bir şey değil. Düşünsenize kimileri kadının başına türban örttürüp öylece dolaşmalarını istiyor. İşin garibi kadınların da türban konusunda kendilerinden beklenenlere olumlu yanıt vermesi. Sanıyorum türban konusunda kadının da diretmesi başkaldırı gereksiniminin karşılanmasından başka bir şey değil. Böylelikle binyıllardır eve kapatılmış kadın sokağa çıkıyor ve üniversitede başımı açmam diye inatlaşıyor. Bilseler ki 1793 Fransız Burjuva devriminde... 1917 Sovyet Devriminde kadınlar başlangıçta mücadeleye çağrılmışlar fakat sonradan saf dışı bırakılmışlardır. Yani kadınların gücüne gereksinim duyulduğunda kadınların sokağa dökülmeleri onaylanmış... mücadele kazanılma sürecine girilirken kadınlar gereksiz görülüp geriye çekilmeleri sağlanmıştır. Bu Fransa'da giyotinle gerçekleştirilmiş bir bedel. Sovyetler'de sürgünle gerçekleştirilmiş bir bedel. Türbandan sonraki bedel Konca Kuriş'in kaçırılmasına benzeyebilir. Ya da Cezayir örneğindeki gibi toplu katliamlar yaşanabilir. Kadınları uyanmaya çağırıyorum.

Tamaz Çiladze

*

Güneşin kızıl ve ağır elleri rüyamda
Yüreğimi çıkarıyorlar
Ve ekmek gibi ufalıyorlar kuşlara...
Neredeymiş bunca kuş yeryüzünde acaba?..
1976

*

Belki sen söylersin, sen söylersin belki,
Ne anlama gelir rüyada rüzgâr görmek?..
Uzun kızıl bir gömlek giymişti
Ve yalınayak duruyordu kapılarda
Tahtaların arasındaki yarıklardan
Kızıl gözüyle bakıyordu...
Elinde tek bir demet halinde
Dünyanın bütün gelinciklerini tutuyordu.
1991

*

Şimdi değilse, ne zaman!
Bir saniyeliğine ve gidersin,
Anlamı yok beklemenin,
Ne de yeni sevinçlerin.

Sessizliği örtünür kayalar
Ve bambaşka düşlere dalar...
Şimdi değilse, ne zaman!
Şimdi değilse... Hiçbir zaman!..
1994

(Gürcüceden çeviren: Fahretin Çiloğlu)

Yeni Bir Kurultaya Giderken

Mehmet ESATOĞLU

Amatör Tiyatrolar önümüzdeki sonbahar örgütlenme konusunda yeni bir adım atmağa hazırlanıyorlar. Kasım ayında düzenlenecek **Ankara Tiyatro Festivali** çerçevesinde bir kurultay toplanıyor.

1997 yılında Denizli'de toplanan kurultayda Ankaralı amatör toplulukların önerisi ile harekete geçen İstanbul, Samsun ve Zonguldaklı amatör topluluklar o günden bu yana ülke çapında bir birlikteliğin yollarını araştırıyorlar.

Ülkemizde amatör toplulukların birlik çabaları uzun bir sürece dayanıyor. 80'li yıllardan bu yana kültür -sanat alanındaki "örgütlü -örgütsüzlük" rüzgarlarının dışında kalmaya özen gösteren amatör topluluklar düzenledikleri ortaklaşa etkinliklerle (şenlik, panel, seminer) birliktelik yolunda yeni yeni adımlar attılar.

O yıllarda harekete geçerken toplulukların önünde karamsar bir tablo vardı. Tepedeki askeri yöntemin etkisi altında politik bir tutum almaktan bucak bucak kaçan sanatçıların öncülüğünde sanat ortamı "yeniden" yapılanıyordu. 70'li yıllarda yükselen emekçi mücadelesinin yanıbaşında, demokratik taleplerin ve insan haklarının en kararlı savunucuları içinde yeralan sanatçı birlikleri yerine için için çeteleşen devletle yakın ilişkiler geliştirmeye çalışan, değişen her hükümetin kültür bakanına yağdanlık yapan türedi bir güruhun öncülüğünde tabela örgütleri kuruluyordu. Önceleri sinema ve sahne sanatları alanında karşımıza çıkan bu eğilim giderek genişledi. Edebiyattan plastik sanatlara her dalda bu yozluğun değirmenine su taşıyan sanatçılar türedi.

Onlar için artık karada ölüm yoktu Kafalarını çevirdikleri her alandan para fışkırıyordu üstlerine. Önceleri Kültür Bakanlığı akçeleriyle başlayan para akışına giderek holding kasaları da kaynak oluşturdu.

Suyun başını tutan kimi sanatçılar kısa zamanda en azgınları oldular yağdanlıkların. Para akıtan resmi ve gayri resmi mercileri "üzmeyecek" türedi bir içerik ve estetiğin inşasına girişerek ucube sanat yapıtları ortaya koydular. Giderek günün modasına uyarak her "iş"e bulaşmaya başladılar. Karşımıza kah şair, kah bakan müsteşarı, kah film oyuncusu kılığında çıkıyorlardı. Yarattıkları tabanıyla bağı olmayan ucube örgütlenmeler ise kendi tabirleriyle "vitrin" leriydi onların. Sanat alanında yetenekli - yeteneksiz birçok kişi bu alana saçılan akçelerden nasibini alarak ele geçirdiği paralarla sanat dışı sektörlere yatırım yaptı ve "köşe dönme" işlerine girişti.

Profesyonel alanda yaşanan bu gelişmeler amatör tiyatro cephesini de içten içe etkiledi.

Herşeyin paraya endekslendiği ortam, bir girdap gibi bir zamanların "kartal"larını içine çekerken amatör tiyatro cephesinde de kimileri bulunduğu alanı sorgulamaya koyuldu.

Nitelikli bir ürün varetmeye çalışırken onca emek harcıyorlardı. Bunu izleyen sahiplenen belli bir kesim izleyici de vardı. Peki ya sonra? Nereye gidilecekti? Ufuk oldukça karanlık görünüyordu.

1986 yılında emekçilerin sokaklara taşan bahar eylemleriyle başlayan süreç ve hareketlenen politik ortam bir ara bu havayı tersine çevirir gibi oldu. Bu süreçte değişik çevrelerde amatör topluluklar kuruldu. Bu topluluklar kimi kentlerde düzenlenen tiyatro şenliklerinde biraraya geldiler. 90'lı yıllara doğru her alanda görülen örgütlenme isteği amatör tiyatro alanını da etkiledi. Amatörlerin Ankara'da ve İstanbul'da düzenledikleri kimi toplantılarda ülke çapında örgütlenme konusu gündeme geldi.

Bu yıllarda yayınlanan kimi dergiler kültür-sanat alanında 80'den bu yana bir kenara itilmiş tartışmaları yeniden gündeme getirdiler. Özellikle sponsörlü, devlet destekli hormonlu sanat savunucusu çevrelerin öne sürdüğü kokuşmuş tezlere gerekli yanıtları verdiler.

Kültür - sanat alanındaki bu canlılıktan amatör topluluklar da nasibini aldı. 80 sonrası ortaya çıkmış kokuşmuş sahnelemelere ve oyunculuklara karşı alternatifi yaratmanın önlerinde duran bir görev olduğunu ortaya koyan bu tartışmaların yansımalarını kısa bir süre sonra sahnelerde görmeye başladık.

Gelip geçici, rastgele biraraya gelmiş, oynayacağı metni derme çatma oluşturmuş, eğitimsiz üretime soyunan toplulukların varolan kokuşmuş, yoz sanata bir alternatif oluşturamayacağını saptayan amatör toplu-

luklar kolları sıvayarak alandaki kaynakları ve insan malzemesini zenginleştirmenin yollarını aramaya başladılar.

Kaynak yok diye ağlamak yerine kaynağın peşine düşen topluluklar bu alanda birçok eski hastalıklı tutumla da boğuşmaya başladılar. Bunlardan biri de eski amatör toplulukların sanat alanında belli bir birikime sahip, deneyimli sanatçılardan destek almak yerine onlardan uzak durarak kendi el yordamıyla yollarını arayışıydı. Bu tutumun zaman kaybından başka bir yarar getirmediğini saptayan 90'lı yılların toplulukları eski kuşakla yenileri buluşturan bir dolu etkinlikler düzenlediler.

Ancak geçmiş birikimle buluşma ve tanışma topluluklara kalıcı olma ve nitelikli ürünler üretebilme yolunda bir dolu model oluşurken bu durum İstanbullu amatör topluluklarla sınırlı kalıyor, ülke çapında böylesi çabalar görülmüyordu.

İstanbul'da bu gelişmeleri yaratan en büyük olanak kurumlaşmış, belli bir perspektifle adım adım yürüyen üniversiteli ve bağımsız amatör toplulukların varoluşuydu.

80 sonrası devletin izlediği şiddet politikası birkaç büyük kent dışındaki alanlarda politik ve kültürel kurumların oluşmasına olanak tanımadı. Bırakalım kurumlaşmayı buralarda muhalif bir kimliği olan ister amatör ister profesyonel olsun hiçbir topluluğun yasak yemeden gösteri yapması bile mümkün olmuyordu. Son 15 yılda Anadolu'da turne yapıp mahkemeye düşmemiş muhalif topluluk yok gibidir.

Bir başkası önemli sorunu da bu alanlarda muhalefet yapan politik hareketlerin konuya yaklaşımları oluşturuyordu. Kültürel sanatsal alandaki mücadeleye sırtını dönen politik hareketler ne yazık ki bu alandaki çabalara da destek vermiyorlardı. Bu alanda oluşturulamayan politikalar ve gösterilemeyen tepkiler nedeniyle büyük bir kaos yaşanıyordu ve halen bu durum sürüyor.

Politikada izlenen kaypak ve eyyamcı tutum aynen yansımasını kültürel alanda da gösteriyor.

Örneğin herhangi bir müzik grubu ya da medyatik bir isim yığınlar içinde yoğun ilgi görüyorsa herhangi bir siyasal oluşum o konudaki yaklaşımını düşünmeden o kişi ya da grupların katılımıyla bir etkinlik düzenleyebiliyor veya kültürel sanatsal alanda son derece vahim sonuçlar doğurabilecek bir olaya karşı ayıp olmasın kabilinden bir tepki bile gösterilmeyebiliyor. Bu tutum siyasal partilerden sendikalara gençlik örgütlenmelerine dek her yanda karşımıza çıkıyor.

Sendikalar tabanda yeralan işçileriyle düşünsel bağlarını koparmış durumda. Onların ekonomik, demokratik hakları konusunda bile bilgilenmelerini, düşünmelerini sağlayacak tek bir etkinlik düzenlemiyorlar. Okumayan, dinlemeyen, izlemeyen yöneticilerin tabanları için de bir girişimleri olamıyor. Zaten politik alandan da kültürel sanatsal alandan da kendilerini sarsıcı uyarıcı bir rüzgar gelmiyor. Bu durum muhalif sanat ortamını olumsuz bir biçimde etkiliyor. Şimdi bu koşullarda muhalif sanatçı maddi ve manevi desteğini nereden alacak?

Geçtiğimiz sürece damgasını vuran bu ortamda amatör tiyatro topluluklar özellikle Anadolu illerinde desteksiz ve ilgisiz kaldılar ve ayakta kalabilmek için çaba harcarken sağa sola savruldular.

1997 Mayıs'ında gerçekleşen **Denizli Amatör Tiyatrolar Kurultayı** işte bu koşullarda toplandı. Ülkenin dört bir yanından kurultaya gelen topluluklar 90'lı yılları binbir zorlukla aşmış herşeye rağmen ayakta kalmayı başarmış ekiplerdi

Kurultayda yapılan konuşmalarda ilk göze çarpan amatör tiyatro alanına ilişkin perspektifin bulanıklığıydı. Kurultaya katılan kimi gruplar "devlet katından gelecek bir akçe mi paylaşılacak aman kaçırmayalım" düşüncesiyle, kimisi "birlik iyidir" gibisinden sığ bir yaklaşım, kimisi "gidelim nasılsa bir şey çıkmaz" umutsuzluğuyla gelmiştiler.

Önünde belli bir perspektifi olmayan, o güne dek çevresi ile birlikte ortak bir çalışma üretme geleneği olmayan, birlikteliğin temellerini oluşturacak modellerden yoksun toplulukların tartışmaları bir adım dahi atamazdı. Nitekim öyle de oldu.

İstanbul Amatör Tiyatrolar Çevresi (ATÇ) adına yapılan ve belli bir perspektifi öneren konuşma yeterince yandaş bulamadı. Onun ardından yapılan "geleneksel" amatör ağlaşması "salon yok, oyuncu yok, bıyık yok" un çok ilgi görmesi üzerine tekrar sözalan İstanbul ATÇ temsilcisi şunları söyledi:

"Arkadaşlar, ne istiyoruz ve bunu kimden istiyoruz, buna amatörlüğe yaraşır bir bakış açısıyla yanıt bulamazsak hedeflediğimiz tiyatro yara alır. Amatörler varolan kokuşmuşluğa alternatifi oluşturmayı hedefliyorlarsa ağlaşmak yerine kendi güçlerine dayanmalı ve bu kokuşmuşluktan en çok canı yanan emekçilerle elele vermelidirler"

Kurultayın tek aykırı girişimi Ankaralı amatör topluluklardan geldi. Ülke çapında amatör toplulukları bağımsız bir örgütlenmeye çağıran Ankaralı toplulukların önerisi yalnızca bunun sancılarını yaşayan İstan-

bullu ve Samsunlu amatörlerden destek gördü.

Bu toplantının ardından çağrıya destek veren ekiplere Zonguldaklı amatörlerin de katılımıyla Ankara'da yapılan toplantı ise toplulukların henüz birbirini anlamak yolunda birçok adımlar atması gerekliliğini ortaya koydu.

Bu toplantının ardından Denizli'de kararlaştırılan ve Ankara'da 97 sonbaharında hedeflenen buluşma ancak 98 Mayıs'ında gerçekleşebildi. 30-31 Mayıs günlerinde Ankara'da **Mamak Belediyesi Erkan Yücel Sahnesi'nde** 26 topluluğun katılımı ile gerçekleşen kurultay bu kez ülke çapında örgütlenmeden perspektife dek bir dolu konuyu tartışma olanağını buldu.

Öncelikle Ankaralı Amatör toplulukların hazırladığı örgütlenme modelini ele alan kurultay içinde bulunduğumuz süreçte amatör tiyatro hareketinin gereksinimleri doğrultusunda yeni bir yapılanma biçimi oluşturulması yolunda karar aldı.

Kurultay bildirisinde şu görüşlere yer verildi:

"Amatör tiyatroların bir an önce tek bir çatı altında örgütlenme gerekliliği kesinlik kazanmıştır ve amatör tiyatro kavramının günümüz koşullarında yeni ve özgür bir tanıma kavuşturulması gerekliliğine karar verilmiştir. Örgütlenmenin tabandan daha geniş katılımlı bir yapıya kavuşturulması için bir "Örgütlenme ve İzleme Komisyonu" oluşturulmuştur. Bu komisyon her bölgede çalışma yapabilecek temsilcilerden oluşturulmuştur. Komisyonun kendi bölgelerinde faaliyete geçip ulaşılamayan tiyatro topluluklarıyla yüz yüze görüşerek tiyatrosal ve yaşamsal sorunlarını belirlemeleri ve yapılacak ara toplantılarla sonuçları biraraya getirmeleri kararlaştırılmıştır.

Komite Kasım '98 içersinde yapılacak olan "3. Kurultay"a bu toplulukların katılmasını ve ortak bir perspektif oluşmasını sağlamakla yükümlüdür. Komite kurulacak olan "Türkiye Amatör Tiyatrolar Birliği" nin tüzük çalışmalarını yürütüp tüzük taslağını yapılacak kurultaya sunacaktır."

Şimdi amatör topluluklar yeni bir denemenin eşiğindeler. Oluşması hedeflenen yapılanma ile nasıl bir mücadele yürütecekler?

Yapılanmanın en önde gelen görevlerinden biri bu alanda çaba harcayan toplulukların önüne dünden bugüne gelinen süreci koyarak bulundukları durumu açık seçik görmelerini sağlamak olmalıdır. Buradan yola çıkarak amatör tiyatronun önünü tıkayan koşulları değiştirmek için yürütülecek mücadelenin ana hatlarının belirlenmesi ve varılması düşünülen hedeflere nasıl ulaşılacağının saptanması gerekmektedir.

GÜREDE

KÖPEKLER HAVLIYOR
KARANLIĞA
NE ÇOK YILDIZ

BU BENİM COĞRAFYAM
SULARI ATLADIĞIM
ÇAMLARA DEĞDİĞİM
DENİZİN YATAYINA

ELİMİN SICAKLIĞI
KOKUM VARDI
TOPRAKTA
EGE
DOKUNMAK DEMEK İLLE

İDA
AK SAÇLI
GÖZLERİNİN ARDI
SERİN GÖLGELERİ AĞAÇLARIN

Cengiz BEKTAŞ

Bugün önümüzde en büyük engeli bölge bölge toplulukların çok farklı perspektiflerde oluşları, dostu düşmanı ayırdetmede belli bir kıstaslarının olmayışları ve içinde bulunulan durumun ana nedenlerini saptamada belli bir düşünsel birikimlerinin bulunmayışları oluşturuyor.

İstanbul Amatör Tiyatrolar Çevresi kurultay sonrası yaptığı tartışmalarda bu durumun kısa vadede çözümünün mümkün olmadığını ve bunu aşmanın yolunun uzun vadeli tartışmalardan geçtiğini saptamıştır.

Tartışmanın sağlıklı boyutlarda yürümesi için düşünen ve bulunduğu alan üzerine yeni modeller üretme potansiyeline sahip topluluklara ve bölgesel örgütlenmelere gereksinim vardır.

Üç Ayaklı Köpek

Adviye AZMAZ*

Başlıktaki ikinci sözcük ile üçüncü bir "affedersiniz"e gereksinim var mı yok mu bilemiyorum. "Hayvan", "inek", "eşek" ve benzeri sözcükleri kullanmadan önce ille de bir özür dileyişimiz olduğundan, örneğin "affedersiniz hayvan...", "affedersiniz inek..." demek adetimizden bahsetmiştim bir Alman dostum ve eşi ile sohbet ederken. Neredeyse yarım saat gülmüşlerdi o güne kadar görmediğim kahkahalarıyla. Öylesine yadırgamışlar, öylesine yersiz bulmuşlardı bu "nezaketimizi" Nedenini sorduklarında verdiğim yanıtı ben de beğenmemiştim. Şaşkınlıkları geçmemiş olacak ki mektuplarında herhangi bir hayvandan bahsedecek olsalar önce "affedersiniz" yazarlar ve nida işaretini de esirgemezler. Ya, "sözüm meclisten dışarı" türü uzun havalı özürümüzü anlatsaydım kimbilir neler olurdu. Kedisi, köpeği bol bir Amerikalı arkadaşım da hemen uyarırdı beni, güzelim evini paylaştığı sevimli yaratıklardan usulünce bahsetmezsem. "Ya 'four-legged Friends' de, ya da isimlerini söyle" derdi. Hepsinin birer güzel adı, hatta soyadları bile vardı. Evinde üretirdi onları. Bir kedisinin ismini de bana taktırmıştı. İpek gibi gri renkli tüyleri nedeniyle "Duman" önermiştim, ama arkadaşım bunu "Damon"a değiştirmişti teleffuz güçlüğünü aşmaya üşendiğinden.

Yaz tatillerini deniz kenarında geçirenler bilirler. Hızla betonlaşan güzelim kıyılarımız boyunca dizili binaların arasında sıkışıp kalmış avuç içi kadar toprak parçasının barındırdığı tek tük portakal, mandalina ağaçları veya meyvasız ağaçlar tozdan bomboz olmuş yapraklarıyla cansız birer heykel gibidirler. Az ötelerinden geçen binlerce tekerleğin savurduğu, ya da rüzgarın getirdiği tozlar bir zamanlar parlak yeşil olan yapraklarının üzerinde taşlaşıp kalmıştır. Zavallı yaratıklar ne onanırlar ne de ölürler. Elbette, onmaları çoktaan geçmiştir de, ölmelerinin ne zaman ve nasıl olacağını bilmeden bekler dururlar sabırla.

Böylesi de olsa, ağaçtan hiç nasibini alamamış, göğe doğru yükselmesine izin verilmediğinden zengin sahiplerinin özensiz harcamalarıyla enine enine şişip yumru yumru patateslere benzeyen binalar arasındaki toprak parçasını yurt tutmuş sekiz memeli Sarı Ana'nın dört yavrusundan biridir bizim üç ayaklı - adı Trio olsun - dostumuz. Trio'nun yerde sürünerek ,yürümeye çalıştığını ilk gördüğümde çöküvermiştim başına, "vay güzeliim, kim yaptı bunu sana..." diyerek. Fazla bakamamıştım dördüncü ayağın ya da ikinci patinin bedene bağlandığı yere. Yüreğim kaldırmamıştı. Hani "kol kırılır, yen içinde kalır" denilir ya... Sanki Trio'nun sağ patisini özenle kırmışlar, kırılan parçayı çekip almışlar ve "yen"e de bir düğüm atıp yavrunun bedenine yapıştırıvermişler gibiydi. Dört haftadır epey büyüdü Trio. Ve Sol patisinin üzerinde denge kurmayı becerdi. Yalpalasa da, yavaş olsa da, yürüyor Trio. Sürünmüyor gayri. Sol pati sağ patinin görevini üstlendiğinden hem sert bir açıyla köşeleşmiş, hemde arka ayaklarından daha kalın gelişmiş. Ama aldırmıyor Trio. Hayatından memnun. Dört ayaklı kardeşleriyle oynamaktan keyiflendiği besbelirgin.

Geçtiğimiz günlerde yaşadığımız Kurban Bayramı hem Trio ve ailesinin ("aile" dedimse, babasız elbet) kemiğe doymasını sağladı, hem de kurban kesenlerin işini kolaylaştırdı. Mekan tuttukları arsa kırıntısı kemik tarlasına dönüştü. Gelen attı, giden attı. Yesinler diye... ama Trio ve ailesinin de bir kemik kemirme kapasitesi vardı. Yemez oluverdiler. Yığıldı kaldı kemikler. Benim verdiğim sası çubuk krakerlere ("kaynana sopası" adını takmışlar birileri) yumuluyorlar. Dost olduk. Keşke olmasaydık. Yaz geliyor. Sıcaklar bastıracak, Belediye görevlileri köpek avına çıkacak.Trio üç ayakla koşmaya yeltenesiye kadar görevli işini bitirecek ve yanıbaşındaki kamyonun teknesine boca edecek krem beyazı gövdeydi. Ve, siz bakmayın o yamru yumru patates kılıklı zengin evlerinin bahçesine asılı ışıldaklı "Dikkat Köpek Var" levhalarına, içleri sızlamayacak bile en basit işlerini dahi hizmetçilere gördürüp basket halkalarına top geçirerek zayıflamaya çalışan şişko sakinlerin.

Trio'nun bu kader çizgisinin nasıl oluştuğunu-ispatlayamasam bile-güvenilir bir tahminle söyleyebilirim. Sürekli hayvan sevgisi aşılayan TV programları ile anne - babalarının sert - dayaklı tepkileri arasında şaşkına dönen apartıman çocuklarının öfkesidir bu. Kuyruğu kesik kediler, kuyruğuna teneke bağlı kedi yavruları, gözünün biri yerinden oyulmuş enikler çok görülür mahallemizde.

*** Önceki sayıda "Azmaz" soyadı, "Aymaz" diye çıkmıştır. Özür dileriz.**

Dokuz günlük tatil nimetinden yararlanarak deniz kenarına kaçanlar ya da dağlara çıkmayı yeğleyenler ne derece kendilerini kurtardılar bilinmez ama, kentlerde kalanlara hafakanlar bastı Kurban Bayramında. Adım başı kan gölüydü örneğin İzmir'in bazı semtleri. Ana caddelerin, kaldırımların üzerinde kesenler, kesilenler, derisi yüzülenler, kafalar, bacaklar, son anda aldıkları yemi dışa vuran işkembeler, bilenen, parlayan bıçaklar, satırlar, bağırta bağırta yaşamına son verdiği yaratığın başında keyiften dörtköşe olanlar, ağızlarının suyu akanlar, kahkaha savuranlar... İnsanoğulları... dört ayaklı dostlarının kıyım vahşetini bayram diye kutlayanlar. İki adım ötesindeki darağacımsı düzene sallandırılan hemcinslerini görmemek için sessizce kafakafaya vererek ya da böğüre böğüre sırasını bekleyen kurbanlıklar. Ve hemen her köşede bir kurbanlık hayvan pazarı... kadifemsi inekler... yumul yumul koyunlar... Ve tüm bunları sevap sayıp, üşenmeden neredeyse ikişer cm. lik kübik parçalara dönüştürerek kızgın saç'a indirgediği dört ayaklı dostun başında halay çekenler... insanoğulları... Ve tüm bunların arasında genç bir anne. Kucağında bebeği, 9-10 aylık kadar. Gezdiriyor, gösteriyor... "baak kesmişler...", "baak derisini yüzüyorlar" "gördün mü yavrum" Dayanamayıp yaklaştım genç kadına. "N'olur, çocuğu uzaklaştırın buralardan, göstermeyin bunları..." dedim. Reaksiyon bebekten geldi... minik bir tokat hamlesi. Hırsını benden aldı alnına kocaman bir kurban kanı damgası basılı güzel bebek. Ve annesi açıkladı: Kusura bakma teyzesi... daha yeni çıktı hastahaneden kızım... havale geliyor da kendisine... İzmir gibi bir yerde havaleli yavruyu gezdirecek başka yer yok muydu deseeemm... Bazı annelerin işine karışmanın acısını iyi bilirim.

Kurban Bayramının yorgunluğunu, çiğ et bulaşığını, kızarmış et kokusunu üzerinden atmak için geldiğini söyleyen bir boyalı sarışın hanımla yanyana düştük Ankara'nın en eski tarihli hamamında. Kurban Bayramı vahşetini onaylamadığını gösteren sözlerim üzerine " ama o zaman hiç erkek olmayacakmıştı..." dedi. Tıkanıverdim. Gözlerimin önüne hemen bir başka kent çizgili, orta yaşlıca kadın geldi. Ankara'nın Büyük Postanesindeki "Yurt İçi", "Yurt Dışı" ayırımlı mektup kutuları önünde tam düzgün Türkçesiyle "İstanbul yurt içi midir?" diye yardım istiyordu çevresinden. "Evet" yanıtını esirgemiştim. Öfkemden.

Bir süre önce okuduk gazetelerde. Çin'de fareler çoğaldığı için kedi eti yemek yasak edilmiş...

Yine kısa bir süre önce TV'den duyuruldu. Kangru eti yemiş Türkler.

Avustralya'daki Türkler değil, Türkiye'dekiler. Et sıkıntısı çekilmemesi için et ithal edildiği yakın geçmişte.

Deli danalar falan eskidi gayri. Onlara alışıldı. Şimdi kangrular popüler. Sığır etinden farksızmış. Öyle demiş ilgili Bakan.

Kangruya da alışılır... da...

Benim yampiri Trio'nun hemcinslerinin birilerinin sofrasında yer almadığı nasıl ispatlanabilir.

Akşam alacasından gecenin geç saatlerine kadar caddelerde köfte şapşaplayanlar, kirli gazete kağıtlarına lahmacun dürümleyenler hangi hayvanların sırtından geçiniyorlar acaba...

"Ama bir senede yarım kilo kıyma görmeyen aileler var Türkiye'de..." dedi hamamda yanyana düştüğümüz boyalı sarışın hanım.

Bir yılda yarım kilo beyaz peynir yemeyen aileler daha da çok... süte yumurtaya hasret olanların sayısı belli değil.. yarım kilo lokumu şeker bayramından şeker bayrama alabilenler yığınla... milyonlarca hayvanı insafsızca gırtlaklayıp mideye indirileceğine, harcanan paranın yarısı bir araya konulup yüzbinlerce aileye birer teneke peynir alınabilir... yüzbinlerce çocuğun okul masrafları karşılanabilir... hesaplayın hele... dedim sarışın boyalı bayana. Tabii hesaplayamazdı. Bende hesaplayamazdım. Ama sordum işte.

Gayri bilmeyen kalmadı. Kesilen kurbanın okkalı bir bölümü derin dondurucularda depolanıyor, kavrulup sırlı küplere basılıyor ve kurban sahibi ailenin yıllık et ihtiyacına destek oluyor. Görüştüğüm birkaç fakir aile kendilerine getirilen etlerin daha çok kuyruk yağından ve pek de makbul sayılmayan kemik ağırlıklı parçalardan oluştuğunu söylediler.

Başka türlü yapanlar da var. Olaya ve ete hiç bulaşmıyorlar. Ödüyorlar, örneğin, 25 milyonu belirli kurumlara, koyuyorlar makbuzu ceplerine ver elini sahiller ya da dağlar. Onlar oralarda eğlenirken adlarına bir kurban kesiliyor ve etler bir yerlere, bir şekilde dağıtılıyor. Ve kurban sahibi denizde yüzerken ya da dağda kayak yaparken kurban kesme adetini yerine getirmiş oluyor.

Suyu çıktı bu işin. Gelenekliği gevşedi.

Yine herkes biliyor ki kurban adeti İslam'dan önce de vardı. Fazla kasılmadan, dallanıp budaklandırmadan, arka sokaklarda mütevazi bir köşede kesilmeyip, tüm ayrıntılariyle, ortalıkta, ana caddelerde sergilenmesi sözde dindarlık özentisinden, gösteriş sevdasından. Onca yaratığı böğürte böğürte yok edip, davullu dümbelekli eğlentilerle mideye indirmek insanoğlunun oburluğundan, tüketim hırsından. Sevaplık yanı yitti gitti bu işin. Bayramlık yanı da.

Yeter ki sevap yapmak istenilsin. Rengi mi yok... İlle de kan kırmızısı mı olmalı... Beyazı denense ya... Harcanan paralar öğrenime, öğretime yönlendirilse ya... Sağlık hizmetleri desteklense ya...

Mavi renklisi de var sevabın... Suyun, su kaynaklarının korunması, değerlendirilmesi... Her yörenin ve herkesin sağlıklı içme suyuna ve yeterli sulama suyuna

kavuşturulması... Tarımda verimlilik "birim alanda alınan ürün değil, birim su ile üretilen hasad" olarak tanımlanıyor ve toplam 24 milyon hektar tarım arazimizin ancak 4 milyon hektarı sulanabiliyor. Beslenme kültürümüzde ekmeğin "yemeklere baş, her yemeğe arkadaş" olduğunu dikkate almak yeterli, tarımda sulamanın önemini kavramak için. Dünya "su gününü" kutladı 22 Martta. Kimin haberi oldu ülkemizde. Kaç kişi ne yaptı o gün "suyun hatırına", "suya saygı" için.

Yeşil renklisi de var sevabın. Doğayı korumak, heder olmasını önlemek. Trilyonlarca fidan dikilir kurban kesimine verilen parayla. Kilometrelerce teraslama yapılır toprak akımını önlemek için. Yüzbinlerce işsize iş alanı yaratılır yeşil sevapla. "Yeşil meslek" diye yeni bir istihdam alanı hızla gelişiyor Avrupa'da. Adına "mutluluk getiren meslek" de demişler.

Doğanın korunması, bakımı, toprak aşınmasının önlenmesi, tarımın kimyasal katkısız gerçekleştirilmesi, kısacası Doğa ve insan sağlığı için yapılması gereken işleri içeren iş alanı. Yeşil elemana çok ihtiyaç var hemen her Avrupa ülkesinde. Yalvaran ilanlarla aranıyorlar. Ve tabii bir yandan da özenle ve gereğince eğitilerek uygulama alanlarına aktarılıyorlar.

Başka ülkelerde hızla yayılan ekolojik/organik/biyolojik tarım türünün henüz ülkemizde benimsenmemesinin bir nedenini, bu yöntemle elde edilen ürünün vasat tüketici için pahalı olmasına bağlıyor bazı yetkililer. Ama aynı vasat tüketici "affedersiniz bir inek aldık 360 milyon liraya, kestik, beş aile bölüştük" diye kasılıyor.

Kısacası, yelpezesi geniş sevap renklerinin. Kan kırmızısından sapıp beyazına, mavisine, yeşiline yönelmenin yararları pek çok... doğa sağlığına, insan sağlığına, keselere bütçelere... Çin'de kedi eti pazarlayan yetkililerin, ille de et tutkusu yüzünden taa Avustralya'daki kangruların Türkiye'ye postalanmasını mubah görenlerin akıllarını başlarına devşirmelerine... normal vatandaşın bilinçli tüketimine... yani tüketimin sürdürülebilirliğine yani sürdürülebilir kalkınmaya... yani kalkınmanın sürekli ve dengeli olmasına... yani insanoğlunun refahına.

Bir Kurban Bayramı daha geçti. Ama yine deldi geçti. Bu kez deliklerin çapı da büyüktü, sayısı da. Sürekli hayvan sevgisi aşılı, ellerinde kurban kınası yakılı, alnı kurban kanı damgalı çocuk, gözü önünde kıtır kıtır boğazlanan hayvanın etinden yemiyor diye dövünen ana - babaların sayısı azalırsa... N'oolur babacağım kesme diye ağlayan çocuklar hızla büyürse... E5 Karayoluna kaçarak canını kurtarmaya çalışan danalar/boğalar çoğalırsa... Ağlayan develerin sayısı artar, gözyaşlarına sözcükler eklemeyi becerirlerse... "Hayvanların da duyguları vardır" diyen din görevlileri insaf kazanır, yönetim sorumluluğu gelişirse... "Gelenek bıçak gibidir, kestiği yere bağlı" görüşünü benimseyen vatandaşlar çocuklarını da ayni çizgide yetiştirirlerse... Yeşil beslenmenin tadına varılırsa... en azından hızı kesilir kurban vahşetinin. Kırmızı sevap yerini beyazına, mavisine, yeşil renklisine bırakır yavaş yavaş.

Benim üç ayaklı dostumun, Trio'nun encamından endişeliyim. Yaz aylarına ne kaldı şurda. Sıcaklar artacak. Belediye görevlileri köpek avına çıkacak. Trio'nun ömrü son bulacak, bedeni çöp kamyonuyla bilinmeyen bir yerlere götürülecek.

Ve bunca lafı döktüren ben hiçbir şey yapamayacağım. Oturup dövünmekten başka.

Yeter gayri.

Ya "hayvan" sözcüğünden önce "affedersiniz", "sözüm meclisten dışarı " diyerek özür dilemeye ya da aynı hayvanı bağırta bağırta gırtlaklayıp mideye indirmeye son vermek gerek.

Yaratı

- Dışarıda yağmur var -

Çekince kentin üstüne
Kükürt rengi perdesini akşam
Fısıltılar dökülür ıslak sokaklara
Geridönüşler

Yakılan ağıtlarda dünleşir yarınlar
Bir değil bin karabasan
Göğsümde sağrısı birinin
Bir diğerinin kanlı dişleri boynumda
Binicisiz atlar
Efendisiz uşaklar çöker

Bölünür uyku/gece doğurganlaşır
Bir başka anlamı tetikler yalnızlık
Tualde renk
Tarçın kokulu göğüs olur mermerde

Kur yapar sözcükler
Kıvrak dansında tümcelerin
Özgün dizelerde
Portakal çiçeği kokar saçlar
Ve ezgiler düzer dışarıda yağmur
acı ve sevi üstüne

M. Nejat GACAR

Kültür ve Uygarlık

Sinan KUTLU

Yaşamın herhangi bir alanında yeni olanın, sıradan tekrarların ötesinde özgül nitelikler ortaya koyanın doğuşu, kimi tarihsel koşulların yanında hiç kuşkusuz bilinçli insanın etkinliğini de zorunlu kılıyor. Sözgelimi; bilimde devrim niteliği taşıyan yepyeni bir kuramsal sıçrama, belirli nesnel koşullarla, gelişim verilerindeki yeterlilikle olduğu kadar, şimdiye dek bu alanda sergilenmiş bilgi ve yöntem birikiminden en geniş çerçevede pay alan bir öznenin işleyip dönüştüren yaratıcılığıyla da ilintili. Yine bunun gibi, sanatın herhangi bir alanında biçem yaratacak, yeni, özgün ürünlere imza atacak herhangi bir sanatçı, bu alanda daha önce ortaya konmuş olanın bilgisi ve duyarlığıyla donanmak durumunda. Bilim ve sanat için dile gelen bu önkoşul, kuşkusuz felsefe için ve insan yaratıcılığının tüm diğer alanları için de aynı oranda geçerli. Bırakalım üst düzeyde zihinsel etkinlikleri, günlük yaşamda kullandığımız makine ve araçları neredeyse günaşırı yenileyen teknoloji bile, eski araçların temelindeki bilgiyi edinmek durumunda.

Kültürün yukarıda andığımız bileşenleri için sözkonusu olan böyle bir zorunluluk, hiç kuşkusuz onun bütünselliği, bir üst gerçeklik alanı olarak kültürün kendisi açısından bir kat daha geçerli. Daha da açımlayarak söylersek, insanın tarihsel gelişimine belli bir noktada eklemlenecek ve ileriye yönelik bir dönüşümle üst aşamaya geçişi sağlayacak yeni bir kültür içeriği, geçmişin kalıtını çok iyi özümlemek, içselleştirmek zorunda. Burada elbette ki sermayeye ve onun düzenine alternatif bir kültürden, yani emeğin kültüründen, sosyalist kültürden sözediyoruz. Bugüne dek, her fırsatta insanlık kültürünün tarihsel bütünlüğüne vurgu yapmamıza ve ilişkili konuları, kavramları gündeme getirmemize bir kez de bu zorunluluk bağlamında bakılırsa, sergilenen tavrın nedenselliği hakkında kuşkusuz daha anlamlı verilerle karşılaşılacak.

Bilindiği gibi, kültür ve uygarlık kavramlarının tek tek niteliğine ilişkin tartışmaların yanında, birlikli ilişkilerine ya da karşıtlıklarına değgin birbirini tutmayan saptamalar, nicedir sürüp gitmekte. Bu alanda beliren vargıların farklılıklar göstermesi, ortak bir sonuca, uzlaşıma gidilememesi ise, gerek kültür ve uygarlığın birer kavram olarak anlamlandırılma, gerekse aralarındaki ilişkinin tanımlanma sürecinde ortaya çıkan ayrı yaklaşımlardan ve dünya görüşlerinden kaynaklanıyor. Sözkonusu tartışmanın artık "klasik" olarak adlandırabileceğimiz ekseni, altyapı-üstyapı-, özne - nesne gibi bağlılaşık kavramları ve bunların belirlenim ilişkilerini ürüten kimi bilgikuramsal ve varlıkbilimsel problemler üzerinde yol almakta: Kültür mü uygarlığın üstünde yükselir, yoksa uygarlık mı kültürün?... Tinsel bir içerik olarak insanın anımsaması (anemnesis) demek olan kültür, birtakım dışvurumlarla uygarlıkta mı somutlanır; yoksa nesnel yasaların ve ilişkilerin ürünü olan uygarlık, kendi zemininde kültür öğelerini mi var eder?

"Kültürlü bir kişi" ya da "Uygar bir insan" yakıştırmalarıyla günlük yaşamda sık sık karşılaşırız. Şöyle bir düşünürsek, genel bilincin kültürlü olarak tanımladığı kişilerin daha çok bilgisiyle, uygar olarak tanımlananlarınsa çağın gereklerine uygun davranış ve yaşama biçimleriyle öne çıktığını ayrımsarız. Daha da dikkatli bir bakış, her iki insan tipinin de arka planında bir düşünce ve davranış yetkinliğinin, insani incelme süreçlerinin yattığını ortaya koyar; demek ki günlük kullanımda da bu iki kavram arasında kesişme ve ayrışma noktalarından, özdeşlik ve karşıtlıklardan sözedilebilir. Ancak, bu kavramların anlamlandırılma ve ilişkilendirilmelerine yönelik tartışma, entellektüel düzeyde kuşkusuz bundan çok daha boyutlu ve karmaşık özellikler göstermekte, geçmişte olduğu gibi bugün de açmazlara yol almaktadır. Aslında insanlık tarihi ölçü alındığında, kültür ve uygarlık kavramlarının ve dolayısıyla aralarındaki gerilimin tarihi çok eski değildir. Günümüze uzanan bu problemin özgül anlamda ortaya çıkışını 18. Yüzyıl olarak tarihlendirmek ve onu Aydınlanma hareketinin ivmelendirdiği toplumsal süreçler içinde gözlemek yanlış olmaz. Ancak, bugünkü geçerli anlamların sözkonusu kısa tarihsel döneme özgü oluşuna karşın, kültür ve uygarlık

sözcükleri köken olarak bundan çok daha gerilere gitmektedir.

Kültür (cultura), Antikçağda daha çok tarım ve hayvancılıkta kullanılan, bu alanlardaki yetiştirciliği ve geliştiriciliği akla getiren bir sözcüktür. Ancak, anlamında barınan iyileştirme, geliştirme ve ilerletme türünden çağrışımlar giderek genellik kazanmış ve insana, topluma maledilmeye başlamıştır. Örneğin insana özgü ilerlemeyi ele alan Cicero, onun iç yanına vurgu yapmak amacıyla "cultura animi" (ruh kültürü) terimini kullanmış ve bunu dışsallıkla ilintili olan teknik ilerlemeden ayırmıştır. Anlam açısından hemen hemen aynı doğrultuda gelişen kültür kavramı, 18. Yüzyıla, gelişmeyi, ilerlemeyi ve insana özgü tüm incelme süreçlerini anlatan bir kimlikle ulaşır. Ancak aynı dönemde, aydınlanma düşüncesinin ve değerlerinin yükselişine koşut olarak, aşağı yukarı eş çağrışımlar yapan bir başka sözcük kullanıma girmiştir: Uygarlık (civilization). Gerçekte bu kavram, yine Antik dönemden beri kullanılan ve barbarlığa karşıt özellikleri, iyi eğitim görmüş olmak, nezaket, düzenli yaşam gibi insan niteliklerini anlatan "civil" sözcüğünden türetilmiştir. Kültür ve uygarlık kavramları, uzun bir süre hemen hemen ortak çağrışımlar yaparak, birbirinin yerine kullanılır. Ancak Aydınlanmanın bir şiarı olarak yükselen uygarlık, aynı zamanda kimi inanç ve din öğelerini de barındıran kültürden farklı olarak, salt din dışı bir gelişime işaret etmektedir.

Sanayi devrimi, toplumsal refahın göreli yükselişi, günlük yaşamı kolaylaştırıcı buluşlar ve bunların zemininde kollektif bilince sızan Aydınlanma propagandası, 18. Yüzyılı her türden gelişmenin kutsandığı ve mutlaklaştırıldığı bir dönem olarak tarihe geçirir. Adeta gözleri kör eden bir esrime tüm toplumu sarar ve ülkeden ülkeye hızla yayılırken "mutlak", sürekli yerinde kalmakta ve her türlü sorgulama cüretinden güçlü kalkanlarla korunmaktadır. Ancak, yüzyılın sonlarına doğru hızlı kentleşmenin, nüfus artışı ve altyapı yetersizliğinin paralelinde, açlık, salgın hastalık gibi kimi sorunlar başgösterir. Ayrıca, giderek ve o güne dek görülmemiş bir hızla mekanikleşen yaşam, çağın bireyini yalnızlığa sürüklemekte, zamansızlık, iletişimsizlik, öze dönük değerlerin birer birer eleyak çekişi ve onların yerini gündelik çıkar hesaplarının alması da içsel çatışmalara ve kitlesel bunalımlara yol açmaktadır. Tam da bu sıralarda, varolan, ancak bir türlü nereye yöneleceği konusunda disipline olamayan toplumsal huzursuzluk, düşünsel düzlemde dizgeleşmiş anlatımını Fransa'da J.J. Rousseau ve Almanya'da Romantik düşünürlerde bulmaya başlar. Gerçi gelişen eleştiri düzleminin oldukça farklı çıkış noktaları ve karmaşık bir yapısı vardır, ancak hepsi birlikte ele alındığında, tek yanlı gelişim düşüncesi artık karşısavını bulmuş gibidir.

Yukarıda önemli bir bölümü sıralanmış olan somut ve ruhsal sorunlara dikkat çeken Rousseau, Aydınlanmanın tek yanlı-dışsal -ilerleme anlayışının yaşamın doğallığını bozduğunu, insanın iç olgunlaşmasının böylece duraksatıldığını ileri sürerek doğaya dönülmesini önerir. Aydınlanma mantığına yönelik eleştirinin, ayrıca dönemin çeşitli düşünürlerinin kaleminde ortak biçimde dile gelen bir başka yanı daha vardır. Buna göre, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde aynı akımagelişme ilkesi- kendini kaptırmış gibi görünen mutlakçı yönetimler, otoritelerini pekiştirmek ve her türden uygulamalarını kitle önünde meşrulaştırmak için bu ideali güçlü bir paravan haline getirmişlerdir. Artık tabu olarak algılanan ussallık, doğayı dize getiren teknolojinin gücüyle desteklenmekte ve mutlakçı yönetimler açısından maddeye ve bilince egemenliğin bir aracı olarak kullanılmaktadır. İzdüşümleri günümüze dek uzanan aydın despotizmi kavramı da, kuramsal temellerini işte bu dönemlerde edinir.

Bu genel görünüm aslında kültür ve uygarlık kavramlarının tarihinde yeni bir aşamayı haber vermektedir. Uzun bir süre hemen hemen aynı anlamı karşılayan, insana değgin yetilerin ve becerilerin ilerletilmesini simgeleyen bu iki sözcük, artık içsel gelişme ve olgunlaşmayı anlatan ve felsefe, sanat, dinsel inanç, ahlak değerleriyle birlikte, dil gibi simgeleştirme araçlarını da kapsayan kültür ile dışsal gelişmeyi, teknik ilerlemeyi, yaşamın pratik anlamda kolaylaşmasını vaadeden uygarlık olmak üzere alabildiğine karşıtlaşan kavramlara ad olmuştur. Bu arada bilim, bu kutuplaşmada arada kalmış gibidir; kurama dönük yanıyla kültüre, tekniği üreten yanıyla uygarlığa maledilmekte ve bir benimsenip bir dışlanmaktadır. Böylece ayrımlaşan anlamlarıyla kültür ve uygarlık kavramları arasındaki bu gerilim, hattâ karşıtlaşma bir sonraki yüzyıla miras kalır. Dahası, 19. Yüzyıl, zıt uçlarda yol alan gelişmenin yarattığı koşulları açısından, iplerin daha da gerildiği, çelişkilerin çok daha belirgin algılandığı bir zamanla denkleşir. Üretilen düşüncelere yapıtlara hep bu karşıolumun atmosferi egemendir ve tartışma, felsefede, sanatta, siyasette ve günlük yaşamda bu görüngüden açılımlarla sürer gider.

Kısacası, kimse genel bir insani ilerlemeyi yadsımamakta, ancak burada kültürle uygarlık birbirinin

karşısına geçirilerek, bir insani gelişimin tek geçerli yolu, diğeri ise bu yolu tıkayan bir engel olarak tanımlanmaktadır. Bu arada, sözü geçen dönemlerde, azınlıkta da kalsa bu iki yaklaşımın dışında örneklere de rastlanmıyor değildir. Örneğin Immanuel Kant'ın yazılarında, kültürle uygarlığı böylesine ayırmanın yanlışlığını, bunlardan biri olmadan diğerinin de düşünülemeyeceğini öne süren ifadeler yer alır. Zaten Kant'ın felsefi kuramı, içle dışı, nesneyle özneyi uzlaştırmanın yollarını arar gibidir. 19. Yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise, bir başka eksende, idealizm-materyalizm bağlamında süren tartışmadan doğan yepyeni bir bilgikuramının yaratıcıları olan Karl Marx ve Friedrich Engels, o güne dek rastlanmamış saptamalarla konuya boyut kazandırırlar. Kısaca değinmek gerekirse, bu ortak yaklaşımda kültür ile uygarlığı ayrı kamplara hapsetmenin, bir yerde sabitleyerek mutlaklaştırmanın yanlışlığı, bunların bir bütün olan ve asla bölünmemesi gereken insani gelişmenin iki yanı olduğu dile gelmektedir. Kültür elbette ki nesnel gelişim yasalarının ve maddi ilişkilerin bir ürünüdür; ancak aynı zamanda gelişimin etken bir öğesi olan öznel müdahale de maddi süreçlere yön verir. Verili toplumsal ilişkileri dokuyan, bireyi ortaya çıkaran ve konumlandıran ve dahası biyolojik evrimde bile rol oynayan işte bu öğe, emektir. Var olduğu günden beri insan, yaşamını sürdürebilmek için dış dünyayı kendi lehinde işlemiş ve değiştirmiş (Uygarlık), bu arada da kazanımlarını biriktirerek verili doğaya aşkın bir evren (kültür) yaratmıştır. İnsanın maymunsu atasından fizyolojik ve zihinsel kopuş sürecinde, örneğin el gibi kimi işlevsel organlarının gelişiminde, nesnel yasallıkların yanında onu sürekli kendisi için kullanmaya çalışan, örneğin toplayıcılık yapan, aletler geliştiren insanın öznel müdahalesi de etkili olmuştur. İşte emek sürecinin bu birlikli doğası, aynı zamanda kültür ve uygarlık kavramlarının niteliğine ve insanın bütünsel gelişim yasalarına da ışık tutmaktadır.

Kuşkusuz yüzyılımız da, sözkonusu tartışmanın çeşitli türevlerine, üstelik daha da karmaşık bir ilişkiler ağı içinde tanık olmuştur. Sanatta, felsefede ve bilim kuramında idealizm - maddecilik, diyalektik - metafizik bağlamlarında gündeme gelen, ayrıca çeşitli toplumsal altüst oluşlarla, ekonomik bunalımlara, yükselen inanç ve din dalgalarıyla ivmelenen tartışmada, ayrıca geçmiştekilere benzer uzlaştırma çabalarına da rastlanmıştır. Burada, uygarlığın son verimleriyle kültürün yaşayan öğelerini birleştirmeye ve böylelikle çağın bunalmış bireyine yeni yaşantı olanakları yaratmaya çalışan avant-garde sanat akımlarını, kültürü uygarlıkla karşı karşıya getirmenin ve saltıkçı bir kültür savunuculuğunun aslında bilinçle ve emekle kurulacak olan geleceğin insanca dünyasından umut kestirmeye hizmet ettiğini vurgulayan Frankfurt Okulu'nu anmak gerekir. Günümüze gelindiğinde ise karmaşanın üst düzeyde yoğunlaştığı, sözkonusu kutuplaşmaya ilişkin bilinç bulandırıcı örneklerin alabildiğine yaygınlaştığı görülür; ancak, bugünün perspektifi açısından öncelikli vurgulanması gereken gerçeklik, bu puslu görünümün ardında şimdiye dek benzeri görülmemiş bir netleşmenin barındığı ve dünya genelindeki sınıfsal konumlanmada egemenlerin bilinç durumu açısından pratikle tam bir örtüşmenin sağlandığıdır. Bugünün egemen sınıfı olan burjuvazi artık pratiği ile kuramını tam anlamıyla birbirini destekleyecek biçimde kurgulamanın yöntemini edinmiş, varlığının nesnel ve öznel koşullarını ayrımsamıştır ve denilebilir ki o, sınıf bilincini yetkin biçimde kavramasıyla bütünsel anlamda bir sınıf olma niteliğini haketmektedir.

Yalnızca, geçmişte ülkelerarası rekabet, hattâ savaş düzeyinde süren pay alma kaygısının bugün yerini uluslarüstü, tümleşik bir egemenler sınıfına bıraktığı, düşünülse bile buradaki praksis net olarak algılanabilir. Bir zamanlar kendi uluslarını başka uluslara karşı yönlendiren, savaşa teşvik eden yerel burjuvaziler, bugün uluslar arası ittifaklar, küreselleşme, duvarların yıkılması şiarları altında çıkarbirliğini oldukça bilinçli bir biçimde sağlamış durumdadır. Kuşkusuz yaşanan karşıdevrimlerin de hız verdiği bu gelişmeler, aslında çok daha önceleri ayrımsanan entegrasyon zorunluluğuna dayanmakta, ancak kitlesel bilinç açısından, birdenbire uluslararası dayanışmayı, ayrımların son bulmasını, yerel renklerin öne çıkmasını savunmaya başlayan egemen sınıfın, diğer yandan geri bıraktırılmış ülkeler ve uluslar arasında istihbarat örgütlerinin de yardımıyla çatışmalar çıkarması, hâlâ rastlantısallıkla yorumlanmaktadır.

Gerçi uzun vadede de olsa bu türden çelişkilerin, karşıt bir sınıf bilincini güçlendirdiği bir gerçektir, ancak bugünün gerçeği de çok net bir biçimde ve devasa boyutlarda ortadadır. Postmodern durum, ya da postmodern kültür, uygarlığın nimetlerinden şimdiki zamanın koşulları temelinde en üst düzeyde pay almanın sınıfsal yordamı olarak günümüz dünyasına egemendir. Felsefede, bilimde, sanatta ve günlük yaşamda evrensel bir bilinç üretim merkezi gibi çalışan bu mekanizma, şimdiye dek yeryüzünde dağınık biçimde ortaya çıkmış ve ortak özellikleri egemenlere

hizmet etmek olan tüm düşünme biçimlerinin bir uzlaşımı gibidir. Postmodern düşünce - ve onun ardındaki sınıf bilinci -, bir yandan insanın iç dünyasına zarar veren uygarlık öğelerine tepki verir görünürken diğer yandan da ürettiği tek tip yaşama biçimine aykırı düşen her türden gelişmeyi boğmaya çalışır. Yerel renklere son derece "sıcak" bakan egemen bilinç, sözgelimi bir Hintlinin Batı metropollerinde sarıkla dolaşmasından adeta mutluluk duymakta, Hintlinin giydiği bluejean pantolansa bu mutluluğu pekiştirmektedir.

Buraya dek izini sürmeye çalıştığımız konuya, yerleşik düzene, egemen sisteme muhalif olma noktasında konumlanan, yeni bir dünya, insana yaraşır bir hayat yaratma mücadelesi veren kesimler, yani en genel anlamda sol açısından bakıldığında, kuşkusuz bir boyut genleşmesiyle karşılaşılacaktır. Kültür ve uygarlık tartışmasını, "uygarlık altyapıyı, kültür de üst üstyapıyı anlatır" noktasında dondurmak, bu ilişkinin tarihsel, sınıfsal ve güncel verilerini yeterince işlemeden, hattâ gözardı ederek kolaycı çözümlerle yetinmek, boş bir avuntudan öteye gidemez. Ancak, ne yazık ki yaşanan durum, büyük ölçüde bunu ortaya koymaktadır. Kültür değerlerinin uygarlık öğeleriyle yapay biçimde sarmaştığı günümüz yaşantısı, gerçekte tarihin bugüne dek yazmadığı trajik bir kopuşu içermektedir. İnsanın tek bir merkezden yönetildiği, günlük kazanımlar, uygarlığın sağladığı kolaylıklar adına teslim alındığı özgürlük duygusu baştan olmak üzere iç zenginliklerinden arındırıldığı şimdiki zaman, sayısız açmazlarıyla geleceğe umut besleyenlerin karşısına dikilmiş sonsuz bilinmeyenli bir denklem gibidir. Dışsal gelişme anlamına gelen uygarlıkla, içsel gelişmeyi anlatan kültürün insanın tarihsel yürüyüşündeki hangi evrede kopuş noktasına geldiği, bunun üretimle, paylaşımla, sınıfsal konumlanmayla olan güçlü bağları, geri döndürülen sosyalist deneyim süreçlerinde kültür ve uygarlık öğeleri arasında neden bir türlü koşutluk sağlanamadığı ve daha binlerce soru üzerinde uzun uzun ve asla kolaycılığa düşmeden durmak kaçınılmazdır.

Ancak bu da, edilgin bir düşünce sürecini sonsuza yaymak anlamına gelmez elbette. Yarının değerlerine ve doğrularına giden yol, doğal olarak bugünün bilinç kazanımlarını kararlılıkla savunmaktan geçecektir. Örneğin şimdiden rahatlıkla söylenebilir ki, insani kültürle yine insana değgin olan uygarlığın birbirini dışlama, bozunuma uğratma noktasına geldiği an, iç gelişmenin dış gerçeklikten koparıldığı, dış gelişmeninse başkasına, başkalarına ve giderek tüm insanlık için sonsuz bir kaynak olan doğaya zarar vermeye başladığı andır. Yine hiç kuşkusuz bu yıkıcı çelişki, insanın dünyada yarattığı gelişmelerin ve her türden kazanımların hakça üleşildiği ya da başka bir deyişle uygarlıkla kültürün birbirini destekler biçimde ilerlediği bir yaşama düzeninde çözülebilecektir. Bu türden doğrulara sahip çıkmak ve onların gelecekteki çabalarımıza ışık tutmasını sağlamak kuşkusuz önemlidir. Ancak, bundan daha önemli ve kuşkusuz çok daha zor olan süreç, geçmişin ve bugünün doğru olarak çözümlendiği noktadan sonra başlamaktadır ki, bu da bütün bir yaşamı dönüştürme uğraşıyla denkleşir.

Kırlangıç Fırtınası

Senden bu gökyüzü
böylesine derin
ilkyaza koşması kavakların
ormanların yürümesi
geyikçe büyülü serin

Sen istersen eser dağ
ırmak kalkar ayağa
sabahı kuşanır başak
elverir toprak bulutlara

Yıldızlar savrulur üstümüze
hava kuşlar deniz
gizem giysi dokur bize
sarsar yaşamı yeniden
kırlangıç fırtınası

Zambaklar açar yüzün
gözlerinden uçan ışıkyel
uslu çavlanı saçların
tümü de benim yüzümden

Hüseyin TOPÇUGİL

Merhaba Dostlar

Muhammet GÜZEL

Demişim ki önceki ay; dayanıp dediklerine ne dediğini iyi bilenlerin.

Emekçinin, özgür emeğini, özgürce satabilmesinin önüne bir tıkaç tıkamak gerek. Ki; sermayenin penceresinden bakılınca emekle aynı sayfada görüldüğünde şiddetle istifra etme ihtiyacı doğuran şu özgür lafının oradan sittiredilmesinin yolu bulunmalı. Ya da şu bulunmuş yolu bi dehşetli onarmalı ki "özgürlük" emekçinin elinden alınırken karıncanın beli incinmesin. Hatta bu sözcük lügatlardan çıkartılsın.

Öyle tezgahlarda dokunmalı ki kölelik; insan genlerindeki *"özgürlük tutkusuna"* sırt çevirebilsin, yabancılaşabilsin. Öyle ustaca oynanmalı ki oyun; kölelerin kanıyla yeni köleler edinilmeye devam edilsin. Bir yandan ya dünyanın ilerliyor olması zorunluluğu hesaba katılarak bazı tür **köleleştirmeler ilerlemenin gereği gibi kakıştırılabilsin**. Bunun için her türden yabancılaştırma, **her türden afyon kullanılarak** gerçekleştirilsin.

Şimdi sabrınıza sığınarak başlıyorum.

"60 yıllık istibdat bir saatlik huzursuzluktan yeğdir"

(Osmanlı özdeyişi)

"zalim imam devam eden fitneden hayırlıdır."

(Bu da aynı)

"İleride başınıza öyle amirler gelecek ki; bunların, kabul ve reddedeceğiniz tutum ve davranışları olacaktır. Bunlar ifssadatta bulunacaklardır. Fakat tanrının onlar vasıtasıyla islah edip düzelttiği, onların ifsad edip bozduklarından daha çok olacaktır. İyilik yaparlarsa ecri onlara şükrü de sizedir. Kötülük yaparlarsa cezası onlaradır. Size düşen sabretmektir. "

(Bu bir hadis olup, Gazali söylemiş)

Bu lafları benim uydurduğumu sananlar en yakın kitapçıdan bir İlhan Arsel kitabı alıp okumaya başlasın. Benden, sonra nasılsa özür dileyecekler.

Bu ülkeyi yönettiği süre içinde zulmü ve faşizmin döktüğü kanları pişkinlikle görmezden gelen, sonra bir başka nedenden ötürü iktidarı elinden alınınca yeniden iktidara gelebilmek için halkın karşısına dikilip, "kendim için bir şey istiyorsam namerdim." Diye kendinde çok büyük bir haklılık duyarak, halktan son bir kez iktidar isteyen bir büyük devlet adamımıza da etki edecek bir *devlet adamı* etiğinin omurgalarından birer küçük parçadır bu sözler.

Geçmişte bizim hata sandığımız her şeyi bizler için yaptığını düşünüyordu bu büyüğümüz. Onca kanın dökülmesine halk çocuklarının kıyıda köşede birer beşer öldürülmesine sadece halkımızın iyiliği için göz yumuyordu. Aynı devlet büyüğümüz bugün yine aynı halkın iyiliği için, geçmişteki görmezden geldiği kan dökücülerin bugüne uzantıları olan kanlı ve mallı çetelerin eylemlerinin birer birer örtbas edilmesini devletimizin tepesindeki makamından izliyor. Tabii halkımızın iyiliği, huzuru, refahı için. Bütün bu şaşırtıcı manzara ülkemizin ve halkımızın öğretilmiş, kabullendirilmiş devlet anlayışı sayesinde tıkır tıkır işletilmektedir.

Şu yukarıdaki Osmanlı sözlerine ve Gazali'nin naklettiği hadis'e tekrar göz atın. Bu sözler, yaşadığımız olayları ve çevremizi ne ölçüde etkilemiş diye gözünüze sorun. Sonra gözünüzü attığınız yerden kurtarıp, "ne olacak bu memleketin hali" sorusunun yanıtına; "neden -nasıl böyle oldu" diye bir sorunun yanıtını samanlıktaki iğnelerden birinin yurdusundan birlikte kurtarmaya çalışarak varmaya çalışalım. Yalnız, benim bakışımla bulacağınız iğne koca samanlıktaki yüzlerce iğneden biri, ama bu iğne bana çuvaldız gibi görünüyor. Aslında bu bir mızrak gözlerimizin içine dürtülü halde sırıtıyor. Bu mızrakla kovalandı özgebenlerimiz, bu mızrakla kakıştırıldı köleliğe yıldız çeken üstbenlerimiz. Siz yine de iğne olduğunu sanın bakalım.

Sizler iğne ararken ben, ***insanı kendi kendini yönetme hak ve yeteneğinden yabancılaştırma*** konusunda biraz ukalalık edip kafa bulandırayım da gelecek yazılarda hayatımızı yöneten yabancılaşmalar konusunda büyük laflar etme hakkımı güvenceye alayım.

Şimdi çok eski zamanlarda yaşananları yazan kitaplardan öğrendiğim, "bir hakanın huzuruna yada bir kurultaya sıradan bir insan da katılıp eğer varsa hakandan bile hakkını isteyebilirmiş, hakan da "tiz bö-

lün şu hıyarı iki parçaya' diyemezmiş" örneği, güzel şeyleri burada dizeleyip sizleri eski zaman hasretiyle yakmak yerine kurulu cumhuriyette bile bir sürü hakkımıza neden yabancı durduğumuzun perdesine biraz dokunarak, *kendi kendini yönetim hakkı ve yeteneğimizden* nasıl korkutularak yabancılaştırıldığımızın içine bakalım.

Biraz gerilerden berilere doğru bakmak, manzaranın daha geniş açıdan görülmesini sağlar inancıyla, biraz gerilerden başlayalım.

İslamiyetin devlet etiğimizin içine dalmasıyla, devletlerimiz ve devletlilerimiz, sanki siyasi yöneticiler değil de tanrının askerleri olarak görmeye başlamışlar kendilerini. İşleri; ülke yönetmek değil, tanrının buyruklarının yerine getirilip getirilmediğini gözlemek olmuş. Cezalandırmak, tanrı korkusu tellallığı yapmak olmuş. Kendilerini tanrı adına iş tutar gördüklerinden, yönettikleri kişiler tanrıdan ne denli korkarsa kendi egemenlikleri de o denli korkunç olur inancındaymışlar.

Ve bu korku saltanatına baş kaldırmaya kalkışanların kelleleri birer beşer kale burçlarına dizilerek, sırıklara geçirilerek, yerlerde sürüklenerek teşhir ediliyormuş ki, korkularımızın dehşeti bizleri sindirip başkaldırıcılıktan söküp tapıcılığa yazılmamızı sağlasın.

Bu korku egemenliği Osmanlı imparatorluğunun bir döneminden itibaren devlet biçimi oldu. Artık korkularımızla egemenliğe kayıtsız şartsız boyun eğip, korkularımızla seferlere çıkıp, evlad-ı fatihan namıyla komşularımızı korkulara gark ediyorduk. Bizlerde artık korkunun kendisi olmuştuk. Korkumuzdan. Çünkü baş kaldırmak, sormak sorgulamak merak etmek yasaktı. Ölüm vardı ardında, zulüm vardı, sürgün vardı. Çünkü kitaba göre devletin arkasında tanrı vardı. Yönetim erki tanrısal erkti. Yöneten padişahımız tanrıyı, çevresindekiler onu, onların çanak yalayıcıları bunları, bunların bokyedibaşıları şunların temsilcisiydi... Halk reaya idi. Yani kul.

Osmanlı da her türden devlet görevlisi askeri sınıftı. Bu sınıf iki bölümden oluşup, icracılar ve ulemalar olarak ayrılmıştı. Ama birleştikleri o kadar çok nokta vardı ki ülke nokta nokta olmuştu. Her iki sınıf da tanrının temsilcisi padişah adına iş tuttuklarından, tanrı adına iş tutar bir *dolaylamaya* sahiptiler. Bir gerçek vardı ki, Osmanlı kendi nazırlarına bile maaş ödemiyordu. Her görevli kendilerine ayrılan belli bir mıntıkada yaşayan halktan topladıkları vergilerden kendilerine bir miktar akçe ayırmak zorundaydı. Her göreve de mutlaka rüşvetle gelindiğinden, çokça akçe gerekti. Önce borçlar ödenmeli, sonra da her an azledilmeye açık ve memuriyetlerin kısacık sürecinde yüklüce bir dünyalık edinilmeliydi. (biriniz bi' yol öğreniverin abilerim ablalarım, bu memlekette milletvekili olmak için, bu günlerde dolar üzerinden kaç kaat masraf gerek.)

Şöyle bir rüşvet zinciri vardı: en alttan en üste kadar bu zincir içinde her kademe bir üstteki dayısına borçluydu. Halka hizmet hakka hizmetti. Halk, hak adına bu hizmetin bedelini ödemekle yükümlüydü. Yani askerlerin rüşvet borçlarını, halk ödemek zorundaydı. En yukarıda padihşah vardı. O da alttan gelen servetin nice kanlı olduğunu bildiğinden bir yerlere rüşvet verip kendini sağlama alma zorunluluğu duyuyordu. Tanrıya rüşvet verebilme kaygısıyla camiler şadırvanlar, mescitler, imaretler dizdiriyor, birer tanrı evi olan yoksul insanların yürecikleri, aç bedenleri içinde zulümden büzüşüp tanrının evi daraltırılırken o kocaman yapılara, tapınaklara egemenlerimizin günahları sığdırılmaya çalışılıyordu. "bunlardan hiç tanrı korkusu yok muydu" demeyin. Elbette tanrıdan korkuyorlardı. İşte bu nedenle insan kanı ve emeğiyle dikilen mabetler yetmiyor, onların içini de doldurmak gerekiyordu. Ve tanrıya rüşvet olarak mabetler dolusu mümin takdim etmek adına ibadet etmeyenlere her türlü iftiralar atılarak insanlara *'abdestsiz namazlar kaldırılıyordu'* Zorunlu ibadeti reddedenlerin kanı, malı helal, ve dahi eş ve çocukları köle oluyordu. Hukuk sistemimizin temeller aslanlar gibi atılmaya başlanmıştı.

Askerilerin haraç taleplerini karşılıksız bırakmanın cezası ölüme kadar gidebiliyordu. Bazen de kendi koydukları vergileri kendi koydukları yasalarla toplamalarına karşı çıkanları, kendi yöntemleri ile cezalandırma serbestisi içindeki bu büyüklerimiz aynı zamanda demokrasimizin temeliydiler.

Hak aramanın, zulme boyun eğmemenin bedelinin ölüm olduğu bir yönetim erkinin yönettiği geleneğin varisleri olarak bugün nerelerdeyiz demeden önce bir hatırlatma yapayım. Dünyanın başka yerlerinde de aynı süreç aynı amaçlarla benzer uygulamalarla yaşandı. Bu sadece bize özel bir durum değildi. Çünkü; **emek, özgürlük, hukuk, demokrasi** gibi kavramların, ulusların dillerinde ayrı seslendirilişleri olsa da anlamları ve işlevleri evrenseldi. Pazarda da, emekle sermaye karşı karşıya gelince bu öğeler hemencecik emeğin yanında yer alıveriyordu. Bu yer alış; egemenlerin, kan ve ter emicilerin, mal, para, ve üretim araçları sahiplerinin çarklarına çomak dürtüklüyordu. İşte bu

nedenle ***insan ve emeği*** *bu işbirlikçilerden yabancılaştırılıp köleleştirilmeliydi.* Ama önce onların da payandaları olan *her türden insani öğe kirletilip yok edilmeliydi.*

Emek karşısındaki güçlerin birincil ödevi emekçiyi yönetim hak ve yeteneğinden arındırmak olmalıydı. **Yönetim erki dışına atılan insan tüze koyuculuktan da yabancılaştırılacak,** egemenlerin koydukları tüzelere tapar hale getirebilecektir. *Emek gücü yeni kölelerin edinilmesi için bir silaha dönüşebilecektir.* Yönetim erki içine giren üç-beş emekçi kitle üyesi olsa bile, onları sistem içinde eritmenin yolu bulunmalı. Onu hemencecik kendi sınıfından soyutlamaya başlamanın ilk kuralı, okul giysilerinden iş giysilerine kadar belli sınıflandırmalarla en azından görünüş olarak sınıf dışına çekip oradan sistemin kibar dayatmalarıyla özendirilecek yaşama biçimleri ile bu çıkıntı bireyler teslim alınmalı ki; daha sermaye ile emek karşıya gelip pazarlığa başlamadan, emeğin güvendiği tüm dağlar borandan görünmez olmalı. Tarihsel olandan sosyal olana, tinsel olandan teknik olana kadar eğitim sistemi bir güzel afyonlanmalı.

Egemenlerimizin emek sömürüsünü kolaylamaya yarayacak ne kadar malzeme varsa kullanılarak, baskı ve zulme boyun eğmenin, *yönetilmenin ve güdülmenin tanrının emri olan sabrın gereği olduğu* belletilen insan, kendi kendini yönetme hak ve yeteneğinden uzak durmayı yaşama biçimi gibi algılamaya başlamıştır. **Kendi kendini yönetme hak ve yeteneğine yabancılaşmıştır.**

Kendi kendini yönetebilme hak ve yeteneğinden yabancılaştırabilen bir toplumun üyeleri egemenlerin dilediği gibi yönetilebilir. Daha doğumdan başlayarak insanları istediği gibi tüm insaniliklerden yabancılaştırabilir, istediği gibi üstbenler yaratabilir, yaratılmış, öğretilmiş bu sürüleri istediği gibi güdebilir egemenlerimiz. Yani canım kardeşim, devleti tanrılaştırarak başlatılan sürecin bu gününde, sen, tanrıtanımaz bile olsan, emeğinle beynini birleştirip yönetme hak ve yeteneğini kullanamazsın. (1)- sen yabancılaştın. İçinde yaşadığın toplumun geri değer yargılarına. Sapıtırsın. **(2)- Toplumun yabancılaştı insani olan tüm değer yargılarına, üstelik seni hazmedemez, çünkü; sen, tanrıyı tanısan da tanımasan da, "insan kendi kendinin egemenidir" diyorsan, "dövlet" in depesinde oturup da tanrıyı temsil edemezsin.**

Bu yazımın yıldızı olan o başlangıçtaki üç alıntı, *özgür emek gücünün beslendiği damarlardan biri olan yönetme hak ve yeteneğinin* kanallarını tıkayan dev yumak içinde üç küçük bez parçasıdır şu baş tarafa yazdığım ve iki kez okuyun dediğim bölüm. Ama ben sırf ukalalık olsun diye, bu yıldız resimlerini buraya tekrar aktarıyorum.

"60 yıllık istibdat bir saatlik huzursuzluktan yeğdir."

"Zalim imam devam eden fitneden hayırlıdır"

"İleride başınıza öyle amirler gelecek ki; bunların kabul ve reddedeceğiniz tutum ve davranışları olacaktır. Bunlar ifssadatta (fesatlıklarda) bulunacaklardır. Fakat tanrının onlar vasıtasiyle islah edip düzelttiği, onların ifsad edip bozduklarından daha çok olacaktır. İyilik yaparlarsa ecri onlara şükrü de sizedir. Kötülük yaparlarsa cezası onlaradır. Size düşen sabretmektir."

"Sana düşen sabretmektir." İşyerlerinde, fabrikalarda, alanlarda, işkencelerde, sömürülürken, emilirken, kanın vakumlanırken,

"sabreden derviş muradına ermiş"

"Ne biçim yazı lan bu!..." diyecek bazılarınız.

"Hiç mi çıkış yolu yok, madem tünelin çıkışındaki ışığı görmüyordu da neden güzelim dergide bunca yer zapt etti, ayıp ulan bu dergiyi yönetenlere" diyecek olanlar da olmalı.

Yanıtlıyorum:

Çıkış yolu benim tek başıma gördüğümden daha dar olabilir. Bu nedenle; ya, çıkış yolunu birlikte bulup birlikte kurtuluşu zorlamamız gerek. Yada, birileri bizim adımıza bizim kurtuluşumuz işini becerirken durup sabretmemiz gerek. Bu becerilme sürecinde şükretmemiz gerek. Ki; bu becerililiş sürecinde beceriçi işini rahat görebilsin.

Gelecek ay beni buralarda arayın. Yakınlardayım.

Umutsuz Bir Aşkın Şairi
EMILY DICKINSON'dan
Seçilmiş Şiirler
Hazırlayan: Anıl Meriçelli
Ederi: 1.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Müzik Kavramları (1)

Server ACİM

*1961 yılında İstanbul'da doğan Server Acim, Orta okuldan mezun olduktan bir yıl sonra 1978 yılında M.S.Ü. Devlet Konservatuvarı Kontrabas bölümüne girdi. 1980 yılında da aynı okulun Kompozisyon bölümüne girdi ve Prof. **İlhan USMANBAŞ**'la 10 yıl çalıştı.*

*1990 yılında Kompozisyon bölümü Lisans devresinden mezun olduktan sonra aynı yıl Yüksek Lisans'a kabul edildi ve Prof. **Cengiz TANÇ**'ın öğrencisi oldu ve 1993 yılının Nisan ayında Yüksek Lisans Devresinden mezun oldu.*

*1985 yılından beri Tiyatro Müziği üzerinde üretim yönünde çalışmalar yapan besteci, bugüne değin pek çok tiyatro için müzikler hazırladı. Bestelediği Tiyatro müziklerinden bazıları: **Julius Caesar** (William Shakespeare), **Ayak Takımı Arasında** (Maksim Gorki), **Savaş ve Barış** (Leo Tolstoy), **Kapıların Dışında** (Wolfgang Borchert), **Sıkıyönetim** (Albert Camus), **Hadi Öldürsene Canikom** (Aziz Nesin)*

*1992-93 sezonunda İstanbul Devlet Tiyatro'sunca sahnelenmiş olan "**MACBETH**" oyununa yazdığı tiyatro müziğiyle Avni DİLLİGİL Tiyatro Ödülleri bünyesinde "**YILIN EN İYİ TİYATRO MÜZİĞİ**" ödülünü aldı.*

*1992-93 yılında Levent Kırca-Oya Başar Tiyatrosu'nun sahnelendiği Aziz Nesin'in "**TOROS CANAVARI**" oyununun müziklerini besteledi ve bu oyunun temsillerinde orkestrayı yönetti.*

*1996 yılında İzmir Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı'nca düzenlenen Dr. Nejat Eczacıbaşı 1. Ulusal Beste yarışması'nda "**Senfoni (1990)**" eseriyle **üçüncülük** ödülünü kazandı. Bu yapıt, Erol Erdinç yönetiminde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası tarafından 15 ve 16 Aralık tarihlerinde **Ank**ara'da seslendirilmiştir.*

*1988 yılında Şahin Kaygun'un "Dolunay" filmine müzik yapan **Acim**, 1993 yılından beri Levent Kırca-Oya Başar ikilisinin "Olacak O Kadar" dizisinin müziklerini hazırlamaktadır.*

Halen M.S.Ü. Devlet Konservatuvarı Sosyal Bilimler Enstitüsü Kompozisyon Anasanat Dalı'nda Sanatta Yeterlik yapmakta olup, tez aşamasındadır.

Server Acim, aynı zamanda Yıldız Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

SUNUŞ

Müzik dinleyicisi olarak adlandırılan geniş kitle, müziği kulak sağduyusu olarak vasıflandırabileceğimiz bir yetki ile dinler. Müziği müzik yapan unsurları bilmeden sadece hoşuna giden veya gitmeyen olarak nitelediği bir seçim unsuru ile dinleyen bu geniş kitleye müzik kavramlarını açıklamak, irdelemek üzere bir yazı dizisi hazırlamak amacıyla başlatılan bu çalışmada müzik kavramları çeşitli konu başlıklarıyla verilecektir. Bu yazı dizisinin amacı müzik dinleyicinin kavramlar yoluyla aydınlatmak, müziği bilinçle dinlemesini sağlamak ve öncelikle çoksesli müziği net bir şekilde kavramasını sağlayama çalışmaktır. Çoksesli müziğin önemini, gerekliliğini kavramlar yoluyla açıklamak dinleyicisinin diğer müzik türlerine bakışını etkileyecek ve müziği genel kapsamıyla farklı bir kulak ve bilinçle dinleyecektir.

Müzik denilen şey sanat mı değil mi?... bu çok tartışılan ve tartışılmakta olan bir konu olsa da Müzik elbette bir Sanat. O zaman Sanat nedir?, Sanatçı kimdir?, Herkes biraz Sanatçı mıdır?, Bir müzik eseri ne zaman Sanattır? olmasıyla olmaması arasındaki fark nedir? bu tip sorular uzar gider ve bu sorulara cevap arayan tartışmalar hiç bitmez. Hiç bitmeyen tartışmalardan biri de kulağa hoş gelen herşey Müzik midir? Bir şeyin ku-

lağa hoş gelmesi veya hoş gelmemesi nasıl açıklanabilir? Müziğin kulağa hoş gelmesi gibi bir tümceyi ancak müzikten anlamayan ama müziği açıklamaya çalışan bir aklıevvelin icat etmiş olması gerektir.

İnsanoğlu doğduğu andan başlayarak etrafında çok çeşitli sesler duyarken bunlardan bazıları da müzik sesleridir. Çevresinde dinlenen müzikler, ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı kişinin oluşumunu biçimler ve bir süre sonra kişi, belli tercihler ve zevklere kavuşur. Kendi bulunduğu nokta eğer kişiye yetmiyorsa, kendi kabuğunu kırmak ve aşmak istiyorsa kendisine gelişim yolunu açmakta demektir.

Müzik Dinlemek ise apayrı bir disiplindir. Bu disiplini elde etmek için çeşitli yollar vardır. Dinlediğimiz müziği birisi bestelemiştir. Bu besteyi bir orkestra veya bir çalgı topluluğu seslendirmiştir. Edebiyattan örneklersek, bir kitabı birisi yazmıştır. Bir yayınevi basmıştır. Bu kitabın bir editörü vardır. Kitaplar da kendi içlerinde türlere ayrılır. Roman, hikaye, deneme, şiir, düzyazı vb... Müzikte de türler vardır. Senfoni, konçerto, oda müziği eserleri, yerel sanatsal müzikler, fantazi müzikler, pop, rock, metal vb... Bir dinleyici veya bir okuyucu olsak bile, ne okuduğumuzu; ne dinlediğimizi bilmek zorundayız. Bu bilince varmak için dinleyicinin de emek isteyen bir süreci yaşaması gereklidir. Bu süreç boyunca anlamadığı bir müziği anlamaya çalışması gerekmektedir. Bu da dinlediği müzikle ilgili yazılanları sabırla ve anlamaya gayret göstererek okuması demektir ki, işte emek isteyen bölüm burada başlar. Belki beş yıl, belki yedi, belki de on yıl boyunca okuması, konser izlemesi, yabancı dilde kaynaklardan faydalanması gerekmektedir. Önünde sonunda dinleyici olarak bir yerlere varılır. Varılan nokta da sabit kalınan yer anlamına gelmemeli, gelişim süreci devam etmelidir. Yazılarımızda gelişmek isteyen, öğrenmek isteyen kişilere müziği oluşturan temelleri vermeye gayret edeceğiz.

Ses, evrenin varoluşundan beri üzerinde yüzyıllardır konuşulan, tartışılan, kitaplar yazılan bir konu olma özelliğini taşıması bakımından çok geniş bir içeriğe sahiptir. İnsanoğlu ilk sesleri anne karnındaki ilk oluşumundan başlayarak duymaya başlar. Doğumdan başlayıp (belki de öldükten sonra da) iç ve dış seslere maruz kalır. İç seslerden kasdedilen insanın kendi organlarının çıkardığı sesler (kendi sesi dahil), dış seslerden anlatılmak istenen ise kendine ait olmayan seslerdir.

Doğada ise bir ses zenginliği vardır. Doğadaki tüm canlıların kendine özgü sesleri vardır. Canlıların dışında da örneğin rüzgarın sesi, denizdeki dalganın sesi, gökgürültüsünün sesi insan üzerinde psikolojik etkiler uyandıran sesler olma özelliğini taşırlar. Sadece bu tip sesler değil insanoğlu her sesten değişik yollarla etkilenmektedir. Patlayan bir balonun sesi de aynı etkiyi uyandırır. Ancak öten bir kuşun sesi insan üzerinde daha farklı etkiler uyandırırken; kükreyen bir aslanın sesi daha farklı bir etki uyandırmaktadır.

İnsanoğlu doğduğu gün ağlamaya, yani kendi sesini duyurmaya başlar. Daha sonra bebek olan bu insanoğlu konuşamasa da çeşitli nidalarla, yani ses kıvrımlarıyla diğer insanlarla iletişim kurar ve isteklerini çıkardığı bu farklı nidalara sahip olan seslerle anlatmaya çalışır. Dikkat edilirse sesin insanın, doğanın, evrenin iletişim malzemesi olduğu anlaşılabilir.

Her ses farklı bir frekansa, farklı bir renge, farklı bir gürlüğe sahiptir. Çevremizde bizimle aynı dili konuşan ama farklı ses renklerine sahip binlerce insanla birlikte yaşıyoruz. Aynı kelimeleri, aynı cümleleri konuşsak da bu kelime ve cümleler herkeste farklı tınlamaktadır. Binlerce farklı tınıyla iç içe yaşıyoruz demektir bu. Konuşulan diller farklı bile olsa, insan yine de konuşmanın içinde taşıdığı ses yükselmeleri ya da konuşma ritmindeki hızlanma veya yavaşlama sayesinde karşısındaki kişinin dilini bilmese de, az çok anlatılmak istenen duyguyu sezgileriyle kavrayabilir. Yabancı dilde oynanan ancak bildiğimiz bir oyunu (örneğin Hamlet'i) yabancı bir tiyatro grubundan seyrederken dramatik akışı bildiğimiz için bizim için önemli olan unsurlar, oyunculuk, reji ışık, müzik olmaktadır.

Ses yüksekliği, sesin yukarda veya aşağıda olması değil sesin kalın, orta, ince gibi değişik sıfatlara yükleyebileceğimiz noktalarda olması anlamını taşımaktadır. İngilizcede pitch olarak idrak edilen ses yüksekliği ile ilgili örnekler vermek istersek tüm müzik edebiyatını gösterebiliriz. Sesin sadece ses olarak düşünülmesi ve algılanması durumunda doğadaki her ses, değişik bir ses yüksekliğine sahiptir. Sesin bu özelliği, bestecilerin eserlerini oluştururken faydalandıkları bir özelliktir.

Kimi insan'ın sesi daha kalın, kimisinin orta kalınlıkta, kimisinin ince, kimisinin daha da incedir. Müzikte de kalın, orta ve ince sesleri çıkaran farklı çalgılar vardır.

Sesin müziğe nasıl dönüştüğünü, müziği oluşturan temel unsurları gelecek yazıda inceleyeceğiz.

Aşk! Aşk! Aşk!..

İsmet Kemal KARADAYI

Biz insanların yeryüzüne ilk çıkışımızla başlayan "aşk" türlü ekonomik ve hukuksal aranışlar, kavgalar, savaşlar, acılar arasında nice değişik uygulamalara uğrasa da evrenseldir. Onun için neler yazılıp çizilmedi ki

Ben bu kez kısa, öz değinimde, üreyişin, çoğalımın Doğa koşulu olan aşk'tan değil, "iki ayrı cins"in birbirine olan "cinsel" eğilim ve yaklaşımından, kadın erkek arası cinsel tutkudan söz edeceğim.

Önce şunu belirtemeliyim: Arkadaşlıklar ve dostluklar da evrenseldir, insan'a özgüdür. Ne ki onlara, yüklediğim anlamda "aşk" denmez. Ortak yan, evet çıkarsızlıktır, sürekliliktir, özveridir ama aşk baştan sona "cinsel"dir.

Peki, geçici heves ve özentiler dışındaki "gerçek aşk"larda cinsellik nasıl başlar?. Örneğin ilk bakışla ve elektriklenme ile mi, bir tür "biyo enerji" ile mi, sonra da iletişimdeki yoğunlaşmalar ve isteklerin çoğalımı ile mi?

Başladı diyelim, nasıl sürer?. Örneğin, ışıkların durmadan yanıp yakılması ile mi, umudun "önlenemeyen yükselişi" ve kösnünün "dayanılmaz hafifliği" ile mi, anlayış ve zekâ parıltıları taşıyan güç, güven, doyuma ulaşış tükenmezliği ile mi?

Geliniz "az ve öz"lerimizi sürdürelim. "Bence" şöyle: Aşk erginleşmemiş , eğitimsiz kalmış ve de salt içtepilerine, güdülerine, çıkarlarına, tutkularına kapılmış insanlardan hep uzak kalmıştır, kalır. Zorlandığında da büyümez, küçülür, yanlışlıklar yaptırır. Aklı, bilgisi olmayan aşk'ı olmuş mu, olur mu hiç?...

Aşk'ın "zampara"lıklarla ilgisi yoktur. Zamparalık, kandırmacadır, bencilliktir, çirkindir. Olsa olsa, gelişkin, uygarca bir çapkınlık yakışır aşk'a. Ah o her "kaçamak" ise aşk'ı bin kez öldürür...

Aşk, çalışma ve yaratı gücünün en önemli kaynağıdır. Onunla insan, bireysel ve toplumsal yalnızlıklardaki sıkıntılarını da giderebilir. Aşk'a yaklaşım bittiğinde anlaşmada sona erer...

Aşk, çok yönlü bakış ve anlaşma yetisiyse tam uyumda sürekli "doyum"u sağlar; tek tek doyuma ulaşışlar bile orada aşk'ı besler, çiçeklendirir, yeniler, "temel içgüdü"leri de aşarak doğal doğrulara ulaşır. Hiçbir aşk, salt kösnü değildir; ve kimse aşk esrikliği içinde değerini, benliğini yitirmemelidir

Aşk, ekonomik ve politiktir. Artık günümüzde miskin, mistik, romantik, platonik aşk'ların geçerliliği kalmamıştır. "Aşk deryası"nda, hani o yana bu yana dolaşan "delidivane"likler gibi, "peri padişahı" masallarının da yeri, gereği yoktur. Aşk çünkü, yaşamın ta kendisidir; insancıldaki üretici, devindirici gücümüz ve eylemimizdir. Bu nedenle de, "tek"in öteki tek" ile anlaşmasını asıl alan toplumsal bir olgu, Wilhelm Reich'in deyimiyle ayrıca bir "cinsel devrim"dir

Aşk doğurgandır ve çağlayanların söz dinlemez köpük köpük akıp gidişiyle insan'ı erinç (huzur) kaynaklarının gerçek sonsuzluğuna götürür. Aşk, taş da taşır, gül de taşır belli sularda. Beklediği olur durulmasını suların kimi zaman; yalan ve işkence yoksa Gereksizsiz karşılaştırmalar ve kıskançlıklar, kargaşa ve kavga yaratarak aşk'lardaki o, eksiklikleri ve çelişkileri giderme direncini, dileğini bitirir

Aşk, Tanrı'yla yarışan bir soluk, bir kendini biliştir. Bir güzelim "varoluş" içinde evren'i sarsacak güçteki aşk'ın aşamayacağı engel düşünülemez. O içimizdedir, bizi yaşatır

ÖZÜR

Kemal Özer, Brastislava'da yapılan, 18. Dünya Şairler Kongresine katıldığı için, "İkinci Yeniden Toplumcu Şiire" adlı yazısı elimize geçmedi.
Okurlarımızdan özür dileriz.

Ahmet Özer'in Yeni Şiirleri: Aşkın Taçyaprağı

Hasan AKARSU

Ozan, yazar Ahmet Özer, üretkenliğini sürdürüyor, yapıtları sayılamayacak kadar çoğaldı. "Aşkın Taçyaprağı" ozanın son dört yılda yazdığı şiirlerin toplamından oluşuyor. Doksan beş sayfalık kitapta, şiirler üç bölümde toplanmış: *Defterler, Gökyüzü, Hayat.*

Kitabın adı bize çiçeklerin yapraklarını anımsatıyor. Çiçeğin en dışında bulunan yeşil yaprakların topu, çanak yaprak. Taçyaprak, taçı meydana getiren yapracıklardan her biri. "Çiçeklerin üreme organlarının çevresinde türlü renkte yapracıklardan meydana gelen ve böceklerin dikkatini çekmeye yarayan organ. "(Türkçe Sözlük, TDK, 1969) "Aşkın Taçyaprağı", aşkın çoğalmasını sağlıyor, aşkın çeşitli renklerini yansıtıyor, diyebiliriz. Ozan, "kanayan sözcüklerle" yazıyor yıllardır. Sözcükler kanıyor göğsüne. Belki "içimizde soluk alan kuş" aşktır. Bedeli ağır ödenen günler" yaşanmıştır. Yaşam, pusu kurmuştur çoğu kez. Umutlar yitirilmemiştir. Özer'in şiiri de kendi gibi direşkendir:

'bir yanımız hep ayakta kaldı direşken
bir yanımız örsünde dövüldü tarihin." (s. 12).

Sonsuzluğa göçmüş sevdiğimiz birini anımsadığımızda neler düşer aklımıza? Kapının açılıp da onun görünmesi, sorduğu sorular... Ozan, "ben bütün şiirlerimi bir akşamüstü yazdım/...aşıktım/ yüreğim sümbüle yatırılmıştı/yorgundu... "diyor. Her sabah hayatla yüzleştiğini, yenilmemiş bir ömrü taşıdığını belirtiyor. Sevginin atlasından geçenleri, zamanı tutuşturan gizemi sorguluyor. "Genç ölümlerle eskimeyen yüzlere" sevda şarkısı söylüyor. Anılarda geziniyor sürekli: "beyazıt meydanı'nda esmer bir çocuk görüyorum/ alnı terli: harun karadeniz/şimdi onlardan kalan anılar/gecenin kanatlarıyla dökülüyor masama..." (s. 19) Ömrümüzden sesler akarken, "güller dövülürdü kan taşınırken şafağa."

"gençtiler/yüreği uçurumlara ayarlı
hepimizden sevgiler taşıdılar habersiz...
türkülerimiz kaldı o günlerden/
günlerimizi donatan
tertemiz alnımızda/yaşama sevincini tutuşturan. (s. 21).

Ozan, pencereyi açınca elma ağacını, kediyi görüyor ve serçe cıvıltısını işitiyor. Onların güneşle birlikte sabaha döküldüklerini belirtmesiyle şiirselliği yakalıyor, ak bir bulutla konuşuyor, baharın gelişine seviniyor. Güne erken başlayan bir çocuk sesiyle özdeşleşiyor. Şiirlerini aşklara tanık gösteriyor, insana inanıyor:

"zamanı kim durduracak bir bilsem
sözümdür: dünya yeniden yaratılır insan adıyla" (s. 24). Yaşadığı kentleri kim unutur? Ozan da unutmuyor, çünkü o kentte "şiirden bir ufuk serilirdi" şairliğine. Bir de aşkı öğrenen bir gençse, "kim bilir neler kazılacaktı defterine bir ömrün" Sevdiğinizle şiirden bir yolu geçmek, şiirler okumak, çiçekleri açtırmak içinizde ne güzeldir. Bir de bunlar Ankara'da olursa, ozan dilinde dizelerle yürümez mi "şiirin ülkesine?" Yürür ve binlerce anı ışıtır yüzünü:

"onlar bir ömrün hakkını verdiler/öldüler
kim bilir kaç sevgiyi taşımışlardı ömürlerince
geçmişten geleceğe anka dediler...
onlar bir kentin gökyüzünü kuşattılar...
biliyorum hep aynı sözü çoğaltmışız
yaşadım diyebilmek için ölüme karşı..." (s. 36-37).

"bir dilim zaman" şiirinde yedi günü betimliyor ozan. Pazar, yalnızlığa sığınılan gün. Pazartesi, kendini tazeleyen gün. Salı, dört mevsimin bir güne sığması. Çarşamba, bir elmanın bölündüğü gün. Perşembe, boyanmış bir el aynası. Bir dergide şiir de yayınlanmışsa, "şiirimiz bahardalıdır." Günler geçiyor, bir akşamdır yaşanan, "akşam yaralı bir ergen." Şiir her akşam sevenini koynuna almaz. "Zor zanaat" oluşu doğru değil mi? Denizin sesi ne zaman kanar? Ozanın dizeleri ne zaman yeşerir? Alıp başını bir yerlere gittiğinde mi? Ne mutlu dilini güneşle yıkayan ozana:

"göğsümde bir sızıdır şiir...
tarihin alnında bir karanfil tüter
bir yangın dökülür
güneşle yıkanan dilimden." (s. 46).

Yaşamak, ozana göre "sürgünlüğüdür ömrün", güncelerde, yarım kalmış sözler vardır. Tanımadığı ozanlarla özdeşleşir, yüzlerinde yüzünü görür. Aynı ırmakları geçtiğini bilir. Onun da sözü aleve dönüşür. Yolların zamana yenik düştüğüne tanıktır.

Yaşamak, yeniliklerden yana olmak, aşka ve yalnızlığa inat direnmek, teslim olmamak çağımıza yaraşan insanın özelliğidir. Ozan, yaşamı bir sevgilinin yüzü olarak algılayabilir:

"uzun yollar bitmiştir/bir sevgilinin yüzüdür
hayat...
teslim olmaz yaşamımız tarihin hiçbir sayfasında
tohum oluruz toprağın göğsünde dört mevsim
gökyüzü tanıktır." (s. 59)

Sözlerini sulara savuranların tanıkları buğday, şarap ve alıcı kuşlardır. Bedrettin asılırken, yüreğinin atlasında yaşayan insandır: "Çünkü söz yitirmişti hünerini ve tarih yinelemek için kendini/belleğini siliyordu insanoğlunun." (s. 63)

Ozan neler anlatmıyor ki: Çocukluğunun iç burkan anılarını, sorgulanan gençliğini, adı değişen sokakları, (Şairin adı verilmişse "bir fesleğen tüter ansızın") karla beslenen Çoruh'u buğdayın tanıklığını, şiir okuyan Arzu'yu, şiirimizin cumhurbaşkanı Kansu'yu, ("yurdumdan en güzel sesleri derleyen şair"), yaşam dediğimiz bahçeyi, yurdunun birçok ilini, (İstanbul, Çanakkale, Antalya, İzmir, Ankara, Zonguldak, Sinop, Trabzon, Kars, Erzurum, Yozgat, Konya, Bursa, Sivas. "sıvaslı olmak alevden gömlektir artık/ temmuzların şafağında yanmanın bedeli...") anlatır ve alnında bir avuç mavilik şavkır. O mavilikte ozanın emeği, alınteri vardır saygıyı gerektiren.

"Aşkın Taçyaprağı, aşkları, güzellikleri, iyilikleri çoğaltmaya çağırıyor bizi, yaşadıklarımızı sorguluyor, önümüzü açıyor. İçimizin kıyılarına vuran dalgaların sesini duyuyoruz.

Aşkın Taçyaprağı- Ahmet Özer, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Mart 1998.

İSMET ALICI

FARENİN ÖLÜM BALADI

Şiir

Ederi: 300.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Giderken

İnceden bir yağmur tutturdu
Hava puslu
Hani derler ya "kurdun sevdiği hava"
Seni aradı gözlerim
Postallarım çamurlu
Omuzlarım ıslak ve yıkık
İki kez öksürdüm
ciğerlerim ağzımda
Beynimde sen
Terkederken şehri bu gece
Ardıma baktım bir an
İnsanlar mutsuz,
yüzler soluk, sapsarı
Kuşlar gözden düşmüş
Kurtla tilki revaçta
İnsan gözü kör, kulağı sağır
Hafiyeler telaşta
Seni düşündüm kızım
yüreğim ellerimde
Ellerim yumruk sımsıkı
Gökyüzündeki ak bulutlar gibi savrulduk
Neredesin
Neredesin sarı gülüm, mis kokulum
Ne kadar isterdim yanımda seni
Gittiğim yerde, göğsümde sıcacık

Işık MUSLU

M. İrfan Benli-Çağrısız Konuğuydum Denizin (*)

Ali TAŞ

Bir Şiir Yazmalı

Bir şiir yazmalı yürekleri gözüpek dirençleriyle insanları düşündüren, örseleyen, umutlarını ayakta tutan...

İnsanın sorunlarından kopmayan duygulu olmayı, duyarlı kalabilmeyi dönüştüren aydınlık günleri işaretleyen, güzel beklentileri gündeminde tutan, dünü ve bugünü eleştiren, yarınlara yönlendiren.

Bir şiir yazmalı, biçimlere takılmış yoz bir gül-bülbül içeriği sunmayan, insanın karmaşasından yola çıkan net görüntülü bir şiir. Cesur, kuşkucu, meraklı yığınlara ulaşmalı bu şiir beklenmedik karşıtları, sırları vermeli entrikaları, ihanetleri...

Bir şiir yazmalı pembe düşleri ardında bırakmalı. İplik fabrikasının dişlilerine takılmalı bu şiir. Yorgun balıkçının küreğinde duymalı denizi, maviyi tarla kuşunda. Bireyin toplumun demokrasi uğraşı, kitlesel özgürlükler doğrultusunda kazanımlar ve çağdaş istemler, beklentiler hamuruyla yoğrulmalı dizeler.

Bir şiir yazmalı ve 21. yüzyıl kapı aralığındayken yanıtını vermeli. Neden hâlâ "Namlu uçlarında dona kalıyor bebelerin gülüşleri" (s. 90).

"Çağrısız Konuğuyum Denizin" adlı şiir kitabının "Yaşamın ve aşkın kendisi" bölümünde 'nasıl bir şiir yazması' gerektiğinden izler veriyor M. İrfan Benli... Salt bir içerik kaygısı taşıyan eğilim gibi gözlense de, biçim ve şiirsellik taşıyan bir özgünlüğün yapı taşlarını biraz daha sağlamlaştırıyor. Şiirleri ve 'nasıl şiir yazması' eğilimi iyice irdelendiğinde, 'biçim-içerik' dengesinin uyumu somut bir biçimde ortaya çıkıyor. Kuşkusuz bu, "insanı düşündüren, örseleyen, umutlarını ayakta tutan" "sırlar, entrikalar veren, meraklı yığınlara ulaşan; pembe düşlerden haber veren' bir özgünlüğün coşkusuna aykırı değildir.

"Bir şiir yazmalı"dan kopya etme hakkımızı saklı tutarak (!); gelelim Benli'nin "nasıl şiir yazdığına"

Öfke

"Öfke
Koru avuçlarının damarlarını
Gözlerinde biriken umudu
sür usulca
karanlığa
Bir yaralı savaşçıdır dağlarda
binlerce kez vurulmuş
ve binlerce kez
kalkmış ayağa yeniden
Değişmiş rengi
Değişmiş binlerce kez gözlerinin
acının karasından
öfkenin sarısına
ve her defasında
atıp bir çentik daha
'Sonbaharın kabzasına
yakar ormanlardaki
iğne yapraklı ağaçlarını
yüreğinin
yakar bütün rüzgarlarını
bilirim ki
dökülür az sonra
taç yaprakları sabahın
güne
diner sızısı cinayetlerin
toprağın ellerinde

susar öfke
susar su ve yangın
emniyeti kapanır kleşlerin
karanlık susar." (s. 65-66).

"Öfke" şiiri, M. İrfan Benli'nin "nasıl şiir yazdığının" karşısında durabilecek bir yanıt. Gerek "Çağrısız Konuğuydum Denizin"den, gerekse Benli'nin şiir çizgisinden, verilebilecek en somut ve tipik bir örnek.

Bir anlamda da, içerik etkisiyle, duygusal etkilenimlerle 'öfkeli şiir' tarzını ortaya koyan ozan, 'soyut söylemin düşünsellik çağrısı yapan ve olumlu yanını imgelemle kazanan' özgün şiirsellikler oluşturur. Ve, şiirselliklere didaktik olumsuzluğu aşarak ulaşır:

"Arayan olur diye bıraktığım adresler/Bir hüznü kovalıyor tamgün/Bir seslenişe dokunur gibi/Kaçamak seralarda aldığım soluk"; "Çapları hızlarına yetişmiyor dostlukların/Yaralı bir at içimde soluyorken/ Perdeleri kapalı komşuların" (s.11) ve "Güller soyunuyor yalnızlığa" Sözler yanıyor/ En çokda böyle zamanlarda" (s.13) gibi örneklerden sonra, ozan şu dizelere yer verir:

En eski anımı sorma
Ne olacak yaşadıklarımdan benim
Bedenimin çatışmalarda yenilgileri çokça
Zehirli örümceklerin yırtması ağlarını
Belki bundandır üç günde bir mezarımın kazılması" (s. 12).

"Gümüş pullu sular/sarhoş bir aynanın kalbinde yürüyordu" (s. 31), "Fırlattı denize adam/İntihara uzak bir ikindi yalnızlığında/ Bin yağmur yemiş düşlerini" (s. 30); "Belki aşk'a herşeyi yükleyen o/ terli gecede sabahın vurduğu/ sonbaharın cesedine basarak" (S.49) gibi 'estetik-anlam' bağlamında karşımıza çıkıp, bakir albenisiyle 'anlama el eden' ve betimleme/ imge ilişkisini somutlaştıran örneklerin sayısının az olduğu söylenemez.

Bunlardan birkaçı şöyle:
"Yazılmayan dizelerin içinde
Sesim ölü bir çığlık
Çadırı sökülmüş bir çingeneyim
Gözlerimde büyüyor yalnızlık" (s. 52)

"Yüreğim
Telleri kopmuş bir telgraf direği
Takılmış mors ağaç yapraklarına" (s. 64)
kimseyim

"Bütün ölümlerin yıldönümüdür bu gece
Akan gecenin kurşuni sokaklarına
karanlığın bulanık suları" (s. 68).

Benli'nin, *'düşünselliğin imbiğinden zekice süzdüğü tiz* duyarlılığı' kuşkusuz akılcılığı barındırır... " İnkarda demir pasını/ Rüya inkarda uykuyu/*Bir kayaçiçeği inkarsız/ Bir de elmanın son kokusu"* (s.6) dizeleri 'ussallığın ilk gel-git'leri olarak değerlendireebilir. Diğer bölümler ise, güncel eleştiri ve düşünseldir:

İşkence
"Ağaç ağaç olmaktan utandı
Çarmıktayken isa
Dağlarken bedeni elektrik
Utandı kaşif buluşundan" (s.67)

Kavgacının İzi
"Bastı
Tarih ana
Yarasına Spartaküs'ün
güneşi
ondandır
her kavgacının
yüzündeki yanık lekeleri..." (s. 59).

"Akıttıkları kimliksiz gözyaşları bu insanların/Alazın şahdamarına ateş taşıyan/ Seyrine bakan yanan karıncaların" (s.23) dizelerinde eleştirisini derinleştirir ozan... İnsanlığa ve yaşama tepki gösterir. "İ" şiirinde, bu nedenle, çocuk kalmayı yeğler: *"Kalsaydım ceketimin içinde küçücük/ Eriyen dondurmam olsaydı tek derdim/ Sadece annem kızsaydı/ Bahar dalı soktum diye eve/.../Leblebi almasam da olurdu/ Tek kaybettiğim param olsaydı/Ve tüm ağrılarım/İlk diş çıkarması" Yine, "Seller soluklu gövdemizde/Küflendi içimizde şarkı/Battı gerçeğin içinde yalan/ Yarattı dikey tabutları* "(Yitirilen-s. 32) ve *"Ay ışığını görmeyecek /Yakamoz nedir bilmeyecek/ Kendi denizinden habersiz/Kavanozda yaşayan"* (Süslü Balık s. 34) dizelerinden oluşan şiirlerde, eleştiri açık olmakla beraber, şiirsel bağda niteliğe özgü incelik görülür.

Benli, *"Koşar bir çocuk içimizde yalınayak"*(s. 16) diyerek 'içimizdeki "çocukda' simgelenen bir duyarlığı ortaya koyar. Suçları, "eve bahar dalı sokmak olan" çocukları, bir şiirinde "Taze Baharlarımız" (s. 45) olarak tanımlar: *"Çocuklar/Yolculuk düşünür bulutlar kadar/Gözleri bileti olmayan kaçak yolcu/Körpe dallarında bal meyvalar,",* dizesindeki duru anlatımdan sonra; *"Vur emriyle ararız kendimizi/Duyduğumuzda/ Sığınak arayan çocuk çığlıklarını."* (s.47) dizelerinde ' imgesel çarpıcılıkla toplumsal duyarlılığa çimdik atıp, "Kızıma" (s. 69) şiirinde yeniden yalın bir arayışa yönelir: *"Bilsen nasıl özlüyorum nasıl/Uyurken ufacık karnının değişini göğsüme/Boynundan öpüyorum/ Çiçekleri suluyorum seni düşündükçe"*

"Çığlık kadar canlı/sancılı bıçak kadar/Gerilla taktiği aşklardan/Vur kaç hüzünler/yaşadığımız" (s.40) dizelerinde Benli'yi, "Aşkın Yaralı Militan"ı, olarak görmek de var. Ama bizim, daha çok şiir kaynağının derinliği'ne doğru döndürülen çıkrık ilgimizi çekiyor...

"Ve bir şiir/Bilebilir ancak/Gömülü bir sırrın/taşını oynattığını" (s.9) dizeleriyle ise, 'şiirin gizemine, bilinmezliğine' ışık tutuyor şair. Duyarlık kalkanı yaparak, *"Yüzümüzde yitiriyorum kenti/Dalgın bir demiryolu alnım/ İşgal ediliyor her gece/Hırpalanıyor içimdeki şiir"* (Bu kent- s. 20-) dizeleriyle siper yaptığı şiirin, bilinmezlik ve gizem eğilimini bir başkan şiirinde devam ettiriyor:

Şiir
"Özürlü bir tarihtir şiir
İltihaplı bir yarayı kanatmaktır
Ve zafer kazanmaktır.
Kuralsız bir düelloda..." (s. 5)

M. İrfan Benli, "Yaşamın ve aşkın kendisi" adını taşıyan 2. bölümde, şiirsel anlatımı olan 6 yazı ile 8 fotoğrafa yer veriyor. Bireyden toplumsala, ulusaldan evrensele uzanan çoğulcu bir gözlemi sergiliyor. Sinan Köseoğlu'na adadığı kitabının kapak resmini de hazırlayan' çok yönlü ozan' Benli; duyarlı ve şiirsel yazılarını 'resim, heykel, fotoğraf' çalışmalarıyla bütünleşti-

Gülücük Fiskesi

kına yakmış saçlarına saman rengiyle
sanki gümüş kubbelerde sanki günışığıyla
bir de mor dağlar akşamı
bir de gök kızıllığıyla
Üfledi de gülücüğünü
ruhumdan canlı lokmalar kopardı rüzgar

sürme çekmiş yeşil göze mor ile
sanırsın bir ay doğmuş zümrüt gölüne
bir de çimenler üstünde
bir de keder yeliyle
esti de güzelliğini
en kırmızı kehribarlar çizdi yangın yerim

allar giymiş beyaz tende seyreyle
sanki mor sümbüller içinde
sanki zambaklar uğultusuyla
sanki bir gülücük fincanından
sanki tatlı bir fiskeyle
attı da taşlarını
incindi kederi dil yarasının

sıralanmış kirpiklerin karadan mordan
içinde bir zümrüt günün şavkından
sanki bir gül yaprağıyla
sanki bülbül ahından
söktü de kandilleri demir gürz ile
etimden parça parça gitti adımları günlerin

Asım GÖNEN

riyor. Olav Hagedom, Jean Cluade Coutausse, Jon Jones, Kadir Banabak imzalarının yanında, Benli etkinliği sürekliliğe düşüyor.

"Çağrısız Konuğuydum Denizin" kitabını bu bölümden bir yazı ile noktalıyoruz.

"Kimi sözcükler büyüsü kendinden menkul bir hüzünle birlikte yürürler... Örneğin ayrılık, özlem örneğin...

Nereye gidersek gidelim ne yaparsak yapalım nerede kalırsak kalalım yanımızdan ayıramadığımız sürgünlüğümüzdür onlar. Uykulu bir çocuk kirpiklerinde taşıdığımız.

Zaman daralık parke taşlarında ve kırılmışlıklar yarımdır.

Günübirlik yaşamın öyküsüdür ve yoksuldur o yüzden,

Kimi sözcükler büyüsü kendinden menkul bir hüzünle birlikte yürürler."

*Çağrısız Konuğuydum Denizin, M. İrfan Benli, Sarıyahçe Belediyesi Kültür Sanat Etkinlikleri, Kasım 1994)

Bütünsellik

Murat ÖZTÜRK

Bilincin tanımını yaparken üzerinde durulması gereken en önemli nitelik bütünselliktir. Çünkü bilincin en temel işlevi olan dış dünya-ben ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması ancak bütünselliğin korunduğu, parçalanmamış (yabancılaşmamış) bilinçlerde gerçekleşebilir. Bugünlerde ise önemi gittikçe artan ve faydasından şüphe edemeyeceğimiz kendi alanında uzmanlaşma eğiliminin, biliç alanını da sıçraması bütünselliği tehdit eden en önemli unsurdur. "Bir şeyi görebilmek için davrandığımızda birçok şeyi görmemeyi göze almışız demektir." (1)

Söz konusu durumu daha iyi anlayabilmek için bilincin ve dış dünyanın yapılarına bir göz atalım. Dış dünya ilkeli bir değişim içinde olan, parçalarının arasında organik bağlar bulunan, bütünsel bir yapı olarak çıkıyor karşımıza. Bilinç ise mikrokosmos olarak tanımlanabiliyor. Bu tanımda bilincin bütünsellik niteliği öne çıkartılıyor. Başka bir tanımda da bilincin tarihin özeti hatta küçük bir kopyası olduğu ifade ediliyor, bu sefer de süreklilik, devingenlik; başka bir deyişle zamansal bütünsellik niteliği vurgulanmış oluyor. Afşar Timuçin bu durumu şöyle dile getiriyor "Anlık kavradığı şeyi bütünüyle kavrar ancak varlık onun kavrayacağı kadar dar değildir." (2)

Tarihin iki biçimi kişisel ve genel tarih bilinçte karşılıklarını ortak ve ayrı bilinç olarak buluyorlar. Ortak bilinç nesnelliği mümkün kılarken ayrı bilinç öznelliği sağlıyor. Kişisel tarih nasıl genel tarihin içinde kendi yerini alıyorsa ayrı bilinç de ortak bilincin içinde yerini öyle alır yani yaptığımız bu ayrım bütünsellik niteliğini zedelemiyor aksine bir örnek teşkil ediyor.

Kendi içinde bir bütün olan dış dünyanın üzerinde bir düşünce gezintisi yapmaya kalktığımızda neresinden başlarsak başlayalım organik bağları kullanarak her parçasına uğrayabiliriz, aynı şekilde neresinde bir değişim olursa olsun bu değişimin geniş bir etki alanı yaratacağını söyleyebiliriz. Fakat bu bağların çoğu bilinemeyecek, düşünülemeyecek kadar incedir, örneğin "ben" dış dünyanın bir parçası olan başka birine aşık olabilir ve bunun bilinemez, belirlenemez bir çok nedeni vardır. Bu ilişkinin sağlıklı yaşanabilmesi için benle dış dünyanın birbirlerine benzer yapılar oluşturması gerekir yani o başka bireyin oluşturduğu karmaşık, bütünsellikli yapıyı kavrayabilecek bir bilincin oluşturulması gerekiyor ancak o zaman "ben" dış dünyayı bilebileceğinden sağlıklı bir seçim yapılabilir. Bilincin sağlıklı olması bilinci kuran öğeler olan bilgilerin aralarında dış dünya nesnelerinin arasındaki bağa benzer bir bağ kurulması ve bütünselliğinin korunması ile mümkün olabilir. Çoğunlukla yapılan hata ise hayati önemi olan bu bütünselliği duyum, duygu, düşünce diye üçe ayırıp bunun sadece epistemolojik bir ayrım olduğunu unutmak ve düşüncenin bilince özdeş olduğunu sanmak olmuştur. Bununla da kalınmamış ayrı ayrı düşünce alanları belirlenmiş, bilinç bu alanların içine hapsedilmiştir. Böylesine parçalanmış bilinçlerde ben ile dış dünya ilişkisi yalnızca birkaç parça (bilgi) üzerinden kurulabiliyor bu parçaların bütünle ve birbirleri ile bağları kurulmaksızın sadece kendilerine çok önem veriliyor çok öne çıkartılıyor, böylece ben dış dünyaya yabancı düşüyor, bu kadarla da kalmıyor başka benlere de -herbiri başka parçalar üzerinden dış dünya ile ilişki kurulduğu için - yabancı düşüyor, yalnızlaşıyor.

Bütün bu anlattıklarımı size daha rahat ulaştırabilmek için bir benzetmeden yardım alacağım. Şimdi gözünüzün önüne bir film şeridi getirmenizi istiyorum. Film şeridinin kaynağı olan yaşama benzediği pek söylenemez ancak yaşamın bir çok anını durdurulmuş fotoğraflanmış hali denilebilir. Şimdi de o film şeridini makinesine koyup motoru çalıştırın yaşamdaki süreklilik biraz yakalandığı için yaşama daha fazla benzer bir yapı oluşur ve bizim için izlenebilirlik özelliği kazanır. Artık film şeridi yaşama daha az yabancıdır. İşte bizim bilincimizin yapması gereken de durağan yapılar olan bilgiler arasında geçiş sağlamak, zamanı gelenlerin üzerine ışık tutmak kimilerini karanlıklara gömmek olmalıdır. Ancak bu şekilde dış dünyaya benzer bir yapı oluşturulabilir. Şimdi az önceki şeritteki her anı yani fotoğrafı kesip birbirinden ayırın, isterseniz bunları en son teknolojiyi kullanarak bütün ayrıntılarını gösterebilecek renklerle kağıda basın ve hepsini bir sepete doldurun. İşte gerçekliği bu sepetin içinde ve tek tek fotoğraflarda aramaya çalışan kişi hem devingenliği yakalayamadığı için hem de bütün fotoğrafları incelemeyeceği için, dış dünyanın bütünsellikli yapısına yabancı düşmüş oluyor. Film şeridinin artık dış dünya ile bağı kalmamıştır. Ona benzememektedir.

İşte böyle bir bilinç ister on şeritlik bir fotoğraf biriktirsin, dış dünyayı kavrayamaz, acı çeker. Yalnızlaşır.

Bilincin varlık koşullarından biri sürekli değişen dış dünyaya parelel bir değişim süreci içinde olmasıdır, bu anlamda bilinç bir eylemdir. Eylemin nesnesi de bilgilerdir. Bilgisayar bu eylemi yani değişimi sağlayamadığı için bilinç düzeyine yükselemez ancak bilgiler arasındaki bir takım bağlar kurabilir; ama bunlar da olsa olsa çok daha karmaşık başka bilgiler olacaktır. Bilinç eylemini doğa da yalnız insan -ilk yabancılaşmasından bu yana- gerçekleştirebiliyor.

"Bilinç" ve "bilincin yabancılaşması" kavramlarının günümüzünde yüklendiği anlamları incelemeye başladık. İş dallanıp budaklanmadan yabancılaşmanın tarihte yüklendiği anlamları kısaca gözden geçirmenin faydalı olacağını düşünüyorum. Böyle bir çalışmanın ilk durağı Hegel olmalıdır.

Hegel'de yabancılaşma mutlak tinin, idenin öyle kendi kendisine duramaması ve benzerini yani doğayı yaratması ile başlıyor, kendinde olan varlık kendi için haline geliyor, zamanla yabancılaşan doğa mükemmelleşerek idenin yapısına daha çok benzemeye başlıyor, bu duruma deyim yerindeyse idenin içselleşmesi diyebiliriz. Böylece varlık hem kendinde hem de kendi için varlık halini alıyor.

İnsan bilincinin oluşumunun da böyle bir serüveni var. Hiç karşılaşmadığı bir doğa parçasıyla karşılaşan zihin ilk önce o zamana kadar ördüğü "ben"e yabancılaşıp nesneye yöneliyor, bir süre sonra içselleştirme süreci başlatıyor, böylece nesne ile diyalektik bir ilişki kurmuş oluyor. Hegel yabancılaşmaya böyle bir işlev yüklediği için de onun insanın özüne ait bir yapı oluşturduğunu ifade ediyor ve doğal olarak olumluyor. Peki ilk yabancılaşma yani ilk bilinç zerreciği ne zaman oluşuyor? Hegel'in sisteminde insanın ayrıcalıklı bir varlık olarak kabul edilmesi ilk bilinçlilik durumunu rahatlıkla açıklayabiliyor ama bu ayrıcalıklı durumu kabul etmeyenler için cevabının verilmesi gereken bir soru ortaya çıkıyor.

Yabancılaşmanın ikinci ana durağı Marx'ın tanımında kendini buluyor. Bu tanımlama bilincin yabancılaşmasına model olabilecek biçimde oluşturulmuştur. Bu durakta yabancılaşmadan anlamamız gereken işçinin emeğine yabancılaşması yani ürettiği ürünle ne duygusal ne de düşünsel bir bağın kurulmasıdır. Televizyon fabrikasında açma kapama düğmesini takan bir işçi, televizyon ürün olarak karşısına geldiğinde ona kendi ürünü gözüyle bakıp onunla övünemez, eski ustalar gibi sağdan soldan adam çağırıp nasıl olmuş sorusunu sormak ve övgü işitmek ihtiyacını da duymaz. Akşam evde televizyon seyrederken de görüntülerin hareket etmesine şaşırır her defasında. Böyle bir yaşam süren birinin yabancılaşmamış bir bilinç oluşturması oldukça güçtür çünkü yaptığı işi bütünsellik içinde kavrayamaz. Ayrıca yaptığı işin dışındakilere bütünsellikli yapısı içinde kavramaya da vakti kalmaz.

Üçüncü durak bir tiyatro adamının sahnesine kurulmuştur. Brecht seyircinin alışık olduğu dini öğeler üzerine kurulan klasik tiyatro tarzının oluşturduğu sakat bilincin yani bilgi yığınının yıkılması ve "ben"in bu yapıdan uzaklaşmasını "yabancılaşma" kavramı ile ifade etmişti.

Dördüncü durakta günümüze kadar uzanan bir bekleyiş sürüyor. Ben de bu duraktan bindiğime göre kendi kişisel gelişimimi genelin bir parçası olarak önünüze koyabilirim. Büyüme sürecimin başında oldukça sade, açık ve tümüyle bana ait bir bilinç yapısına sahiptim; zamanla karşılaşılan "ben"in dışındaki yapılara aynı Hegel'deki gibi yabancılaşıp sonra içselleştirmeye çalıştım ki ilk denemelerimden biri anadilimdi. "Anadili olmayan bir topluma anadili olmayan bir insana rastlanmaz" diyor Nermi Uygur **Dilin Gücü** adlı yapıtında, peki nedir ana dili bu kadar önemli kılan? Tarihselliğidir, yani yabancılaşıp içselleşme süreçlerinin sürekli diyalektik bir ilişki içinde gelişmesi ve kavramların duygu, düşünce yapılarını yavaş yavaş kurmasıdır. Hastaneden çıkmak ancak askeri bir toplumda **tabur-cu** olmak gibi bir kavramla ifade edilebilir. Ayrıca ayrı bilincin kavramlara yüklediği duygu yükünden de söz edebiliriz. Çocukken köpek tarafından ısırılan birindeki köpek kavramıyla köpeklerle oynayarak büyümüş başka birindeki köpek kavramı aynı duygu yükünü taşımayacaktır.

Ben biraz daha büyüyüp yaşamın içine biraz daha katıldığımda karşıma çıkan ve bilmem gereken nesnelerin sayısı ve niteliği o kadar arttı ki içselleştirme evresinde hiç birine yetişemez, bunları kendime ait kılamaz oldum. Anadilimin içselleşme süreci tamamlanmadan başka bir çok dili anadilim gibi bilmekle sorumlu tutuldum, oysa Nermi Uygur **Dilin Gücü** adlı yapıtında bir insanın ancak bir tek anadili olabileceğine dikkat çekiyor. Bizse diğer yabancılaşma eylemlerimizin yoğunluğu nedeniyle kendi anadilimizi içselleştirmediğimizden başka dilleri kendi anadilimiz kadar iyi bildiğimizi iddia edebiliyoruz, oysa aslında kendi anadilimizi kullanarak kendi kardeşimizle iletişim kuramaz hale geliyoruz. Bunun en büyük nedeni ortak bilincin tarih ve organik bağlar içinde oluşturduğu kavramlar bütününü kavrayabilecek zamanımızın kalmamasıdır. Bu bütünsel yapıyı kavrayamasak da kavramlara anlam yüklemek zorunda olduğumuz için gerçekle bağlantısı olmayan ve her bireyde farklı biçimler alan anlam adacıkları oluşturmak zorunda kalıyoruz.

Herkes kafasında bir dünya gezdiriyor, kimisi gerçekle bağı olmayan bambaşka bir dünyayı, kimisi gerçeğin kötü bir kopyasını, kimisi de gerçeğin doğru bir yorumunu taşıyor kafasında. İlk grupta yer alan insan-

ların bilinçlerinin yabancılaşmış bilinçler olduğu ortada olduğu için yazımda pek üzerlerinde durmadım, ikinci grupla uğraştım daha çok çünkü onların yaşadığı yabancılaşma hem daha genel bir sorun hem de daha zor fark edilebiliyor son grupta da nesli tükenmekte olan sağlıklı bilinç modeli yer alıyor.

Yazının başında "benzer benzeri bilir" ilkesinden ve dış dünyanın karmaşık yapısından bahsetmiştik. Az önce anlattığımız bilincin yapısı ise her geçen gün bütünsellikten uzaklaşıyor yani dış dünya ile farklılaşıyor, ona yabancı düşüyor, bütün yaptığı dış dünyaya ait parçaları belleğine istiflemek olan bir yapı sergiliyor. Her bireyin istifleyiş şekli farklı olduğu için bireyler birbirlerine de yabancı düşüyorlar. İletişimsizlik problemi de buradan filizlenip besleniyor.

Yüzyılımızda ve son yüzyıllarda bilincin yabancılaşmasının ticari olanaklar oluşturduğu ve dolayısıyla yaygınlaştırıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kendini çok iyi tanıyan, ne istediğini bilen sağlam bir bilince sahip bir birey hiç de iyi bir müşteri olmazdı herhalde. Ona ihtiyacı olandan fazla mal satılamazdı, satılamayınca da kâr edilemezdi. Bu durumun önüne geçebilmek için insanın sürekli daha fazlasını istemesi hatta hiç işine yaramayacak şeyleri de istemesi ve satın alması gerekir. Satın alma eyleminin sıklığını arttırmak ve sürekliliğini sağlamak için bilincin bütünsellik niteliğini sağlayacak içselleştirme eylemine zaman harcanmaması gerekir. Dünyada dünyayı 12 kez yok edebilecek kadar patlayıcının üretilmiş olması sanırım içselleştirmeye zaman harcanmadığının etkili bir işaretidir. (Bu bilgi 1980 yılında yapılmış olan bir araştırmadan elde edilmiştir)

İletişimin hızlandığı, dünyanın küçüldüğü günümüzde insanın her şeyi bilmesine imkan olmadığı gibi, içselleşme sürecini engellediği takdirde zararlı da olabiliyor. Bu noktada insana seçim özgürlüğünün tanınması gerekiyor. "Daha az önce insanın açılabileceği çok fazla alan olduğundan söz etmemiş miydin, şimdi de seçim özgürlüğünden söz ediyorsun, bu bir çelişki değil mi?" diyebilirsiniz. Değil, evet çok alan var ama günümüzün yükselen değerleri arasında olan "bilgi toplumu" masalıyla bütün bu alanları bilmekle sorumlu tutulan insanın seçim şansı pek yok. Ayrıca kazanılan bu bilgilerin bütünsellikten yoksun olmaları itibariyle varlık sferine de uzak olduğu söylenebilir. Bakın Takiyettin Mengüşoğlu ne kadar güzel ifade etmiş bu durumu. "Bilgi varlık sferi ile ilgili değilse, onların dışında kalıyorsa, varolanla ilişkisi yoksa, o zaman bilgi hayatı etkilemez, yanıbaşında yürür, ona koşut kalır; ama bilen varlıkla, insanla, toplumla, toplumun problemleriyle ilgilenmez. Böyle bir duruma giren bilgi de 'alimler loncası'nın işi haline gelir; ve sadece 'beyin jimlastiği'nden ibaret kalır." (3).

İnsan bilincini oluşturabilmek için tabii ki yabancılaşmalı ama dış dünya ile bağlarını tamamen koparmak istemiyorsa yani dış dünyadan ayrı ama onunla paralel bir yaşam sürmek istiyorsa, içselleştirme, kendine ait kılma, kendi kokusunu sindirme, kendi öznelliğini kurma sürecine sahip çıkmalıdır. Eğer buna dikkat edilmezse dördüncü durak son durağı olabilir yabancılaşmanın.

Utanma

Nede küçük yaşta doldurmuşlar yolları
Boyacı dilenci ve sigaracı çocuklar
Nede çabuk yorulmuş nede çabuk
Acıdan ve kederden
Yoksul anaların kolları
Ve umut deyip sokaklara salmışlar çocukları

Söküp atamadığım
Oksitli çivi gibi durur beynimde
Ayak parmaklarının üçünü sayabildiğim
HAKKARİ'li dilenci çocuğun elleri
Hatırlıyorum hâlâ
Gördüğünde birilerini
'Uzatsam mı uzatmasam mı' gitgelleriyle
Çekingen ellerine bakıp
"Utanma utanma" diyorum
Utanacak başkaları var bu vatanda
Utanmak sanamı kaldı

Öztürk TATAR

Notlar

1) Afşar Timuçin: Özgür Prometheus, İnsancıl Yayınları, birinci basım, sf. 142.

2) Afşar Timuçin: Özgür Prometheus, İnsancıl Yayınları, birinci basım, sf. 142.

3) Takiyettin Mengüşoğlu: İnsan Felsefesi, Remzi Kitabevi, ikinci basım, sf. 65.

"Düşünce Tarihi" Üzerine (*)

Kemal ULUDAĞ

Afşar Timuçin "Düşünce Tarihi" [1] kitabının büyük bir bölümünün, Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda ve Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde verdiği derslerin ana metinlerinden oluştuğunu belirtir, 1984 yılında "Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları" adıyla yayınlanan kitabı, Düşünce Tarihi'nin Rönesans'a kadar düşüncenin gelişimini kapsayan ilk bölümüdür. 1986'da yayınlanan "Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi" ise, kitabın XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıllarda düşüncenin gelişimini ele alan ikici bölümüdür. Düşünce Tarihi'nin üçüncü bölümü "Gerçekçi Düşüncenin Çağdaş Görünümü" XIX. ve XX. yüzyıldaki düşünce gelişimi içeren kısmı ise daha önce yayınlanmamıştır.

1939 yılında Akhisar'da doğan Afşar Timuçin; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı ile Felsefe bölümlerinde okur. 1967 yılında Montreal Üniversitesi Felsefe Fakültesini bitirir. 1970'de Felsefe Doktoru, 1981'de Batı Felsefesi Tarihi Doçenti, 1992'de ise Profesör olur.

Afşar Timuçin "Ayrılıkta Söylenmiş Bir Yaz Türküsü" şiirleriyle 1970 TRT Şiir Başarı Ödülünü, "Nazım Hikmet'in Şiiri"kitabıyla TDK Eleştiri Ödülünü kazanmıştır.

Afşar Timuçin **Düşünce Tarihi** kitabının önsözünde neden 'Felsefe Tarihi' değil de "Düşünce Tarihi" ve neden 'düşünce değilde "gerçekçi düşünce" adlandırmasını kullandığını şöyle açıklar: **Düşüncenin gelişimi, gerçekte sanat, felsefe, bilim ve siyaset alanlarını içeren "kültür"ün gelişimidir. Bu dört alan birbiriyle her zaman en yüksek düzeyde etkileşen alanlardır. Bu yüzden birinde bir konuyu ele alırken hemen öbürüne başvurmak gerekmektedir. Bir çağın felsefesini kavrarken onun edebiyatını dışta tutarsak yanılgıya düşeriz. Kaldı ki sanatın felsefeden daha belirleyici olduğu, edebiyatın felsefe işlevi yüklendiği zamanlar var... Gerçekçi düşünce yüzyılların ülkücülük ve gerçekçilik karşıtlığında bugün kendini tam tamına doğrulamış olan düşüncedir.**

'Düşünce Tarihi' ve 'gerçekçi düşünce' adlandırmaları titizliğinin altında Afşar Timuçin'in kuram kopukluğundan yaşamın dirimine yönelişi, düşünce tarihinin bir bütün olduğunu gözden kaçırmaması ve düşüncelere ülkücü ve gerçekçi diye ilkel bir çerçevede bakanlar gibi yaklaşmaması olgusu bulunmaktadır. **Düşünce Tarihi**, sadece felsefe tarihi boyutlarında kalmayan birbiriyle harmanlanmış felsefe, sanat, toplumbilim ve gerektiğince bilim tarihidir denebilir.

Basım tarihi 1997 olan **Düşünce Tarihi** sekizyüz sayfa ve üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümü yukarıda değinildiği gibi iki ayrı kitap olarak daha önce yayınlanmıştır.

'Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları' (Tarih öncesinden Rönesans'a) başlıklı ilk bölümde, kazı bilimin önemine, insanoğlunun doğadaki ilk serüvenlerine ve en eski uygarlıklara değinilir. Mezopotamya Uygarlığı, Diğer Doğu Uygarlıkları, Yunan Uygarlığı, Yunan Mitolojisinde insan gerçeği, Yunanistan'da felsefi düşüncenin gelişimi, düşüncenin ilk dizgeci Dönemi: Platon Felsefesi, Aristoteles Felsefesi, Roma ve Ortaçağ Öncesi, Yunanistan'dan sonra Yunan ve Roma Felsefeleri, Ortaçağ'da Avrupa ve Ortaçağ Düşüncesi gibi temel konular içinde düşüncenin gelişimi işlenir.

'Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi' (Rönesans'dan XIX. Yüzyıla) başlığını taşıyan kitabın ikinci bölümünde ya da kitapda geçen adlandırmayla ikinci kitapta: Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Geçiş, Rönesans'dan Yeniçağ'a, XVII. Yüzyıl Felsefesi, Descartes, Descartes'dan sonra XVII. Yüzyıl Felsefeleri, XVII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Yaşam Biçimlerinin Gelişimi, XVIII. Yüzyıl Düşüncesine Genel Bakış ve XVIII. Yüzyıl İngiliz Felsefesi, Aydınlanma Düşüncesi, Fransız Devriminin Ana Çizgileri, Kant Felsefesi ana başlıkları altında Rönesans'dan XIX. yüzyıla kadar olan tarihi süreç ele alınır.

Düşünce Tarihi'nin'Gerçekçi Düşüncenin Çağdaş Görünümü' (XIX. ve XX. Yüzyıllar) başlığını taşıyan üçüncü bölümünde ise; XIX ve XX. Yüzyılda Toplumsal ve Siyasal Oluşumlar, Çağdaş Fransız Edebiyatında Klasiklikten Duyguculuğa, öbür Edebiyatlarda İnsan Araştırması, Gelenekçilikten Olumculuğa Düşüncenin

Gelişimi, Auguste Comte ve Olumculuk, Yeni Kant'çılık ve Alman Ülkücülüğü, Toplumcu Düşüncenin Gelişimi, XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Düşünce Devinimleri, Varoluşçuluk ve Yapısalcılık gibi ana başlıklar altında günümüze kadar düşüncenin gelişimi hemen hemen tüm yönleriyle işlenir.

Bir insanın kişilik ve kültürel kimlik kazanabilmesi için gerekli en temel niteliklerden birisi, belki de en önemlisi tarih bilincidir. Tarih bilinci insanın kendi kendisini tanıma çabasıdır. Her kişi yaşadığı çağı yeni bir çağ olarak algılar ve kavrar. Bu algılama ve kavramayı somutlaştırabilmek için kendi çağının ölçütleriyle insanlığın gelişimini en baştan öğrenmek zorunda olduğunu duyar.

Daha bu aşamada **Düşünce Tarihi** kitabının bir ders kitabı niteliğinden çok, 'Aydın' (Entellektüel-Kültürlü kişi) sıfatlarını kazandırmaya yönelen bir içerik ve biçim niteliği taşıdığı söylenebilir.

Bilinç üç boyutlu bir etkinlikle kendini ortaya koyar; geçmişi ve geleceği şimdiden bütünleştirir, şimdiden giderek geçmişi yeniden kurar ve geleceği tasarlar. Geçmişi kavramak geleceği kurmaktır, geleceği kurmak da geçmişi tasarlamaktır.

Her toplum hazır bulduğu yaşantı biçimlerini devam ettirir ya da geliştirir. Bu geliştirmede bazen tamamen değiştirerek veya dönüştürerek öncekinden farklı yeni yaşam biçimleri oluşturur. Bu bireysel bilincin toplumsal bilince etkisi ya da toplumsal bilincin bireysel bilinci kucaklamasıdır.

"Bireyin gücü dünyayla ilişkisinin zenginliğine bağlıdır" diyen Afşar Timuçin, **Düşünce Tarihi** kitabıyla bu zenginliği sağlamakla ya da en azından bu noktaya dikkati çekmekle bir aydın sorumluluğunu yerine getirmek ister görünmektedir:

... dünyayla ilişkileri her gün biraz daha çeşitlenen insan her gün biraz daha evrenselleşmekte, her gün biraz daha bütün insana kavuşmaktadır. Buna göre bireysel bilinç başka bilinçlerden en yüksek düzeyde yararlanmaya yönelmektedir. Dünyanın küçülmesi diye nitelendirebileceğimiz bu olgu bireylerin birbirlerini yaratmaları olgusudur.

Kültürel kişilik ve kimlik kazanımında tarih bilincinin öneminin **Düşünce Tarihi**'nde farklı ifadelerle birçok bölümde vurgulanması, sanki kitabın kendi niteliğinin ve işlevinin vurgulanması gibidir. İşte bu vurgulamalardan bir örnek daha:

Her insan eylemi geçmişin ve geleceğin tasarımları arasında gerçekleşir... Bulduklarımız bulmak istediklerimizle koşullanır. Neyi aradığımız, dünün gerçeklerinden süzmüş olduğumuz, bugünle belirgindir. Yarın denilen şey bugün bizim dünden sağladığımız, dünden damıttığımız bakış açılarını gereksinir.

Tarih bilinci sağlamak, sonuçta, daha iyi ve anlamlı bir dünya için her yönüyle insanı öğrenme ve kavrama çabasıdır denebilir. Tarih bilincine ulaşmak tarihteki genel oluşumları en temel nedenleriyle anlamaktır. Bu yönelimiyle düşünce tarihi, genel tarih karşısında özel bir anlam ve önem taşır. Bu özel anlam ve önem taşıyan düşünce tarihini, kitabın diliyle çok genel anlamda şöyle özetleyebiliriz:

Düşünmek ve bilgi edinmek gerçekliğin bilgisini edinme çabasıdır. Gerçeklik nesnel olanda kendisini ortaya koyar ve amaç, tüm nesnel varlığın doğru olarak anlaşılmasıdır. Sorun yöntem sorunudur. Bilim, sanat, felsefe bu yönde yöntemler koyan disiplinlerdir. Her gerçek düşünce gibi bilgi edinme çabası konu ve yöntem ilişkisi üzerine temellenir.

Genellikle görünebilen gerçeklik, ilk bakışta ya da her bakışta kendini gösteren değildir. Gerçekliğin karmaşıklığı, parçalılığının ve değişkenliğinin bir sonucudur. Gerçeklik zihin düzeyinde verilmiş değildir, yanılgıya bu nedenle düşülür.

Algı, bilgi için yeterli olamaz. Algıdan sonra zihin devreye girerse sağlıklı bir bilgi edinilebilir. Zihnimiz, evrenle ilk ilişkilerinden başlayarak, belli aşamalarla ilkelerine kavuşur ve sonuçta gerçekliğin bilgisini sağlayacak donanıma ulaşır. Zihnin belirlediği ilk ve en temel ilke, özdeşlik ilkesidir. Zihin, ben'le başkası ayrımının belirginliğinden hareketle, dış dünyayla ilişkisi içinde kendini örer ya da varedер. Bilgi edinmenin bu ilk edinimi olan özdeşlik ilkesiyle büyük bir bilgi birikimi sağlanamaz.

İnsanın en önemli etkinliği, bilgi taşıyabilme ve aktarabilmesidir. İnsanın toplumsal kazanımı olan bilgi dünyası bir kalıtlar ve ortaklıklar dünyasıdır. Bu kalıtlar insanlığın ortak bilincidir.

mitoloji dönemleri ulusal düşüncenin henüz yetkin bir düzeye ulaşmadığı, usun henüz yeterince gelişmediği, imgelemin usa egemen olduğu ya da usun imgelemi denetleyecek güçte olmadığı dönemlerdir. Bu dönemlerde insanla ve evrenle ilgili araştırmalar her zaman doğanın sınırlarını aşan bir takım tasarımlar içinde, ama gene de gerçekçi bir düzeyde, insan ve evren gerçeğini açıklamaya yönelir biçimde, insanın evrendeki yerini, evrenin nereden geldiğini araştıracak biçimde gelişmiştir.

Gerçekliğe ilk bakışlar ve edinilen bilgiler sanılardan oluşur. Bilgiye ulaşmada donanım ve araç eksikli-

ği, imgelemin usun önüne geçmesini sağlar ve bilgiye fazlaca düş karışır. Bu edinimle gerçekliğin üzerine kalın örtüler serilir.

Gerçekliğe yönelmeyi bilmek gerekir; ona hem olabildiğince yakından, hem de belli bir uzaklıktan bakabilmekle olasıdır bu.

Sanat, felsefe ve bilim, belli bir uzaklıktan bakıştır. Gerçekliğin kayganlığı, bakışın keskinliğini ve çokyönlülüğünü zorunlu kılar. Gerçekliğe her yönden bakmayı bilmek ama, belli bir açı edinmek gerekir. Gerçeği bulmanın zorluğu ve ağırlığı düşle dengelenir. Olandan çok olmayanı gösteren düş, gerçeğe giden yolun çıkışını oluşturur. Bizi ruhsal gerçeğimize bağlayan imgelem, düşe oranla bilincin katılımını daha çok barındırır.

Felsefede, tarihte, bilimde olsun, çeşitli sanatlarda ve edebiyat türlerinde olsun, yunan halkı her şeyi bir temele oturtmayı ve tam tamına deneysel ve uygulamalı bilgiden uzaklaşarak, her bilginin evrensel kaynaklarına kadar yükselmeyi, büyülerin ve dinlerin tehlikeli koruyuculuğundan kurtulmayı ve kurgusal düşünceye daha sonra da uzaklaşamayacağı yolları açmayı başardı.

Düş, gerçeğe ulaşmayı mümkün kılan tek yaratıcı güçtür ama, gerçek değildir. İnsan, bir bakıma deneysel yaklaşımı olan düşlerle geleceğini kurar. Gerçeğin ağırlığına dayanamayan insanoğlu, kaçış yeri ya da kaçış kaynağı olan düşlere başvurur. Fakat düşler dünyasında uzun süre kalamaz, kalmamalıdır.

Aristoteles felsefesi düşünce tarihi içinde çok önemli bir yer tutar, yunan felsefesinin doruğu ve son noktasıdır, kendisinden sonraki felsefelerin en büyük kaynağıdır. Bu felsefe insanın kendine ve evrene ilk düzenli bakışıdır... Gerçek uscu ve deneyci felsefenin bu önemli başlangıç noktası her türlü düşüncenin kavranılmasında çıkış noktası olma değerini bugün de korumaktadır.

Gerçeklik ve insan toplumsaldır. En yetkin toplumsallığın yaratıcısı olan insan, ancak toplum içinde varolabilir. Bu yüzden sanatçının ve düşünürün temel ilgi alanı toplumudur. Sanatçı ve düşünür, kendi sanatının ve düşüncesinin toplumbilimcisidir. Düşüncede sanatı, sanatta düşünceyi görebilmek, bulabilmek ve sezebilmek gerekir. "Sanatçının iyisi düşünürdür, düşünürün iyisi sanatçıdır."

Yeniçağ'a oldukça uzun sürmüş ama gene de Eskiçağ'ın yanında çok kısa kalan bır çağdan, Ortaçağ'dan geçilerek gelindi. Ortaçağ kültür değerleri açısından tartışmalı bir çağdır ve özellikle hıristiyan ve özellikle hıristiyan inancının baskıcı gücüyle belirgindir. Hıristiyan kilisesinin kendi açısından büyük başarısı insana insanı unutturmak ve onun dikkatini insanüstüne, doğaüstüne yöneltmek olmuştur. Gerçekte yetkin bir tektanrıcı din olmakla hıristiyan dini gerçekçi eskiçağ düşüncelerinin yanında en yetkin soyutlayıcı düşünceyi ortaya koyar. Ortaçağ'da kilise ve senyörlük insanı kötü bir biçimde toplumsallaştırırken ya da katı ve zorlayıcı bağlarla topluma bağlarken, buna göre onu inancın ve üretimin basit bir nesnesi durumuna getirirken düşünceyi ve sanatı da bu indirgeme içinde sıkı sıkıya koşullanmıştır, onları tüm yaratıcı etkinliklerden soyutlayarak soyluluk düzeninin buyruğuna vermiştir.

Bir çağın düşüncesini kavramadan sanatını kavramak olası olmadığı gibi, bir çağın sanatını kavramadan düşüncesini anlamaya çalışmak da eksiklikleri beraberinde getirir. Düşünce ve sanata yönelik yöntemli araştırma, ilkelere dayanmak zorundadır. İlkeler, imge ya da tasarımdan hareketle, tek kişilik dünyamızdan topluma ve insanlığa açılmamızı, ulaşmamızı sağlar. Gerçek bir yaşam için en güvenilir temel, iyi bir felsefi bakış açısıdır denebilir. Başka bir ifadeyle, güçlü bir felsefeye sahip insan, doğru görüş ve eylem üretebilir.

Bütün uygarlığın anlamını içeren felsefe, uygarlığın özüdür. Felsefeden ilk beklenen köktencilik ise, ikincisi de yaşamda olmasıdır. Felsefenin yaşamda olmasında sanat büyük işlev görür. Gerçek anlamdaki felsefe ve sanat, insanı bütün olarak ele alır. Felsefi düşünce ussal ,sanatsal düşünce ise sezgisel karakter taşır. Sanatta önemli olan, gerçekliği taşımak ya da yansıtmak adına gerçekliğe ulaşmaktır. Sanat eserinin gerçekçi olması; bilgiyle ilgili olduğu kadar, estetik ve aktarma biçimiyle de bağlantılıdır. Gerçekçi ve kalıcı sanat yapıtı, gerçeklikten çıkarılmış ve sanatın içinde elealınmış düşüncenin taşıyıcısıdır.

Yeni felsefenin en önemli filozofu Descartes'tır. Yüzyıllarca süren durgunluğun yerini bir çağ yaratacak biçimde devinime dönüşmesi ilk bütünsel bilincine Descartes'da kavuşmuştur. Yeni felsefenin kurucusu Descartes yeni bilimin de öncülerindendir.

XVII. yüzyıl, düşüncenin tam bir bağımsızlık isteğiyle doğaya ve insana tutkuyla yöneldiği bir yüzyıl olur. Gözlerinden ve doğaüstü etkilerinden büyük ölçüde kurtulan doğa, artık gerçek doğa olarak insan araştırmasına konu olur. Bu uscu ve mekanikçi yönelimdir.

XVII. yüzyıl Descartes'la birlikte büyük felsefeler yılı oldu. Descartes'ın ardılı olan iki büyük filozof,

Spinoza ve Leibniz, Eskiçağ'ın iki büyük filozofuyla, Platon ve Aristoteles'le başlamış ve bitmiş olan dizgeci ve bütünleyici kavrayışı Descartes'la birlikte yenileyen kişiler oldular.

İnsanın temel içgüdülerinden en önemlisi korunmadır. Ama insanoğlu sadece korunmakla yetinmez bir o kadar da değiştirici dönüştürücü ve yaratıcı çabalara girer. Araç-gereçler yaparak kendisi için uygun bir çevre yaratmıştır. Başka bir ifadeyle insanoğlu artık XVIII. yüzyılla birlikte yalnız ortama uyan değil, kendisine tam olarak uyan ortamı yaratabilendir. Kömürün, demirin, pamuğun, makinanın insan yaşamına girmesiyle, büyük önem taşıyan sanayi devrimi gerçekleşir.

Sanayi devrimi dediğimiz şey, bilimsel buluşlara dayalı teknik ilerlemelerin olanaklarıyla sağlanmış olan makinalaşma düzeninin, geniş çaplı sermaye birikimlerinin de desteğiyle büyük bir üretim mekanizması durumuna geçmesiyle belirgindir. Bu dönüşüm üretimi artırırken tarihin akışını hızlandırmış, yaşam biçimlerini değiştirmiş, yeni düşünceler, yeni duyuş ve seziş biçimleri, buna bağlı olarak yeni sanat anlayışları geliştirmiştir.

XVII. yüzyılın insan ve evrenle ilgili sorunları bütünsellik içinde ilk nedenlerine kadar yanıt arayan felsefi eğilimi, XVIII. yüzyılda etkisini yitirir, yerini basit ve yalın felsefelere bırakır.

Temellendirici olmaktan çok eleştirici olmaya, bilimin sorunlarından çok toplumsal yaşamın her adımda biraz daha karmaşıklaşan sorunlarını çözmeye eğilimli, bu yeni felsefeler dizisi giderek aydınlanmacı, deneyci, olumcu, toplumcu özellikler kazanarak dallanıp budaklanmaya ve böylece metafizik özelliklerini yitirmeye başladı (s.388).

Düşünce tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek aydınlanma düşüncesi kendisini göstermeye başlar.

Aydınlanmanın kökeninde elbette Descartes'la birlikte başlayan eleştirili ya da eleştirici bakış açısı yatar. Aydınlanma düşünceleri gerçekte, Rönesans'la birlikte başlayan insana dönüş devinimlerinin, bu devinimlerle gelen insancı ve olumlu bakışın, tüm doğmalardan kurtulmak isteyen ve düşünceyi yeniden yeryüzüne, toprağa indirmeye çalışan tüm yeni bakış açılarının kalıtımından yararlanmıştır. Böylece aydınlanma devinimi insanın tam tamına evrensel bir boyutta toplumsal haklarıyla ve ödevleriyle yeniden ve oldukça ayrıntılı bir biçimde sorun edildiği bir düşünce devinimi oldu (s. 401).

Yeniçağ'ın ve aydınlanmacı düşüncenin en büyük ve dizgeci filozofu Kant'tır.

... kendi anlayışı kendi ölçüleri içinde bir aydınlanmacı hem de bir bilgi kuramcısıdır. Felsefesi Descartes'ınki gibi usun belirleyiciliğinde ülkücü bir felsefe olmakla birlikte, deneysel bilgiye büyük ölçüde ağırlık verişiyle gerçekçiliğe yaklaşır ya da daha doğrusu ülkücülükle gerçeklik arasında yer alır. Ancak Kant'çılık usu birinci planda belirleyici saymakla daha çok ülkücülüktür (s. 433).

XIX. yüzyıl gelenekcilikten olumculuğa düşüncenin gelişimine olanak sağlar. XIX. yüzyıl düşüncede güçlü ve değişik bakış açılarının ve XVIII. yüzyılda gerçekleşen Fransız Devrimi'yle oluşan, düşüncede ve yaşamda hesaplaşma dönemi olur.

Daha doğrusu belki de düşünce hiçbir zaman, hatta XIII. yüzyılda bile bu yüzyılda olduğu kadar siyasallaşmamıştı. Bu yüzyılda gelenekçi düşünce yanında, özellikle devrim fikrine karşı olan gelenekçi düşünce yanında bilimci ya da olumcu düşünceyle birlikte toplumcu düşünce ağırlık kazandı, daha doğrusu devrim fikrini karşısına alan gelenekçi düşünceden bir yanı olumcu bir yanı toplumcu yeni düşüncelere doğru yumuşak bir geçiş oldu (s, 588).

XIX. yüzyılın bilimci eğilimi olumculuğun oluşumunu sağlar. Metafiziği tamamen yadsıyan ve bilgiyi sadece olgulardan elde etmeye dayanan bu yeni yöneliş, çağın başlıca eğilimi olur. Auguste Comte'da yetkin anlatımını bulan olumculuk, felsefeyi bir bilimsel felsefeye, bir bilimler felsefesine dönüştürür. Bu bilimci bakışla, göreli ve somutun dışındaki bütün bilimsel tutumlar geçersiz kılınır.

Auguste Comte'un olumcu felsefesi ya da Auguste Comte'da anlatımını bulan olumculuk kökü Bacon'a ve Descartes'a dayanan bilimsel düşünceye yönelik ve metafizik düşünceden uzaklaşma eğiliminin en yüksek aşamalarından biridir. Bu eğilimin özünde deneysel bakışla uscu bakışı bütünleştirme, birlikte geçerli sayma tutarlılığı yatar. Tüm gizemci bakış açılarıyla birlikte mutlak deneyciliği de felsefenin ve bilimin dışına çıkarmak gerçekliğin kendisine, somut gerçekliğe, göreli ya da ölçülebilir gerçekliğe yönelmek, gerçeklikle düşünceyi bir kılmak Auguste Comte'un başlıca amacıdır (s. 615).

XX. yüzyılın başlarında Almanya'da iki düşünce akımı ortaya çıkar. Bunlardan ilki Kant'ın izinden giden ve Kant'a yönelen Yeni Kant'çılık, diğeri ise Yeni-Kant'çılıktan daha etkili ve kapsayıcı olan Fichte, Schelling ve Hegel gibi büyük filozoflar yetiştiren Al-

man ülkücülüğüdür. Güçlülük, istem, atılım, üstunlük, ayrıcalık, aşma duyguları olarak kendisini gösteren Alman ülkücülüğü Alman edebiyatında ve felsefesinde boy atar.

Avrupa'da toplumcu düşüncenin gelişimi, sanayi devrimi koşullarıyla gelen toplumsal iktisadi dönüşümlere bağlı oldu. Giderek daha karmaşıklaşan bir dünyada insanın toplu sorunları bireysel sorunlarından öne çıkmaya başladı. Rekabet, hızlı üretim, düşük ücret, iş saatlerinin çokluğu insanları toplum üzerine, toplumun geleceği üzerine düşünmeye itti. Böylece toplumcu düşünce XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başlarında büyük bir atılıma girdi... Toplumcu düşünce en büyük atılımını Saint-Simon, Fourier, Feuerbach, Proudhan gibi öncülerden çok Marx ve Engels'de buldu.

Felsefe alanında yüzyıllardır süren bilinç ve ruh incelemelerinin sonucu ruhbilim, felsefeden koparak kuram ve uygulama açısından geniş kapsamlı bir bilimsel araştırma alanı durumuna gelir. Bunda en büyük katkı, ruhbilim doktorları sayesinde olur.

Bunların başında ruhayrıştırması yönteminin ve uluslararası ruhayrıştırma derneğinin kurucusu Viyana'lı Sigmund Freud gelir. Freud görüşleriyle yalnız ruhhekimliği ya da ruhbilim dünyasını değil, bütün bir düşünce dünyasını etkilemiştir (s. 679).

XX. yüzyılda insanoğlu büyük bir atılım yapar ve eski kavramlar içeriklerini değiştirir. Sanayi devriminin teknoloji devrimine dönüşmesiyle oluşan ortam, yeni bir bilim kavrayışını, düşünce ve sanatta yeni yöntemleri getirir. İnsanoğlunun bütün geçmişiyle bağlarını sorgulaması ve bir çoğunu geride bırakması her şeyden önce insan ve doğa ilişkisine yeni boyutlar kazandırmasıdır.

XVII. yüzyılda Bacon ve Descartes'da anlatımını bulan doğaya egemen olma eğilimi XX. yüzyılda insanın hem nesnel doğaya hem kendi doğasına bütün bilinirlikleriyle ve bütün bilinmezlikleriyle tam anlamında sahip çıkması olgusuna dönüşmüştür... Ortaçağ'ın insanı doğal olandan doğaüstü olana doğru yükseldikçe, ayakları yerden kesildikçe insandı, çağımızın insanı ayağını yere bastığı ölçüde, buna göre doğayı kendisi için yararlı kılabildiği ölçüde insan sayıyor kendini.

Bu yeni anlayış insanı her yönüyle bir yarışçı haline getirir Siyasal, teknolojik yarışın yanında insan daha çok kendi kendisiyle yarışa girer. Artık çağımızın en belirgin etkeni hız ve verim başka ifadeyle zaman ve güçtür. İnsan olmanın nitelikleri değişir ve başka bir alana kayar. Dünyayı dönüştürmek adına ürettiği araçların başdöndürücü gelişimi insanı amaç durumundan çıkarıp bir araç durumuna getirir. Bütün bu olumsuz gelişmeler, özellikle düşünce alanında kendini göstermiş, köklü ve dizgeci araştırma anlayışı yerini, yüzeysel yaklaşımlarla yetinen düşünce çabalarını doğurmuştur.

Önce birey vardır, tek başına kalmış birey. Bilinmedik bir ülkeden bilmediği bir ülkeye gelmiş olan zorunlu yabancıdır o, kendi amacından ya da kendi bedeninden, onun pencereleri olan gözleriyle dünyaya bakar. Her şeye şaşarak bakar, her şeyi yalnızca kendi gözleriyle, kendi açısından görmektedir.

Tek başına kendi trajik çıkmazıyla karşı karşıya kalan bireye varoluşçuluk elini uzatır. Her şeyden önce yaşamın ve varoluşun gizlerine yönelmeyi, buna göre insanın uscu arayışlarda yitip gitmesine karşı çıkan, insanı uyandırıp kendisine gelmesini temel alan varoluşçuluk bir anda çağımızın temel yaklaşımı olur.

Felsefeden çok sanata yakın olan bu felsefede, felsefe yapıtlarından çok sanat yapıtları verme eğilimi ağırbasar gibidir. Pekçok varoluşçu bu yüzden felsefe yapıtları yanında edebiyat yapıtları da vermiştir, felsefi görüşleri kişisel ilişkilerin, somut ilişkilerin açıklamasına dayanarak anlatmaya yönelmiştir, bu arada felsefeye bir sanat esnekliği, hatta bazen bir soyut sanat kapalılığı getirmiştir.

Çağımızın nabzını tutan varoluşçulukla birlikte yapısalcılık akımı dikkati çeker. Varoluşçuluk ve yapısalcılık; biri varlığın varoluş nedenlerini, diğeri varlığın yapısal yönünü eleştiren felsefeler olmakla ayrılırlar Bununla birlikte birbirini tamamlayan iki düşünce akımıdır.

Görsellik bir bütündür, doğruluğu içinde bir bütün ortaya koyar. Böylece yapısalcı iki şeyi bir bütünde bir araya getirir. Yapı üçlemelidir, düşünülen, gerçek olan ve dışlaştırandan kuruludur... Böylece yapısalcılık şeylerden önce şeylerin konumunu konu edinir. Yapı kendinde ayrımlaşmış ögeler ve ilişkiler dizgesidir.

Düşünce Tarihi'nin son satırları yapısalcılıkla ilgili bu saptamalarla son bulur. Sonuç bölümü ise şu ifadelerle başlar:

Düşünce tarihi gezmekle bitiremeyeceğimiz uçsuz bucaksız bir alandır. Bir yanı sanat bir yanı felsefe olan bu alanda hangi adların birinci planda önemli olduğunu saptamak bile başlışabına bir tartışma konusudur. Düşünce insanın işidir, insan deyince düşünce anlaşılır. İnsan için eylem düşünülmüş etkinliktir.

Afşar Timuçin insan ya da daha doğru bir ifadeyle kişi olmayı olabilmeyi düşünceyle düşünebilmeyle koşullar. Gerçek anlamda yaşamak ve kişi olabilmek düşünmek demektir. "Dünyada dönüşümleri sağlayan tek güç, üreterek düşünen, düşünerek üreten insandır."

Gerçeklik olanı, olasıyı, doğal olarak olmuş olanı ve iç dünyamızı kapsar. Her gerçeklik zamanla sarılmış, insana göre, insandan ötürü vardır. Bilinç bireysel olmasıyla özgün ve evrensel boyut kazanır.

Zamansallık boyutunda oluşan gerçeklik, kendini görebildiğimiz ölçüde gerçekleşir. Dünya, uygarlık süreçleri boyunca gerçekleşmiştir ve gerçekleşmektedir, tarihsellik ve toplumsallık temel niteliğidir. Gerçekliğin tarihsel - toplumsal nitelikte olması, sanat ve düşünce yapıtlarını da tarihsel - toplumsal kılar. Düşünce ve sanatta amaç, doğruya ulaşmaktır ve bu doğruların belirleyicisi tarih, zamandır. Gerçek olarak yaşamak, etkin olarak tarihte yeralmakla olasıdır.

Düşünce ve fikir yaşamı dönüştürür ve dönüşümüne katkıda bulunur. Tarih bu dönüşümlerin saklandığı, saptandığı, doğrulandığı yerdir. Tarih, gerçekliğin gerçekleşmiş ve saptanmış bütünlüğüdür.

Sanat, yaratma ve izleme düzeyinde düşünselliği gerektirir. Sanat, yaşamın sanatsal biçimlere bürünmesidir. Düşünür yaşamı yorumlar ve yargılar, sanatçı ise yaşamı gösterir.

Düşünmek, insanın en belirgin ve en belirleyici işlevidir. İnsan yalnız düşündüğü gibi değil, anımsadığı, tasarladığı imlediği, duyumsadığı ve duygulandığı için insandır. Düşünce insanın doğayla ve kendisiyle savaşımı sonucu kazandığı değerli bir yetisidir. İnsan düşünebildiği, düşünce üretebildiği ve yaşamını geliştirebildiği ölçüde insandır. Başkalarının kalıplaşmış, hazır düşünceleriyle başaramaz, her kişi kendi düşüncesini üretmelidir.

Bireysel, toplumsal ve evrensel bilincin oluşturduğu ortak bilinç, yaşamın değişen koşullarına ve gereksinimlerine göre sürekli durmaksızın yeniden oluşturulmalıdır. Hem durmadan değişen yaşama ve bu yaşamla ilgili sağlıklı görüşlere, hem de bilime, sanata ve felsefeye yönelmek gerçek anlamda düşünebilmenin baş koşuludur. Gerçek düşünceyi yaşayamayan toplumlar, bilim, sanat ve felsefe alanında eksik kalırlar ve böyle bir toplumda bilim; teknik kolaylık, sanat; gereksiz uğraş, felsefe ise; ortalık karıştırıcı olarak görülürler.

Sanat, insanı tüm varlığıyla kaplayan, ruhunun derinliklerine kadar ele geçiren, yaratım ve izlemenin her anında insanı düşündüren bir etkinliktir. Sanat, duyum, duygu ve düşünce alanlarında eşit ölçüde etkinliği gerektirir.

Düşünce ve sanatta gerçeklik, tarihsellik ve çağcılık sorununa bağlıdır. Çağcılık; geniş bir zaman dilimi'nde yaşamak ve bu genişlikle dünyaya açılabilmektir. Çağcıl olabilmek dünyalı olabilmekle olasıdır ve yaşayan bir uygarlığın etkin üyesi olabilmektir. Bir uygarlık önce kendi tarihiyle, sonra başka uygarlıkların tarihiyle anlaşılır ve kavranabilir.

İnsan sadece varlık dünyasını algılamakla kalmaz kalmamalıdır. Kişi olarak dünyasını değiştirmek ve zenginleştirmek ister. Bunu düşünme eyleminin uzantısı olan üç yeti ile yapar: 'Bilme' düşünce ve sanatsal alanda 'yaratma" ve özgür iradeyle 'eylemde bulunma' Bu olguya başka bir kanaldan gelinirse Aydın (Entellektüel-Kültürlü kişi) olmanın üç temel niteli ya da koşulu; insana bağlı değerlerle örülmüş bilgiye dayanan yaşam felsefesi; genel ve çağdaş sanat kültürü' ve 'çağcıl eylem ve davranış'da bulunma.

Yukarıda kişi olarak yapılan, yapılması gerekenler ve Aydın (Entellektüel-Kültürlü kişi) olabilmenin koşulları farklı ifadeler taşımakla birlikte özde aynıdır. İşte bu koşulları ve nitelikleri kazanabilme adına, Düşünce Tarihi kitabının fazlasıyla yeterli olabileceği söylenebilir.

Düşünce Tarihi, kendi alanında sistematik ve kapsamlı oluşuyla hemen öne çıkıyor ve bu alandaki büyük bir açığı kapatıyor. Sistematik ve kapsamlı yaklaşımıyla alanının en yetkin kaynak kitabı niteliğinin yanında **Düşünce Tarihi,** dili ve içeriğiyle çağdaş ve çağcıl her kişinin kitabıdır ya da her kişinin kitabı olmalıdır...

(1) Afşar TİMUÇİN, DÜŞÜNCE TARİHİ, İnsancıl Yay. İstanbul 1997

(*) Bu yazı, Eskişehirde Anadolu Üniversitesince yayımlanan **Anadolu Sanat** dergisinin nisan 1995 sayısından pek az kısaltılarak alınmıştır.

Berrin Taş

Işığa Doğrulum

Ederi: 500.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Günler/Kitaplar/Dergiler

Ruşen HAKKI

İki Dergi

(5 Ağustos 1998 Çarşamba)

Masamın üzerinde iki dergi: **İnsancıl** (Aylık Kültür Sanat Dergisi. Ağustos 1998, Sayı 94, 64 sayfa, 400.000 TL.) **Evrensel Kültür** (Aylık Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi, Ağustos 1998, Sayı 80, 64 sayfa, 400.000 TL.)

Dergilerin kapaklarına bakıp duruyorum; okumak yerine bununla yetiniyorum; çünkü kafam çalışmıyor! Temmuz ayı o korkunç sıcaklarını ve yüzde 90'a dayanan nemini, ağustos ayına teslim edip gitti... Bunalıyorum. On dakikada bir elimi, yüzümü, kollarımı, enseni yıkayıp, sıcağın ve nemin yapış yapış arsızlığından kurtulmaya çalışıyorum... Akşamları gazeteden eve dönünce, doğru duşun altına... Yemekten sonra, yatmadan önce, gecenin bir yarısında ve sabahleyin, haydi gene duşun altına... Ne ki ,en çok on beş dakika süren serinlik, sonra gene ter, gene arsız nemin yapışkanlığı...

İnsancıl'ın kapağında kanat çırpan bir güvercin ve sigarasını kibritle yakan bir adam. Adamın adı **Orhan Veli**... Kapakta ayrıca, dergideki yazılardan bazılarının başlıkları: "Metaryalist Diyalektiğe Giriş İçin Öneriler" (Aydın Çubukçu), "Şiir... Canlı Cenaze" (Mehmet Sabit Çalışkan), "İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire" (Kemal Özer), "Kara Şiddet, Kör Bilinç" (Cafer Yıldırım), "Amatör Tiyatro" (Hakan Gürel), "İslam Dünyasında Materyalizm" (Gülnihal Küken), "Yenilikçi Şair: Orhan Veli Kanık" (Afşar Timuçin).

Orhan Veli'yi güverciniyle baş başa bırakıp **Evrensel Kültür**'ün kapağına geçiyorum. Kapakta, Georgo Catlin'in "Flamingolar İçin Pusu" adlı tablosunu görüyorum... Bir ağaççığın ardında pusu kuran bir avcı, kuşların belki birini düşürecek, ama birkaç gün içinde yeni yumurtalar açılacak, palazlar büyüyecek, on binlerce yeni kızıl kanat, gökyüzünü süsleyen dansa katılacak..."

Evrensel Kültür'ün arka kapağındaki tablo ise **İbrahim Balaban**'dan. (Kuş Peşinde, 1989)

Kırdaki iki ağacın üstünde kuşlar uçuşuyor... Dört çocuktan biri, arkadaşının yardımıyla ağaca tırmanmaya çalışıyor. Kuş yuvasında dört yumurta...Çocuklardan ikisi sapanlı, ama kuşlar kaçmıyor; çünkü kaçıp gitseler, yumurtalar çocukların eline geçecek...

Can Yücel, bir şiiriyle (Belkim Bir Kertenkeleyim) gene **Evrensel Kültür** 'de... Kanser tedavisi gören **Can Yücel**'in geçenlerde bir iki gazetede sakalsız, bıyıksız fotoğrafı çıktı. Yadırgadım! Uzun saç, sakal ve bıyığından yoksun kalan Can Yücel, yaşlı ve yelesi yoluk bir aslana benziyordu...

Bir Yıldız Kaydı

(9 Ağustos Pazar)

Sabahleyin gene ter içinde kalktım; hemen duşa girdim. Kendime gelir gelmez pazara çıktım, bir şeyler alıp eve döndüğümde, **Türkân**'a, "Dışarısı bu sabah serince; yapış yapış olmadım" dedim. Sevindi. Çünkü o da aşırı sıcakları ve de nemi hiç sevmiyor...

Kahvaltıdan sonra çıkarken, kutuda bir kitap, **Bülent Güldal**'ın "Anası Okyanus" adlı şiir kitabı. (Gerçek Sanat Yayınları, Temmuz 1998). Birkaç gün önce de **Hüseyin Avni Cinozoğlu**'nun "Kalbimi Çalan Şehir" adlı şiir kitabı gelmişti. (İlkyaz Kitaplığı, Haziran 1998). Elimin altında okunacak iki şiir kitabı. Ne güzel!

Yola koyulmuşken, evimin yakınlarında karpuz yüklü bir kamyon gördüm. Geçen pazarki karpuzcuydu ve aldığım karpuz şeker gibiydi... Yaşı 35'lerde gezinen karpuzcuya, "Pazar ola" dedim ve benim için bir karpuz seçmesini istedim. Sohbete daldık. Ne iş yaptığımı sordu, gazeteci olduğumu söyledim. Bu kez adımı sordu, "Ruşen Hakkı" dedim. Tartmak üzere olduğu karpuz elinde kalakaldı! Sonra, önünde bulunduğumuz binanın (Eski Vali Konağı. Restore edildikten sonra üçüncü katına Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, İkinci katına Müze Müdürlüğü taşındı, zemin katı ise Güzel Sanatlar Galerisi olarak hizmete açıldı) duvarındaki tabelayı gösterip, "Bu cadde senin mi yani!" dedi. "Evet, bu cadde benim" dedim. Bunun üzerine, elindekini bırakıp bir başka karpuz seçti ve "Çok güzel çıkacak abi. Ben her pazar buradayım. Kötü çıkarsa, gel paranı geri al" dedi... Bunu kesip buzdolabına koyayım, öğle üzeri biraz yerim" dedim. Burada hemen belirtmek istiyorum. Şimdilerde önemli değil, ama yıllar sonra belki merak edilir, "Acaba karpuzun kilosu kaç liraydı" diye. Söyleyeyim; kilosu 50 bin liraydı...

Karımı yeniden öpüp gazeteye doğru yola koyuldum...

Gazeteye geldiğimde, **Cumhuriyet** gazetesini masamın üzerinde buldum... Birinci sayfada ilk gözüme çarpan, **Bekir Yıldız**'ın fotoğrafı oldu... Yanağını sağ elinin avucuna gömmüş yüzüme bakıyordu... Fotoğrafın altındaki başlık şöyleydi: "Bir kalem emekçisi daha öldü"

Üzüldüm! İçim daraldı! Silivri'de bir arkadaşının evinde kalan **Bekir Yıldız**'ın da cuma günü içi daralmış ve Silivri Millet Hastanesi'ne kaldırılmış; dün sabah da ölmüş... Salı günü toprağa verilecekmiş...

1933 yılında Urfa'da doğan **Bekir Yıldız,** bir emekçiydi, Bu nedenle ölümü, belki hiçbir kitabını okumayan, ama Yıldız'ı kendilerine yakın bulan emekçileri de üzmüş... DİSK Genel Başkanı **Rıdvan Budak** şöyle demiş

"Emek dünyası bir yazarını daha kaybetti. Yaşamı boyunca yeteneğini ve kalemini emekten ve demokrasiden yana kullanan yazar ve romancı dostumuz, ağabeyimiz Bekir Yıldız'ın ölümünden büyük üzüntü duyuyoruz. Emekçiler olarak Yıldız'ı son yolculuğuna uğurlama görevini yerine getireceğiz..."

Bekir Yıldız'ın fotoğrafına bakıyorum... Kırgın gibi! "Hiç arayıp sormadın" der gibi... Hiç arayıp sormaz mıyım? İstanbul'a gidişlerimde sorardım arkaşlara, "Hiç sesi soluğu çıkmaz oldu, ne yapıyor **Bekir Yıldız**" diye. Biraz rahatsız olduğunu, sanki dünyaya küstüğünü söylerlerdi. Tarık Dursun da öyle diyor: "İnanılmaz best-seller yazardı. Ama bu onun hakkıydı. Son yıllarda kente de, okuruna da, edebiyata da küskün gitti."

Bekir Yıldız'ı ilk **Varlık Yayınevi**'nde görmüştüm. "Kara Vagon" adlı hikâye kitabı yeni çıkmış ve May Edebiyat Ödülü'nü almıştı... **Yaşar Nabi Nayır**'la otururken, bir arkadaşıyla içeri girmiş, arkadaşını "çevirmen" olarak tanıttıktan sonra, **Varlık** dergisinde yayımlanması umuduyla bir çeviri hikâye bırakmıştı **Yaşar Nabi**'ye...

Sonraları, bazı etkinliklerde ve dost meclislerinde birlikte olduk; ama onu yakından tanımam, 1991 yılında on gün kaldığımız Diyarbakır'da oldu. Diyarbakır Belediyesi'nin düzenlediği kültür ve sanat şenliği sırasında, öğle rakıları içtiğimiz de olmuştu ve **Yılmaz Odabaşı**'nı da bir ev sahibi olarak hep yanıbaşımızda bulmuştuk... Kısa Camel sigarasının tiryakisi olan **Bekir Yıldız,** bayilerde bulamadığı sigaraları, o sıralarda Diyarbakır'da kalan Peşmergelerin çocuklarından edinirdi ve İstanbul'a da çokça Camel'le dönmüştü...Bir şey daha götürmüştü Diyarbakır'dan İstanbul'a **Bekir Yıldız**.... Kırk yıl düşünseniz aklınıza gelmez götürdüğü şeyin adı. Merakta kalmayın, ben söyleyeyim; kaburga'ydı büyük bir zevkle İstanbul'a taşıdığı...

Sessiz Gemi'ye Bir Yolcu Daha

(11 Ağustos Salı)

Haydarpaşa Hastanesi'nin yakınındaki köprünün üstünde durmuş, Karacaahmet'e nasıl gideceğimi düşünüyorum. Baktım, bu iş düşünmekle olmuyor, adamın birine sordum. "Bekir Yıldız için mi? dedi. "Evet" dedim. Şöyle bir düşündü, "Ben de cenazede bulunmak istiyorum. Mezarlık pek uzak değil, isterseniz yürüyelim" dedi. Yürüdük...

İstanbul'daki liselerden birinin saymanı olduğunu söyleyen **Kubilay** Bey ile Karacaahmet Şehitlik Camisi'nin önüne vardığımızda, ilk gördüklerim **Demirtaş Ceyhun** ile **Necati Tosuner** oldu. Birileriyle sohbet ediyorlardı. Sonra DİSK Genel Başkanı **Rıdvan Budak** ile selamlaştık ve Genel - İş Sendikası'nın İzmit'te ele geçirdiği belediyeler üstüne konuştuk. Daha önce Belediye-İş'in sözleşme yaptığı İzmit Büyükşehir Belediyesi'ndeki iki bine yakın işçiyle, İzmit Saraybahçe Belediyesi'ndeki bine yakın işçi, Belediye-İş'ten ayrılıp Genel -İş'e geçmişti. CHP'li öbür belediyelerdeki işçiler de Genel - İş'e geçmenin hazırlığı içindeydiler...

Muharrem Yurtseven'le çeşmebaşına yürüdük... **Güngör Gençay** ile **Aydın Hatipoğlu** sohbet ediyorlardı. **Güngör** beni **Nuri Mermer**'le tanıştırdı. Sonra **Hüseyin Topçugil**, **Emin Karaca** ve **Dursun Özden**'le selamlaştık; hemen sonra da **Talât Turhan**'la... Derken, Dr. **Erdal Atabek** ile kucaklaştık. Epeydir görüşememiştik. "Değirmendere Şenliği'nde yoktun" dedi. Açılışa katılamadığımı, ama ertesi günü Değirmendere'de olduğumu, **Fakir Baykurt**'la sohbet ettiğimizi söyledim,"Ama siz yoktunuz; ayrıldığınızı söylediler" dedim. Sonra sözleştik, ekim ayında Değirmendere'de Belediye Başkanı **Ertuğrul Akalın**'ın ev sahipliğinde, Kırıkçatal'da rakı içeceğiz...

Ataol Behramoğlu ile konuşurken, bir de baktım, peşinde bir alay adamla **Yaşar Kemal** geliyor... "Merhama" demek istedim, ama hemen caydım; çünkü o kalabalıkta merhabamın gürültüye gitmesini istemedim! Merhabam **Arife Kalender**'e oldu... Bir ara **Zeynep Aliye** ile **Sunay Girgin**'i görüp kaybettim. Oradan oraya tırmanıp fotoğraf çeken **İsa Çelik**'le de selamlaşamadık... Cami avluları ve mezarlıkların bir işlevi de uzun zamandır görüşemeyen arkadaşları buluşturmak oluyor. Kim bilir orada daha kimler vardı? Şöyle bir aradım, **Osman Şahin**'i göremedim ve yadırgadım. **Osman Şahin**, son yolculuğunda bacanağı **Bekir Yıldız**'ı yalnız bıraksın, olacak iş değildi. Arkadaşlara sordum, "Osman Şahin gözünüze çarptı mı' diye. Çarpmamış!

Musalla taşlarında üç cenaze vardı. İmam, cenaze namazlarını kıldırdıktan sonra, **Bekir Yıldız**'ın yazarlığından söz etti, "Bir yıldız kaydı" dedi. Sonra **Yahya Kemal**'in "Sessiz Gemi" şiirini okudu; Yunus Emre gibi söylendi:

"Bu dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun..."
Sana da selam olsun **Bekir Yıldız**...

Kaynakçıdan Notlar

İsmet ALICI

Nasıl değiştirebiliriz ki onu, biliyoruz eziliyor ve sömürülüyor.
Ama öğrendikleri kuşkuyu unutturmuş ona.

Ahlakı savunma, ahlaklı ol.

Yanındakini herkes değiştirir.... Uzaktakini düşün.

Yanlış da olsa yürümesini öğren önce... sonra, unutma geçtiğin yolun kıvrımlarını... yoksa bulamazsın yolunu.

Çoğu sanatçı, dövüş, diyor insana
Oysa bizim amacımız dövüş etmekten daha çok neden ve nasıl dövüşüldüğünü göstermektir insana.

Hayat yalın ve çeşitlidir dostum... sadece senin aklın karmaşık.

Onların kaşları çatık, yitmiş çocuklukları.
Fakat yaşıyorlar kavradıklarını sanarak devrimciliği.

Ufka hep bakmak değil, ufku kaybetmemek önemli.

Yazık, şu insanların tepinişine bak... onca acı içinde, duymamak için acıyı.

İşler, neden mi iyi gitmiyor. Kendini değiştiremeyenler...
Başkalarını değiştirmeye kalkışıyorda ondan.

Dogmatikler insana değil... söze güvenir.

İnsanın yanlış yapma hakkını savun... ama yanlışta ısrar hakkını asla.

Bilgiyi edinmeden dürüst olacağını sanıyor.
Dürüst olmak istiyor, bu sefer, fakat bilgiyi bilgisizlerden ediniyor.

Bazı olguları içselleştirmemiş insanlardan... o olguları içselleştirmiş gibi eylemler bekliyoruz.

Sonuçta, o olguları içselleştirmemiş kişiler... hep başkası oluyor, kendilerini unutarak.
Ve onların yaşamlarını artık, belirleyebilirsiniz emir kipleriyle.

Dışarda seyrettiğim, çoğu aşkta... gördüğüm şu.
Kadın erkeği bir altın kolye gibi sarıyor boynuna, erkekte kadını, paylaştıkları sadece, o altın kolyenin ışıltısı.

Fahişeler kendilerini, kendilerine göre... dürüstçe pazarlıyorlar.
Kötü olanı, bu evrensel pazarda, bazı kadınların kendilerinin hergün pazarlandıklarını görmemeleri.

Ne güzel yontuyorsunuz kendinizi, kendinizden kaçmak için.
Fakat, ben seslenince size, öyle körelmişsiniz ki, duyamıyorsunuz kendinizi.

Sesleniyorum sana, duyamıyorsun beni. Çünkü, gündelik değerlerle yaşayan kargalar etrafında ve atlas olmak istemiyorsun.

İzin verme, kimse kesmesin. Seninle insan arasında sürüp giden şiiri.

Ve alıştı insanların çoğu, futbolla, dansla, esrarla ruhlarını boşaltmaya. Böylece sardı etrafımızı ruhsuzlar ordusu. İçlerindeki karanlıklar kadar kör ve cüretkarlar... boğmak için bizi ve kendilerini.

Evde, işde, okulda, her yerde... nasıl yaşayacağımızı sundular bize, kabul ettiğimiz için mahkum olduk yeteneksizliğe, isyankarsızlığa. Biteceğini sanma bu köleliğin, sen sorgulayıp değiştirmediğin sürece.

Seninle konuşmak istiyorum... kurallarınla değil.

Ne ona, ne buna, ne şuna, sadece kendine bağlanmak ve evrene açılmak için felsefe.

Y. Mahmut D. Gösteren; "Ben son beşyüz yılın en büyük şairiyim."

-Mahmut Bey, İnsancıl'daki karşı yazılarınız bir hayli ilgi çekiyor. Bu yazılardaki amacınız nedir?

Çok güzel ve yerinde bir soru. Amacım şudur. Dünya ciddi bir değişim içinde. İnsancıl buna ayak uydurup yayın politakısını Yeni Dünya Düzenine göre ayarlamadı. Ben, İnsancıl'ı bu durumdan kurtarmak istiyorum.

- Peki ama Mahmut Bey, yeni dünya düzeni yüzünden dünya krize girdi.

- Ne krizi efendim. Bu solcuların uydurması.

Rusya'daki durumlar.

Bakın burda bir oyun oynanıyor. Ruslar komünist olarak hür teşebbüsü yıkamayacaklarını anlayınca, kasten komünizmi bırakmış görünüp, hür dünyayı yıkmak için bu oyunu hazırladılar.

Yani bu, komünistlerin bir oyunu mu?

- Evet, bugünlerdeki krizin asıl sebebi Rus kızıl komünistleridir. Hür dünyadan yanaymış gibi hür dünyayı krize götürüp yıkacaklar. Ama başarılı olamayacaklar. Düşmez kalkmaz bir allah.

Biraz da sanatla ilgili görüşlerinizi öğrensek.

Türkiye'de sanat ne yazık ki ideolojinin ve politikanın kuyruğuna takıldı ve bu takılış sanatı yozlaştırdı. Oysa gerçek şudur ki, sanat ayrı, politika ve ideoloji ayrıdır.

Sizce şair, politikadan ve ideolojiden uzak mı durmalı?

Kesinlikle evet. Politikadan uzak durmalı ve her türlü ideolojiden arınmalı. Şair, imge tiftikliyor mu, tiftiklemiyor mu, ben buna bakarım.

- İmge tiftiklemesi ne anlama geliyor?

Eğer bir hallaç görseydiniz bu soruyu sormazdınız. Her şair, mutlaka bir hallaca bir süre çıraklık yapmalı.

Siz niçin imge tiftikliyorsunuz?

Tiftikliyorum, çünkü bireyin kırılgan tarihinde tinsel varoluşunun imgesel tutamaklarını arıyorum.

- Bunu pek anlayamadım.

- Siz Benson Hirst'i okudunuz mu?

- Hayır.

Okusaydınız, bunu anlardınız. Zaten Benson Hirst'in okunmayışının utancını taşıyorum.

-Yine de tam amacınızı lütfetsek.

-Efendim, varsıl ve yoksul ikileminde dünyasal ve gövdesel fenomenlerin artsürenli bağlaçlarında bireysel imin alt katmanlarının mağmasal kızgınlıkta neden ve nasıl sıkışma ve kızışma olmaktadır? İşte sorun budur. Ben bu sıkışmanın ve kızgınlığın içinden fışkıran ve bu fışkırtının şairiyim.

Şiirlerinizin anlaşılırlığı konusunda bazı kaygılar var.

- Buna gülerim. Şiirde anlam nedir? Şiir, özellikle benim şiirim birçok katmanlardan oluşur. Anlam hem alt katmanlarda ve üst katmanlarda aranmalı, hem de katmanlar arası ilişkilerde aranmalı. Anlam nerde hareket eder... anlamı hareket ettiren imgeden çıkar. Töz ve madde ilişkisi nedir? Ve ilk hareket ettirici nerdedir? Madde var mı? Varsa nerde? Ben maddesel olmayan ruhu mu arıyorum, yoksa ruhsal olan maddeyi mi? Bunu kim bilebilir?

- O zaman sizin şiirinize bir arayış şiiri denebilir mi?

Hem denebilir, hem denemez. Geçen gün bir kamplumbağayı ters çevirdim. Kaplumbağa ölecek mi? Ölecekse neden? Yaşam bir kaplumbağadır zaten. Şiir kamlumbağının kanıdır. Onda akrebin zehiri vardır. Şiir yazarken ben bu zehirli kanı içerim.

- Peki şair olarak kendinizi nereye koyuyorsunuz?

- Ben son beşyüz yılın en büyük şairiyim.

- Son beşyüz yıl mı dediniz.

- Evet. Aksini iddia eden varsa çıksın karşıma. Kol kırılır, yen içinde kalır.

- Bunu anlayamadım.

- Hamamda şarkı söylüyorsunuz siz.

Langston Hughes

Ülkemizde çok sevilen Amerikalı zenci şair Langston Hughes 1902 yılında Missouri'nin Joplin kasabasında doğdu. Çocukluk yıllarını Kansas'ta geçirdi. Lise eğitimini Cleveland'da Central High School'da yaptı. On sekiz yaşındayken Meksika'ya gitti. Bir yıl İngilizce öğretmenliği yaptı. Sonra New York'a geçerek bir süre Columbia Üniversitesi'nde okudu. Gençlik yıllarında Amerika'nın birçok yerlerini gezdi dolaştı. Daha sonra işçilikle hayatını kazanan Langston Hughes Avrupa'ya gitti. Fransa'yı, İtalya'yı, İspanya'yı dolaştı. Dönüşünde New York'ta Harlem'e yerleşti.

Langston Hughes Amerika'nın üne kavuşan ilk zenci şairlerinden biridir. Şiirleri önce Vachel Lindsay'in ilgisini çekti. Daha sonra "Opportunity" dergisinin şiir yarışmasını kazanarak, birçok zenci yazarın erişemediği bir üne kavuştu.

Langston Hughes'un başlıca eserleri: ***Sevgili Güzel Ölüm, Yeni Bir Şarkı, Shakespeare Harlem'de, Büyük Deniz*** *vb.*

Ünlü şair 1967 yılında öldü.

Aydınlık Kristal Merdiven*

Dinle beni oğlum,
Hayat benim için hiç bir zaman
Aydınlık kristal bir merdiven olmadı.
Yer yer döşemesi çıplak olan,
Yıpranmış tahta parçalarıyla.
İçinde çiviler
Ve kıymıklar vardı.
Ama ben her zaman
Tırmanmaya devam ettim.
Sahanlıklara ulaştım,
Bazan karanlıkta kaldı ellerim,
Hiç şavkarmayan karanlıkta.
Bu yüzden sakın geri dönme oğlum
Sakın basamaklarda oturma
Sert olduğunu anlayacaksın
Sakın düşme.
Ben hâlâ ayaktayım oğlum
Hâlâ tırmanıyorum.
Ama hayat benim için hiç bir zaman
Aydınlık kristal bir merdiven olmadı.

Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ

* Anıl Meriçelli'nin hazırladığı "Modern İngiliz-Amerikan Şiiri Antolojisi"nden alınmıştır.

Ne hamamı?

Eski hamamlarımız kaldı mı? Bütün güzel geleneklerimiz yerlebir oldu. Şiir ne demektir? Hamam göbeğinde 70 derece sıcaklıkta şiir çıkar ortaya. Adam evinde 20 derecede şiir yazıyor. 20 derecede şiir yazılmaz.

Size teşekkür ederiz Mahmut Bey. Okurlarınıza son olarak ne söylemek istersiniz?

Selam onlara son beşyüz yılın en büyük ve en iyi şairinden...

- Son bir soru.

- Buyurun.

- Siz son beşyüz yılın en büyük, en iyi şairiyim dediniz. Bu beşyüz yılın öncesinde hangi şair var?

- Güzel bir soru. Ben aradım, bulamadım. Siz arayın bulacak mısınız bakalım. Korkarım yine ben karşınıza çıkacağım... Şunu hiçbir zaman unutmayın. Karşıma kim çıkarsa çıksın yenerim ve yenilen güreşe doymaz. Hodri meydan.

Anıl Meriçelli'ye Mektuplar

20/7/1971

kardeşim anıl,

önce kitabını, sorma mektubunu aldım, her ikisi için de çok teşekkür ederim. Sağol.

hüsamettin ağabey, yeditepe'yi lâyık olmadığı bir kadere doğru sürüklemeye başlamıştı, çok ihmal ediyordu, senin işi çekip çevirmek istemen, onun da razı olması çok iyi bir şey, eğer yayına yeni bir hız kazandırabilirseniz, dergi de edebiyat alanındaki eski yerini alır.

ben seni desteklemek isterim, yalnız bildiğin gibi başımda bir günlük gazetenin gailesi var, bu az bir gaile de değil, bu yüzden ancak seyrek yayın yapabiliyorum, yine de şurasından burasından olsun sana nasıl destek olabilirim diye düşündüm.

bir kere, bizim burda, izmir ekolü diyebileceğim bir sanatçılar grubu oluşmaya başladı ki, hepsi gayretli, çoğu da yetenekli delikanlılar, bazılarını hüsamettin ağabey'e önceden tanıtmıştım, o da, ilgilenmiş, onları yüreklendirmişti, yazıları ve şiirlerini koyuyordu, o çocukların elinden tutmakta devam etmeni faydalı görürüm, seni yazısız ve şiirsiz koymazlar, kafa kuruluşları da hayli sağlamdır, bazıları anadolu içinde yaşıyorlar, oralardan sana haber röportaj, izlenim gönderebilirler, orda yaşamayanları da buradan yardımına koşabilir, adlarını sıralıyorum, ekip halinde seni omuzlayacaklardır: ayhan can, aziz yaşar kılıç, arif karakoç, necati yıldırım, aptullah neyzar karahan, hüseyin yurttaş, şadan gökovalı, avram ventura... dahası var ama, uzatmıyayım. hüseyin bergama köylüğünde hocadır, necati ise muğla'nın ula'sında öğretmen, pırıl pırıl çocuklardır bunlar, "dost"a da bazı şiirlerini ve yazılarını göndermiştim, orada da çıkıyor, içlerinde hüseyin, arif, necati ve aptullah kitap sahibidir, ötekilerin de eli kulağında.

İkincisi, milliyet'in bu yıl armağanını alan nurdoğan taçalan bizim gazetededir, edebiyatçı yönü gelişmiş, ayrıca sinema yönü olan bir arkadaştır, ondan da faydalanabilirsin, gazete adresine kendisine direkt mektup yaz derim, hikayeleri olduğunu biliyorum, sinema üzerinde de yazabilir.

üçüncüsü, benim katkım: bu başlangıçta pek kuvvetli olmıyabilir, dediğim gibi vaktim gani değil, ama söz gelişi soruşturmana cevap vereceğim, arasıra yeditepe için de bir şeyler karalamağa çalışacağım, şiir de çıkarsa gönderirim, tamam mı?

dergiyi hareketlendirin, biraz iddialı olmaktan çekinmeyin, bence en akıllı davranış şu: *halkın dostları*"nın aşırı ve akıllıca olmıyan toplumculuğuna karşı, akıllıca ve derli toplu bir toplumculuk önerisiyle çıkarsanız, ilgi çemberiniz genişler. Benim "hangi sol"un gördüğü şaşırtıcı ilgi, aydınların solda aklıbaşında laf eden adam aramağa başladığına kanıt sayılabilir! hayalden ve slogandan yoruldular.

Şimdilik bu kadar, gözlerinden öperim, başarılar dilerim kardeşim.

Attila İLHAN

11/8/1971

kardeşim anıl

sana zaten bir mektup borçluydum, çeşme'de tatilden dönünce gazetede bir mektubunu daha buldum, etti iki, şu yazdığımı ikisine de karşılık saymak iyliğini gösterirsen, fit oluruz. yalnız gecikmemin kusuruna bakmaman lâzım.

hüsamettin ağbiy geldiğinde ona bizim "ege takımı"nı tanıttım. aksiliğe bak ki, asıl tanımasını istediklerim izmir'de değillerdi. yine de yeditepe'ye omuz verecek epeyce genç olduğunu gözleriyle gördü. sana ilk mektubumda da yazdığım gibi, ben, o vazgeçemediğim antrenörlük huyumla nerede işe yarar kabiliyet görürsem elinden tutuyorum, bu çocukları bizim 'edebiyat ve sanat' sayfasında yetiştirdik sayılır, içlerinde eskiden de yazmakta olanlar var ama, asıl bizim sayfada boy gösterdiler, kesinlikle tandans farkı gözetmediğimiz kimseye torpil ya da kısıtlama yapmadığımız için, yeterince serpiliyorlar, şimdi yeditepe'de siz de ellerinden tutuyorsunuz, böylelikle türk edebiyatına taze bir soluk katmış oluyoruz, ben yeditepe'de bizim oğlanların şiir ve yazılarını gördükçe bilmezsin ne kadar keyifleniyorum.

gelelim bekir demiröz'e!... bunlar turgutlu'dan iki arkadaş, biri bekir, biri erol! ikisi de müthiş meraklı, arada kopar kopar gelir, benimle, nurdoğan taçalan'la (bizim sayfayı o yönetiyor) konuşurlar. erol çankaya basbayağı kabiliyet, ilk bizim sayfada şiirleri çıktı, fa-

kat kerata çok sert şeyler yazıyor, son zamanlarda havaya uymasını söyledik, bekir de adamakıllı temiz, kibar, çalışmaktan yılmayan bir çocuk, çabasını esirgemiyor, henüz bizde de yazısı şiiri çıkmadı, eleştirileri saygıyla dinlemesini bilir, senin mektubun da onu sevindirecektir sanırım.

biz en çok arif karakoç, hüseyin yurttaş, necati yıldırım, erol çankaya, metin pütmek, atay çabukel, aziz yaşar kılıç, ali rıza ertan ve a. yalkut üzerinde duruyoruz, ayhan can, neyzar karahan da var ama, onlar zaten isim yapmış çocuklar, bir de avram'ın türkçeye ve türk edebiyatına bağlılığı insanı çok duygulandırıyor.

ben de senin ilgine çok teşekkür ederim. öyle umuyorum ki, yeditepe yurdun başka bölgelerinden de derleyeceği yeni ve dinamik yazarlarla önümüzdeki bir iki yıl içinde eski canlılığını kazanacaktır. hele bir de günlük basında çıkmış yazıları tekrar yayınlamak alışkanlığını bırakırsa... (bunu hüsamettin ağbiy'e söyledim, düzyazı sıkıntısı çekiyoruz dedi, var mı öyle şey yahu, biz her hafta çıktığımız halde dosyada yazılar bir türlü bitmiyor, bu çocuklardan düzyazı isteyin yazarlar, hele bir türe yorgacılar var, basbayağı başarılı deneme yazarı, ali rıza, hüseyin, atay, necati gayet iyi düzyazı yazarlar, arif karakoç'un koskoca romanını demokrat İzmir'de tefrika ettim, anla artık).

Ben gazeteyle haşır neşirim, bir de yazı ve şiirlerle. Şurda burda yazıyorum, belki görüyorsundur, işi profesyonelliğe döktüğüm için yeditepe'ye gönderemiyorum, telif ücreti aldığım yerler, başka yerde bedavaya yazıyorsun demesinler diye, yoksa yeditepeyi ne kadar sevdiğimi hüsamettin ağbiy de bilir. istanbul'a bile bile gelmiyorum bu tatilimi de çeşme'de geçirdim, oraya gelmedim. Zaten oldum olası belirli edebiyat çevrelerimizden uzak dururum, bilirsin. Ama bir gelişim olursa, seni arayacağımdan kuşkun olmasın.

hadi epey gevezelik ettik, gösterdiğin ilgiye tekrar teşekkür ederim, gözlerinden öper, başarılar dilerim kardeşim.

Attila İLHAN

yüksel pazarkaya almanca olarak bir türk antolojisi çıkarmış, içine beni de katmak inceliğini göstermiş, burda ben arattım bulduramadım, istanbul'da var mı, varsa adresime bir adet ödemeli olarak göndertebilir misiniz, yoksa gönderebilir misin? aslında burtlı yüksel'in düşünmesi gerektirdi ya, pek tınmazlar, bildiğin gibi.

(*) Anıl Meriçelli'nin hazırladığı **Sanatçı Dostlarımın Mektupları** adlı kitaptan.

Tarih ve Ben
Dört

Ay doğdu
Yaprakların şavkını okşar yumuşak ellerin
Şarkımı söylerim
Kötü rüyalarım durur
Yüzümdeki çığlık kaybolur

Ay doğdu
Sorgulayıp durma kendini
Bütün dünyalardan uzak
Sarılmalısın
Işıltıları bırakıp güne
Sevişmelisin

Ay doğdu
Hani bir sevda dökülürde tarihten
Uzak bir zılgıt parçalanır gecenin orta yerinde
sessizlik düşer
Çorap sökülür
Uyanır mısın bilmiyorum
Dön erken.

Canan YANIK

Tansu Bele, "Kent yaşamında satılık olmayan hiçbir şey yoktur."

Tacim ÇİÇEK

Tansu Bele, daha önce yayınlanan "Ah Benim bir Bir Başıma İstanbul Kadınlığım" (öyküler), "Ay Geceye Yalnız Doğar" (öyküler), Bircan'ın Günlüğü" (Çocuk Romanı), "Bir Yaz Boyu Akçay'da" (öyküler) ve yeni yayınlanan "Erkek Yazınında Kadın" (inceleme), "Mişko" (çocuk romanı) isimli yapıtlarıyla okur karşısına çıkmış, ödüllü ve özverili ve sabırlı bir yazar. Ama arkasız ve hırkasız olduğu için, üstelik de edebiyatın başkentinde yaşadığı halde kendi çabasıyla yatağını derinleştirmeye, tabuları yıkmaya, yazınsal sömürücülere karşı var olmaya çalışan yetkin ve kendinden emin bir güzel insan... Bu azımsanamayacak bir çıkış diye düşünüyorum. Bu söyleşide Tansu Bele'nin yazın serüveni yanında yazınımızın olmaması gereken olumsuzluklarına karşı görüşlerini de öğreneceğiz.

-Sayın Tansu Bele, isterseniz söyleşimize, egemen edebiyat ortamının başkenti olan İstanbul'da doğmuş ve yaşayan birisi olarak İstanbul Dükalığının size olumlu ya da olumsuz etkilerini anlatmak isteyerek söyleşimize başlayalım.

Bu arada ilk dört yapıtınızdan beni en çok etkileyen "Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım" isimli yapıtınızın öyküsünü de açmanızı isteyeceğim...

-Tacim Çiçek; söyleşimize giriş satırlarınızdaki, beni "tanıtım" amaçlı güzel değerlendirmelerinize lâyık mıyım, bilemiyorum. Ama benim "arkasız ve hırkasız" bir kişi olduğum gerçekten çok doğru. Dahası bu kişisel özelliklere neredeyse doğuştan sahip olduğumu söyleyebilirim. Çünkü faydacılıktan /çıkarcılıktan /akılcılıktan öylesine nasibini almamış bir doğal yapım var ki, nasıl desem; ta çocukluğumdan başlayarak bugüne dek ayağıma gelen bütün alış veriş/verişalış/bağlılık/bağımlılık olanaklarını anında tepiklemek huyumun elli yıldır hiçbir değişime ve gelişime (!) uğramamasını ve düzene uyum sağlayamamasını başka nasıl açıklayayım? Fırsatları ve kısmetleri görmemek, trenleri kaçırmak sanki benim kişiliğimin ana eksenini oluşturmuş. Sanki de değil, düpedüz böyle bu. Daha da garibi, ben öykülerimi yazarken "edebiyatın başkentinde yaşadığım" falan umurunda bile değildi. Değil! Ayrıca tabuları yıkmak, yazınsal sömürücülere karşı varolmak gibi sıkıntılarım da yok! Hiçbir zaman da olmadı. Gerçekte savsız biriyim galiba bu gibi "ünlenme" olanaklarına karşı... Yazdıysam ve yazıyorsam, bunu yalnızca yaşadığım yaşamın can sıkıcılığını, saçmasapanlığını, renksizliğini, soluksuzluğunu aşmak için yaptım, yapıyorum. Yazmakla bu 'havasızlıktan', kurtulmaktan başka hiçbir şey düşünmedim. Yaşam gerçekten çok sıkıcı bir şeydir benim için, yazmadığım zamanlarda, insanlar da öyle. Gerçekte ne özveriliyimdir ne de sabırlı. Yapıtlarımın geç basımı bile salt boşvermemden ötürüdür. Kendimi doğdum doğalı hiçbir yere, hiçbir kişiye, hiçbir düşünceye ve yaşantıya "ait" hissetmedim. Eğer şu anda İstanbul'da yaşıyorsam ve yapıtlarım burda basılıyorsa bu, başka bir yere gitme olanağım olmadığındandır. Edebiyat ortamının göbeğinde olup da dışında kalışım yalnızca bu "kopukluğum" yüzünden. Salt edebiyat ortamları falan da değil, kim ve ne olursa olsun "bağlayamaz" beni, "kendine çekemez" "tutamaz" Yazdıklarımın basımı /yayımı amaçlı da olsa, yaşamsal konularda da olsa tutumum değişmez. Elimden bir şey gelmez. Bir tutam sevgiden başka herşeye, ama herşeye anında sırtımı dönüveren bir yapım var. Dükalıklardan, dükalardan, beylerden, paşalardan, lordlardan falan hiç anlamam. Ünlü kişiler beni hiç mi hiç ilgilendirmez. Yanlarında canım sıkılır. Onların dünyasına giremem, her zaman "dışarda"yımdır çünkü... Kimsenin yanında değilimdir, bu yüzden de kimse benim yanımda değildir. Sonsuza dek yalnız kalacağımın bilincinde olsam da, üç beş değil, elli tane kitabımı basacaklarını bilsem

de, ne İstanbul'lu olmak etkiler beni de lordlar leydiler... Bu yüzden yapayalnızım belki; maddi manevi. Ama bunun İstanbul dükalığına ulaşamama gibi çaba ve kaygılarla hiçbir ilgisi yok. Bu türden çabalarla. Yalnızca benim "kentli kişilik" yapımla çok ilgisi var sanıyorum. Ben gerçek bir metropol çocuğuyum, hepsi bu. Paraya pula önem vermeyen, tutkudışı, ayrıca değer yargılarına sığınma/ korunmak kaygıları olmayan "dost" desteği ve elinden tutanı olmamaktan da yalnızlıktan da korkmayan, böylece daha huzurlu yaşadığına bile inanan... Bu bir 'marjinal'likse, evet. Düşünsel anlamda, rahatlıkla bir marjinal olduğunu söyleyebilirim.

Sayın T. Çiçek, gördüğünüz gibi ilk sorunuza yapıtım uzunca oldu. Dilerseniz ilk yapıtım "Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım" dan söz etmeyi sonraki sorulara bırakalım. Gerçi İstanbul'da yaşamakla sıkı sıkıya ilgili, o yapıtımda yer alan öyküler...

-Bu anlattıklarınızdan şöyle bir sonuca ulaşabilir miyim: Egemen edebiyat ortamı, ister taşrada yaşasın kişi, isterse metropollerde, kendisine yakın olmayan her çabayı yoksamaya mı çalışıyor? Öyleyse niçin yoksuyor bunları ya da yoksamadığı sanatçıları niçin öne çıkarıyor?

Sorunlarınızı daha çok İstanbul'daki egemen edebiyat çevreleri konusunda odaklaştırmak istemenizin nedenini çok iyi anlıyorum. "Egemen güç" konusu her yönüyle, edebiyat alanı dışındaki yönleriyle de en yaşamsal, güncel konu.

Kent olgusunun yeryüzünde sanırım tek bir anlamı var: Alım-satım. Kent yaşamında "satılık" olmayan hiçbir şey yoktur. Ya da bir tek şey vardır: "Kiralık" Kent, yaşamın insanı sattığı ya da kiraladığı, kısaca pazarladığı yerdir. Bunu, kişinin ister kendisi yapsın isterse çevresi, durum ve sonuç değişmez. Malını en iyi pazarlayan yaşam biçimi, en çok alıcıyı bulur. Bu mal pazarlamaya, elbette sanat da dahildir ya, dünyanın her yerinde böyledir bu: Sanat, kapitalist düzenin kalesi kentte, en değerli mallardan biridir. Belki en değerli maldır. Başka deyişle, feodal /kırsal kesim insanı için din neyse, kent insanı için sanat odur. Kent insanı sanatsız olmaz! Bu yüzden onun "kullanımı" da, elbette bütün mallara / metalara fark atar. Yozmuş değilmiş, şuymuş buymuş o ayrı konu. Anlayacağınız, bu konuda salt edebiyat üstüne değil dile getirmek istediklerim; pop müzik konserlerinde - dünyanın her yerinde - toplanan yığınları aklımıza getirmek bile yeterli, dediklerimi açımlayabilmek için. Edebiyat da bu işin bir başka parçası, öyle ya, sinemanın bile neredeyse kaynağı edebiyat, bakın, son yıllarda bilmem hiç dikkatinizi çekiyor mu, kitap ve yazar medyatikleştikçe nasıl alıcı/okuyucu buluyor? Değil mi? İşte bu nedenle, ben egemen edebiyat ortamlarına hep pazarlamayı en iyi kavrayan ve kıvıran kişiler / güçler olarak baktım. O egemenlerce "satılan" lara da malını en iyi göze sokabilenler olarak! Kapitalist düzene - yani alım satım pazarına, ucuzuyla elitiyle -uymayanlar ise, işin başından "dışarda" kalmaya sürgün. İstanbul'lu (ki İstanbul, Türkiye kapitalist düzeninin kalesidir) ya da taşralı olmak hiçbir biçimde durumu değiştirmez. Taşralı olursunuz da, o anda sürümü pazara denk düşen malı üretip (bu, bir "karşı" görüşü de temsil edebilir, hiç fark etmez, yeter ki o anda alıcısı olsun! Moda olsun! Örneğin sosyalizmin, örneğin Atatürkçülük, örneğin seks, örneğin şu son günlerde sıkça rastladığımız Che Guevara posterleri vbg.) evet, o "aranan" malı üretebilip devreye sokabilmişsinizdir. Sokabiliyor musunuz? İşte bütün iş burada! Zaten taşra da bu pazarın dışında değil içinde. Mesele merkeze yakınlık/ uzaklık meselesi. Kaldı ki, benim alım-satım/pazarlama düzenini toptan-ama her yönüyle -yadsıyan kişilik yapımın değil İstanbul'da, bu dünyada işi ne? Bir önceki yanıtımda kendimi işte bu yüzden çizgilemeye, belirtmeye çalıştım ya; ben öylesine "kopuk" bir metropol çocuğuyum ki, bütün bu pazarlar her zaman beş parasız kalsam bile beni gerçekten de hiç ilgilendirmiyor. Biliyorum, yadsıyorum ve dışına çıkıyorum/dışında kalıyorum. Ama bu, düzeni "görme" ve hiç sevemediğim, hoşuma gitmediği için canımın sıkılmasına da engel değil tabii. Düzen canımı sıkıyor. Her neyse. Bu konuda bir de küçük örnek vereyim: Bilir misiniz, mankenlik mesleği her zaman beni nasıl şaşırtıp yadırgamıştır? Aşağı gördüğümden değil ama, insanın,"kendi malı" bile olmayan bir giysisi, "pazara kiraladığı bedeninde" sergilemesi... Ne demekse! Kapitalist düzenin yaşam felsefesini vurgulayan ne çarpıcı bir örnek diye düşündüm, çoğu zaman...

-Anlaşılan İstanbul'da yaşayan birisi olarak çok dertlisiniz. Bu konuyu şimdilik ertelemek koşuluyla daha özel bir alana geçmek istiyorum. Kitap tanıtım yazıları, öyküler, eleştiriler, çocuk romanları derken bir de araştırma /incelemeye yöneldiniz. Bunun son örneği de "Erkek Yazınında Kadın" (Kaynak Yayınları) isimli özgün çalışmanız, değil mi? Sormak istediğim şu, herşey olmak isterken hiçbir şey olmamak diye bir şey var. Siz bundan korkmadınız mı? Niçin bir koltukta birkaç karpuz taşımaya gereksinim duydunuz?

-İstanbul'da değil yalnızca, böylesi bir dünyada yaşayan birisi olarak çok dertliyim. İstanbul da öbür kentlerden başka türlü değil ki. Biraz daha gelişmiş(!),

işte hepsi o kadar. Yapıtlarımla ilgili sorunuzun yanıtına gelince; ben yazmaya öyküyle başladım. Başka deyişle yazma uğraşımın ana ekseni öykü. Öykülerimin çıkış/odak/temel noktası ise kentli kişinin çevresel, bireysel, toplumsal, yaşamsal irdelenişidir. Olaylar ve kişiler farklı olsa da, her öykümün temel taşıdır insanın kentle uyumu ya da uyumsuzluğu. "Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım" adlı yapıtım bu nedenle- özellikle de İstanbul'da kadın olmayı irdelediği için ayrı bir özgünlük taşır. "Bir Yaz Boyu Akçay'da" ki öykülerim ise, İstanbul dışında kentli olmayı sorgulayan öykülerdir. Çocuk romanlarımda da aynı kaygısal yapılanma var. Kentleşme /betonlaşma / sağırlaşmaya karşı, yaşamla / doğallığın çırpınışlarıdır onlar... Giderek, araştırma/inceleme yapıtlarımda da temel sorgulama değişmiyor: Örneğin, "Erkek Yazınında Kadın" isimli çalışmamda, 20. Yüzyıl Türk kadının feodallikten kentliliğe geçerken uğradığı değişimleri ve toplumsal etkilerini, edebiyattaki yansımaları açısından ele aldım. Dahası, kitap tanıtım, eleştiri yazılarım da dikkat edilirse konu edindiklerim, kent yaşamını tartışan şiir ve öykü yapıtlarını içerirler. Bu bağlamda, çalışmalarım birbirinden farklı yazın türlerinde kalem oynatmaya soyunmak gibi çetin, karmaşık bir yola dökülmüş gibi gözükse de, içsel olarak birbirini içeren ve bütünleyen, birbirine sıkıca bağlı bir konumda. Bu yüzden bana hiç de güç gelmiyor. Tersine, rahatlıkla üstesinden gelebilecek güce sahibim; kanıtladığım ölçüde...

- Bir önceki sorumda adını verdiğim yapıtınıza gelmek istiyorum tekrar. Cumhuriyet dönemi erkek yazarlarından Peyami Safa, Mehmet Seyda ve Tarık Dursun K.'nın yapıtlarından yola çıkarak erkek egemen bakışın olumsuzluklarını biraz da olsa yumuşatarak vermişsiniz. Bir, siyasi yelpazeyi niçin bu kadar geniş tuttunuz? İki, kadın bakışaçınızın perspektifi kesin değil, nesnelliği yeğlemişsiniz. Sizin kadın bakışınız nedir? Feminizmin, emeğin bilimsel bakışı mı, yoksa erkeği yadsıyan radikal kadın bakışlarından biri mi? Üç, Tarık Dursun K.'yı niçin daha erkek egemen anlayıştan uzak tutmuşsunuz, söyler misiniz?

Bir yazınsal araştırma/inceleme yapıtının en önemli özelliği nesnelliğidir. Aynı bağlamda ben Cumhuriyet dönemi erkek yazarlarına siyasi yelpaze açısından değil, 20. Yüzyılı kapsayan tarihi süreç kapsamında yaklaşmayı denedim. Bu aynı zamanda Türk toplumunun her yönüyle ve bu arada kadın-erkek ilişkilerinde de büyük değişimler geçirdiği dönemdir. Özellikle kadının, yüzyıllardır olmadık biçimde hızlı toplumsal değişimini edebiyatımıza yansıyan yönleriyle saptamak istedim. Burada önemli olan da, benim kadın bakışım değil, erkek yazarların yapıtlarındaki bakış açılarıdır. Onların kadına bakışları, kadındaki değişimi konu ediniş biçimleridir. Örneğin Peyami Safa'nın kadın tiplemeleri, onun Türk toplumuna bakışının da altını çizer. Benim de yakalamaya çalıştığım zaten yazarın kadındaki değişimden yola çıkarak gerçekte toplumdaki değişimi nasıl yansıttığı, olumlu mu olumsuz mu baktığıdır. Tarık Dursun K.'yı erkek egemen anlayıştan uzak tutmanın nedeni ise, bütünüyle yazardan kaynaklanan bir olgu: Tarık Dursun K., kadındaki değişimin ya da değişmemenin sorumluluğunu kadına değil "törelerin boyunduruğundaki topluma" yükler. Toplumsal çarpıklığın ürünü olarak sergiler...

- Sizi anlıyorum, ama bu yapıtınız sanki eksik, nasıl söylesem... Büyük bir özet niteliğinde, yanılıyor muyum? Özellikle Peyami Safa ve Tarık Dursun K.'ya dair incelemeniz törpülenmiş gibi, bu olumsuzluk yadınevinden mi yoksa sizden mi kaynaklandı?

- Üniversite bünyesinde ve bir yüksek lisans (master) tezi çerçevesinde gerçekleştirmiş olduğum çalışmanın kapsamının dar oluşu çok doğal. Bu çalışma bir doktora tezi olsaydı elbette konu sınırı çok daha geniş tutulabilirdi. Danışmanım olan ve bana büyük destek veren Prof. Dr. Dilek Deltaş'la neredeyse ortaklaşa gerçekleştirdiğimiz çalışmanın sınav kuruluna sunuluş çerçevesini aşmam da ayrıca olanak dışıydı. Buna karşılık yapıtı basan yayınevi çalışmanın içeriğine hiçbir biçimde karışmamış ve bir tek satırına dokunmamıştır. Çalışma olduğu gibi yayınlanmıştır. Bu arada sizin "törpülenmeden kaynaklanan olumsuzluk" olarak nitelediğiniz daraltmanın bu tezin konu kapsamına bire bir uygun olduğunu da düşünmekteyim.

- Aslında bu konularda benim soracaklarım sizin de yanıtlarınız tükenecek gibi değil. Biraz da çocuk yazınına gelelim isterseniz, sizce gerçekten bir çocuk yazını var mı, bu konuda neler düşünüyorsunuz?

- Gerçekten de söyleşimiz tükeneceğe benzemiyor. Bu biraz da benim artık olup taşma aşamalarına gelmeme karşılık bugüne dek bu çok yönlü çalışmalarım konusunda kimselerin böyle sizin gibi bana derinlemesine söyleşi soruları yöneltmeyi düşünmemelerinden mi kaynaklanmakta, nedir? Oysa ben nasıl dolu dolu duyumsamaktayım kendimi! Neyse... Okuyucuları da daha fazla sıkmalıyım. Çocuk yazınına gelince: Artık bunu çok kısaca yanıtlayayım, ben gerçek bir çocuk yazınımız olduğuna inanmamaktayım. Çünkü yayınlanmakta olan çocuk yapıtlarının da "pazarlayemleme"den öte hiçbir anlamları yok. Oysa çocuk yazını, yazın türleri içinde belki de en önemlisi. Ulu

sal kültür ve eğitim politikamızla sıkı sıkıya bağlantılı çünkü. Bizim ulusal kültür ve eğitim politikamıza baktığımızda ise, ne görüyoruz? Tek sözcükle; koskoca bir HİÇ!

Özgün bir fabl anlayışınız var. Gerçekten "Bircan'ın Günlüğü" de, "Mişko" da hem yetişkinlere hem de çocuklara seslenen yapıtlar. Böyle bir farklılılığı özgünlüğü yani - isteyerek mi kurguladınız?

- Kesinlikle evet. Çocuk yazınının, evrensel konuları ulusallık ve yerellik boyutunda işlerken ayrıntılara girmeden ve yetişkinlerin de zevkle okuyabilecekleri yapıtlardan oluşması gerektiğine inanıyorum. Özellikle bizimki gibi, okuma yazma ve bilgi düzeyi yetişkinlerce düşük ülkelerde, çocuğun büyükleriyle birlikte okuyacağı ya da anne babanın çocuklarıyla başbaşa okuyabilecekleri yapıtların işlevinin farklı ve çok yararlı olabileceğini düşünüyorum. Tıpkı geçmiş günlerde hep birlikte dinlenen masallar gibi. Ya da bugün yine hep birlikte izlenen televizyon programları gibi...

Kurgusal da olsa çıkışınız sonuçta düşsel bir finalle bitiyor. Niçin böyle bir finali yeğliyorsunuz?

- En karamsar ve olumsuz durumların bile bir çıkış noktası olabileceğine dikkat çekmek bir sanatçının neredeyse görevidir diye düşünüyorum çoğu zaman. Bu, okuyucunun yaşamsal gücünü kamçılar, ona direnç kazandırır. Hele okuyucu çocuksa, hele o çocuk bugünün böylesi karamsar, olumsuz ve kötü gerçeklerinin içinden bakıyorsa yarının dünyasına...

- Sayın Bele, "Mişko"nun ne kadarı gerçek hayattan insanlar, söyler misiniz? Bütünüyle kurgu olmayacak kadar özgün bir yapıt Mişko?

- Gerçekten ilginç bir soru bu benim için, teşekkür ederim Tacim Çiçek. Mişko'daki kişilerin hepsi gerçek. Yapıp ettikleri kurmaca yalnızca. Başka deyişle onlar gerçek yaşamlarında kurguladıkları düşlerini ancak benim yapıtımda gerçekleştirme olanağına kavuştular. Baş kişi Yeliz benim çocukluğum. Kurbağa Mişko ise gerçekten tanıdığım bir hayvan. Ama gerçek Mişko yaşamını sürdüremedi. Öldü. Cem ise, denizlerin dibinde neler olup bittiğini çok merak eden bir çocuktu. O da, küçük denizaltısıyla denizlere dalma olanağına ne yazık ki yalnızca benim kitabımda kavuşabildi. Ahmet öğretmene gelince, o Köy Enstitülü öğretmenin öyküsü yapıttaki tek gerçek öykü... Sarıyer kasabası ise İstanbul'da Boğaziçi'de bugün de bütün gerçekliğiyle duran o şirin yer. Tabii benim çocukluğumda böylesi betonlaşmamıştı, yemyeşildi. Orta yerinden akıp giden akarsuyuyla... Mişko'nun kurgu olmayacak kadar özgün bir yapıt oluşunun nedeni, sanırım benim çocukluğumu geçirdiğim bu şirin İstanbul kasabasının bugün hâlâ belleğimde olduğu gibi yaşıyor olması...

- Kendinizi benim yerime koyun ve kendinize soru sorup yanıtlayın desem...?

- Bu güzel söyleşimizin yeterince uzun olduğunu düşünerek ve okuru daha fazla sıkmamak açısından, kendime soru yöneltmeyi gereksiz bulurum derim. Zaten siz gereken bütün soruları sordunuz.

- Öyleyse çok teşekkürler.

- Ben teşekkür ederim.

Günışığı ve Yıkılan İmgeler

acımasız günışığının elleri
siler bakışlarından kararlı gözleri
o kadar yabancı ki şimdi yüreğin
sabaha kadar üzerine titrediğin
yemin edilmiş imgelere...

ah bi sabah olsa beklentin
yorgun düşürmüş hayalin kollarına
ey acımasız gerçek, ey granit dağ
uyuşur günışığında kemiklerin...

kalkıp koşmak o kadar mı zor şey
devrilir gördüklerine kirpiklerin
ey günışığı... ey acımasız gerçeğim
kalk haydi kalk diyen ay gözlü
yaldız saçlı... yalaz kanatlı cesur yalnızlığım
fısılda rüzgârıma... fısılda nerdesin...

Cengiz Temuçin ASİLTÜRK

Kuşku(*)

Öykü

Hasan ÖZKILIÇ

Bu kente, trenlerin gece gündüz kömür karasına döndürdüğü üst başla inmiştin. Yorgun, uykusuz, bir başına. Küçük kentin, hiç değişmeyen tren istasyonunda insanlar telaşla, kimi, binerken trene, kimileri de iniyordu; sen de onlardan biriydin. İnenler, nereye gideceklerini bilmenin rahatlığıyla güvenli adımlarla uzaklaşıyorlardı istasyondan. Sen, öyle dikilip kalmıştın bir süre. Elinde bir çanta, içinde üç - beş giyeceğin, cebinde seni birkaç gün ucuz bir otel odasında yaşatacak kadar para. Sonra sen de yürümüştün, akşam sessizliğinin çöktüğü, sokaklarında tek tük insanların tez adımlarla uzaklaştığı kentin ışığı bol karnına doğru.

Sonra o gelmişti. Aynı yollardan, aynı trenle, gece gündüz uzun bir yolculuğun ardından aynı istasyona inmişti. Sana yazmıştı önce, gelmek istediğini. Yanıtın olumluydu,"Gel," diye yanıtlamıştın, "ben bir fabrikada çalışıyorum, sana da iş buluruz." O senden şanslıydı. Daha bir güvenle ayak basmıştı bu kente. Sen vardın burda, kiralanmış bir oda. Bu oda, duvarlarının ardında sizin gibi birçok insanın yaşadığı, her sesin, her sözün duyulduğu küçük, sıcak bir mekandı. Güvenli adımlarla yürümüştü çarşının içine, rahatça birkaç insana elindeki küçük kağıtta yazılı adresi sormuştu. "Koza pazarından geç, soldaki caddeyi takip et, sonuna kadar git. Kahveleri sor," demişlerdi, "İşçi Kahvelerini" O yoldan gelip bulmuştu seni. Sarılmıştınız birbirinize. Ne kadar rahattı; sen, ona köyü sormuştun, sıcak çaylarınızı yudumlarken. O anlatmıştı, bir yandan da çevreyi meraklı gözlerle tarıyordu. Sohbet uzamıştı, uzaklardan gelen bir dosta kavuşmanın sevinci yüreğini burkmuştu. İkide bir ellerini alıyor, sıkıyordun. Çevrendeki insanlara onu tanıtıp, "Arkadaşım, köyden geldi," diyordun, güleç bir yüzle. Bunları konuşurken, üç genç kahvenin içine dalmış, ellerindeki bir tomar kağıdı tek tek insanlara dağıtmışlardı. Sonra bazı masalarda işçilerle konuşmuşlardı. Sizlere de birer kağıt vermişlerdi. Onun tepkisini gözlemiştin. Kağıdı elinde öyle tutmuş, sağa sola çevirmiş, ne yapacağını şaşırmıştı. Dağıtılan kağıtta grevden söz ediliyordu, daha bu sözcüğün anlamını çok iyi kavrayamamıştı o zaman. Sen, "Sonra, evde okuruz", demiştin. Kağıdı katlayıp cebine sokmuştu. Çaylar tazelenmiş, köyü anlatmıştı o, uzun uzun, senin içinde bir özlem dalgası, burulmuştu duyguların. Evin yolunu tuttuğunuzda, kendi gelişini, kaygılarını, korkularını düşünmüş, kolunu atmıştın onun omuzuna...

Kapı birden, hızla açıldı,

"Kalk ulan!" dedi biri, onu omuzundan yakalayıp, kaldırdı, sürükleyerek çıkardı hücreden. Sen, baktın kaldın sakin, sessiz. İki kişi kollarına girdi, söve-saya götürdüler. Kapı yine yüzüne hızla, büyük bir gürültüyle kapandı. "Neden tekrar götürdüler!" diye geçirdin içinden. Şimdi yine gel-gitler yaşıyordun, bilincinde sorular çoğalıyordu. Bir an önce ne olduğunu, alınmanızın neden kaynaklandığını öğrenmek için yanıp tutuşuyordun. Sorguda, en çok üzerinde durdukları silah konusuydu. Bir de bir çoğunu tanımadığın isimler, insanlar. "Gene sorguya götürdüler. Bir ölü gibiydi. Ne olur hali?" diye geçirdin içinden. O! Arkadaşın, yoldaşın...Ah bir de bu içindeki seni yakan, kahreden sorular olmasa. Yalnız ona yansan, içindeki kuşkular acını, ona duyduğun sevgiyi azaltmasa. Hep takılırdı sanırdın sana. "Yemin ediyorum bak, sensiz bir yere gitmem. Yakalandığım gün birlikteydik derim. Bizim içtiğimiz su ayrı gitmez, derim, gelirsin. Ona göre." Kızardın, gözlerinin içine bakardın inanmamış gibi, "Sen manyak mısın oğlum!" derdin. Bu işin şakası olur mu? Bunun adı kalleşliktir, arkadaşını ele vermektir?" Basardı kahkahayı sarılırdı boynuna, "Bak görürsün, "derdi...

Bir Jawa motor almıştınız, çırçır fabrikasında çalışırken. Ustabaşının Jawası hep gözünüze takılırdı. Köyden kasabaya gidip gelmek zordu. Sabah, şafakla bir yola çıktığınızda, çoğu zaman araç bulamaz, yaya giderdiniz işe. Adama çekine çekine ne kadar istediğinizi sormuştunuz. Birkaç kez konuşmuş, pazarlık yapmış, biriktirdiğiniz paranızla bir kısmını vermiş, kalanının da sonra vermek üzere jawayı almıştınız. Sevinçten uçuyordunuz. Yalnız adam şart koşmuştu, kalan borcu gününde ödemediğiniz halde motoru geri alacaktı. Tamam demiştiniz. Köyde, havanızdan geçilmez olmuştu. Motorun sesi, köyü gürültüden kırıp geçirmişti. İşten çıktığınızda, üstünüz başınız pamuk kırıntılarına, toza bulanmış bir halde, bir an önce motoru köye sürüp caka atmak için can atardınız. Bir tek taksidin

yaklaşması canınızı sıkıyordu. Onun dışına dünya toz pembeydi gözünüzde. Tozda, sıcakta, akşama kadar çalışmak vız geliyordu size. Onun ağabeyisi Almanya'daydı yıllardır. Hemen ilk akla gelen, ona bir mektup yazıp borç para istemek oldu. Yazdınız. Ancak yanıt olumsuz geldi. İşte buna çok kızmıştı. Hiç beklenmiyordu bu yanıtı. Nice zamandır tapudaki bir katiple konuşup duruyordu. Katibin söylediği, Almanya'daki ağabeyiye ait köydeki bir tarlayı satmanın hiç de öyle zor olmadığı. Daha önce de başkalarıyla bir iki böyle işler yapmıştı. Nasıl olsa adam zengindi, sonra, öğrendiğinde ne yapacaktı ki? Şikayetçi olmazsa sorun yoktu. O da her halde kardeşi hakkında dava açacak değildi. Peki nasıl olacak diye katibe sorduğunda, bir kişi istemişti; ağabeyi olacak, onun yerine geçecek biri. Kimliğini getirin yeter demişti, bir de imzası. Ağabeyi olmaya sen ikna edildin, tapudaki memur senin imzanla, sahte kimlikle tarlanın satışını yaptı. Rahatlamıştınız, ustabaşının parasını hemen ödediniz, jawa artık sizindi. Keyfinize diyecek yoktu ama, fazla sürmedi. Almanya'ya haber çabuk ulaştı. Hiç beklemediğiniz bir zamanda çıktı geldi ağabeyi. Siz daha ne olduğunu anlamadan kendinizi yargıcın karşısında buldunuz. Hevesler, jawayla gitti, cezaeviyle ilk kez tanıştınız. Onun coşkusunu, her şeyi şakaya alan yanını orada daha iyi gördün, tanıdın. Almanya'dan gelip, gözünün yaşına bakmadan içeri yollayan ağabeyisine kızmıyor, tersine bununla, adamın cimriliği ile alay ediyor, gülüyordu. Topu topu altı ay yattınız içeride. O zaman da hep tekrarlayıp durdu, "Biz birbirimizden ayrılmayız. Bundan sonra sen nerede olursan ben de oradayım. Veya ben nerede olursam, sen orada olacaksın. Gelmezsen, getiririm..."

Kapı tekrar açıldı, yine aynı hışım, aynı öfkeyle, onu söve saya, bu kez boş bir çuval fırlatır gibi ayağının dibine fırlattılar.

"Şimdi sıra sende!" deyip gittiler.

Onda hiç ses yok. Birden tüylerin diken diken oluyor. Yerde yatan adamın, karanlığın içinde, ağrıya sızıya aldırmadan üzerine atılıyorsun, içinden, "Yoksa öldü mü? Ne zamandır hiç sesini, soluğunu duymadım?" diye geçiriyorsun.

"Cemil!... Cemiil!" diye bağırıyor, omuzundan tutup silkeliyorsun. Cemil inliyor duyulur-duyulmaz. Öyle kalıyorsun. Soğuk terler, yüreğinin çırpınışı kulaklarının uğultusuna karışıyor. İçinden, "Yaşıyor!" diye geçiriyor, gözlerini karanlığa yumuyorsun.

Öylece saatler geçiyor, Cemil yavaş yavaş kendine geliyor. Usul usul konuşmaya başlıyor. Yine sorular çoğalıyor bilincinde. Sanki herşey bu soruların yanıtında gizli. Rahatlaman, günlerdir yediğin dayağın, patlamış kaşlarının, kütükleşmiş ayaklarının sızısı, yüreğindeki sızı, kulaklarının uğultusu bu soruların yanıt bulmasıyla bitecek. Kaç gün kaç gece geçti buraya getirileli? Zorluyorsun bilincini, her şey kopuk, zaman kavramı iyice karışmış, sanki on yıllar geçmiş, sen hâlâ burdasın. "Nasıl olur?" sorusunu belki bin kez tekrarladın, burada, işkencede, karanlığın gözünde. Önceleri kendi kendine, "Olmaz, beni ele vermez!" diyordun, beynini bir burgu gibi oyan bu düşünceden kurtulmaya çalışıyordun. Ama boşunaydı direnmen, gitgide sorular yerini kesinlikli yargıya terk etmişti ve artık onun önceden söylediğini yaptığından başka şey düşünmüyordun. Şimdi yine soluksuz uyuyor. İçinde bir yerlerin eziliyor, "tarifi imkansız" bir acı bu. "Kahretsin!" diye bağırıyorsun içinden, bir sessiz çığlık bu, "Bunları söylemen şart mıydı? Yine başa dönüyorsun. "Beni ele verdi mi?..." "KUŞKU!.. Ondan, Cemil'den sonra seni aldılar. Neden sonra sen? Bu güne kadar birbirinizi görmediniz. Neden bu gün senin yanına koydular? Fabrika önü, grev gömleğini ilk giydiği gün, coşkusu, gözükaralığı... Alınan kararlar, sabahlara kadar süren yoğun sigara dumanları altında tartışmalar... Sorular, sorular... seni kemiren, içini yakan sorular. Bu kez içinde gittikçe büyüyen bir öfke...

Gece mi, gündüz mü olduğunu bilemediğin bir zaman kesitinde, bir kez daha aynı hışımla açılan kapının sesine irkiliyorsun, içinden, "Beni almaya geldiler!" diye geçiriyorsun. Daha kalabalıklar, kaç kişi olduklarını seçemiyorsun.

"Kalkın ulan!" diye bağırıyor öteki. Işığın girdiği kapı önünde adam dev gibi, sanki kulaklarından, saçlarından ışık süzüyor. Öbürleri onun yanında durmuşlar, birer robot gibi içeriye bakıyorlar.

"Kalk dedik ulan! Ne oldu? Yoksa geberdiniz mi?" deyip, Cemil'i tuttuğu gibi ayağa kaldırıyor. Öbürleri de dalıyorlar içeri. İkinizi de karga-tulumba çıkarıyorlar koridora. Sürükleyerek götürüyorlar. Bir kapı tekrar açılıyor, çok aydınlık bir odaya girdiğinizde, duvar dibindeki, büzülüp kalmış adamı tanımıyorsun ilkin, "Bu da kim?" diye geçiriyorsun içinden. Odanın ortasında, Cemil'le ayakta durmaya çalışıyorsun. Cemil bazen dizlerinin üzerine çöküyor, ardındaki,

"Çökme oğlum, dik dur, dik!" diyor, omuzundan tutup kaldırıyor. Bir süre sonra kapı açılıyor, birkaç kişi daha giriyor içeriye. Biri gidip duvarın dibine sığınıp kalmış adamı omuzundan tutuyor.

"Kalk bakalım, sinme!" diyor.

Adam kalkıyor. Onu kaldıran bu kez sert sorularını yöneltiyor:

"İyi bak, bunlar mı? Silahı bunlara mı sattın?"

O, korkulara bürünmüş sesiyle;

"Evet , bunlara sattım," diyor. Bir süre suskunluk, düşünüyor.

"Söyle. Bunları tanıyor musun?

"Evet, tanıyorum. Biri Cemil, biri de Latif. Ben eski eşya alır-satarım. Onlar fabrikada çalışırlar. Benim yanıma gelir giderlerdi. Konuşurlardı benimle. Grev mi neleri varmış."

"Tamam, tamam!.. Hikaye anlatma! Bunlara mı sattın silahı?

"Evet! Bunlara sattım."

Adamı itti sorgulayan, döndü, Cemil'in yanına yaklaştı,

"Ne diyorsunuz beyler?" diye sordu, alaycı bir ses tonuyla, "Halen biz almadık mı diyorsunuz?

Cemil toparlandı. Sanki birden uykudan uyanmıştı.

""Biz bu adamı tanımıyoruz. Silah falan da almadık!"

Yüreğin dağlandı, kendini bir başka duygunun içinde boğulur buldun. Cemil'e şimdi sarılma, gözlerinden öpme isteğini ömründe hiç duymadın. Sana da sordu adam:

"Ya sen?"

"Adamı tanımıyorum!" dedin sert bir ses tonuyla.

"Götürün bunları!. Atın hücreye!"

Saldırdılar üzerinize, tekme tokat, sürüklediler. Hücreye nasıl geldiğinizi anlamadın. Karanlıkta Cemil'in elini yakaladın, aynı kahvede, ilk geldiği günkü gibi sıktın, sonra sarıldın ona.

"İyi misin?" diye sordun.

"İyiyim, iyi!. Gittiğim yere seni de götürdüm mü sorun yok", dedi. Daha sıkı sarıldın. Sonra ağlamaklı,

"Tamam, tamam!.Bundan sonra önceden haber ver hiç olmazsa", dedin, gülüşleriniz bir birine karıştı...

Dışarıda güneş doğuyordu. Büyük, kasvetli binanın yanındaki kıvrılan sokaklardan insanlar, koşaradım işlerine gidiyorlardı; Cemil'ler, Latif'ler, eski-yeni alım satım yapanlar...

(*) Yazarın, İnsancıl Yayınlarında çıkacak olan **Kuş Boranı** adlı öykü kitabından alınmıştır.

Zapatista hareketini, çeşitli açılardan irdeleyen kapsamlı bir eser

MAYALARIN DÖNÜŞÜ

Haz.: S.Özbudun - T. Demirer

Anahtar Kitaplar

Gece...

Sihirli bir mühürle gözlerde,
gecenin kilidi sürülü.

En sabırsız
sabahlara
meydan okuyor.

Mahmur vatanımın sakinleri,
müjde.
Vaktinden önce
kimse uyanmayacak.

Bir endişem var yalnız, düşler.
Yalnızlığımın asi nehri, zincir kıran düşler.
Uykumu sürekli bölen ihtilal anonsu.
Hüznün komutasında kimsesizler ordusu,
düşkünler yurdu ve bütün imaretler.

Düşler.

Zihnimin labirentinde bir sel felaketi yani.
İhanetin sessiz tanığı düşler var.

Baha TAN

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Ağustos Pazartesi

Günlerdir bekliyorum. Bir tartışma çıkar o sorun tartışılır diye. Ama kimsede ses yok. Herkes günlük olguların içinde boğulmuş. Gelecekle ilgili tasarım yok kimsede.

Sorun şu. 30 Temmuz tarihli *Radikal*'de Mehmet Ali Kışlalı şunları yazdı, "Geçenlerde ABD'nin sayısı pek bilinmeyen birçok 'Think Tank, denilen düşünce, senaryo üreten kurumlarından birinin hazırladığı mahrem raporun Türkçe çevirisini gördüm.

Raporda şimdiki Birleşmiş Milletler'in 180'ler civarındaki üye sayısı veriliyordu. Sonra bu sayının 2025 yılına kadar nasıl bir aşamayla iki yüzlerin ötesine geçeceği anlatılıyor ve BM'ye katılmaları muhtemel yeni üyelerin adları kaydediliyordu.

Yeni bağımsız devletler doğurarak BM'ye üye sağlayacak ülkelerin başında ise Türkiye kaydedilmişti.

Türkiye'den önce bir devlet doğacak, daha sonra bunu başkaları izleyecekti"

Anadolu 25 yıllık bir süreçte parça parça olacaksa bu emperyalizmin başarısını gösterir. Ama bunu yalnızca emperyalizme bağlamak doğru olmaz. Burjuvazi Anadolu'ya özgürlük, eşitlik, adalet getiremedi. Bu yüzden Anadolu insanında yaşadığı toprağı sevme, benimseme bilinci gelişmedi. Bunun için uzun çözümlemeler gerekmez. Bir memur, bir işçi sabahtan akşama kadar çalışır, bir ayda yarı aç yaşayacak kadar para kazanırken, silah zoruyla park kapatan ayda milyarları kazanıyor. Yalın bir benzetme yaparsam, evde, kardeşlerden biri, etleri ,sucukları, yumurtaları gövdeye indirirken, öbür kardeş katıksız kuru ekmeğe mahkum edilirse o evde huzur olmaz.

Türkiye şimdi bu durumda. Sorun ekmek davasıdır. Türkiye'yi yöneten sınıf bunu anlamadı. Bu sorunu çeşitli bçimlerde dillendiren sosyalistler, faşist örgütler eliyle katleedildi. Halk uyanmasın, hak aramasın diye cahil bırakıldı.

Sağlık kurumlarına yeterli yatırım yapılmadı. Koruyucu hekimlik geliştirilmedi. Dağ taş, donatımlı sağlık ocaklarıyla çevrilmedi.

Yurdun bütün köşelerinde tiyatrolar, kitaplıklar açılmadı.

Çocuk yuvalarıyla, çocuk bahçeleriyle bütün yurt çiçeklendirilmedi.

Özetle söylersem, insanca yaşamak için gerekenler yapılmadı. Bundan ötürü, insanlar, "Burası benim yurdum. Ben yurdumda güvenlikte insanca yaşıyorum. Çocuğumun geleceği de güvencede" diye düşünmedi.

Herkes, çeşitli yollarla kendi geleceğini, kendi güvenliğini sağlama yoluna saptı. Kaçakçılık, kadın satışı, uyuşturucu satışı, çek-senet tahsilatı... her yol denendi. Denenmeye devam ediliyor.

Şimdi ben bu yazıyı yazarken, biri gelip beni vurup öldürse, öldürenler yakalanmaz, yakalansa bile en fazla bir yıl hapis yatar.

Poliitkacılara geldikte... Bir ikisi dışında hepsi cahil. Bir gün öncesini unutacak, bir gün sonrasını düşünemeyecek kadar cahil. Bunlar anayasada kimi maddeleri değiştirdiler ama bu değişikliğin gerektirdiği yasa maddelerini değiştirmediler.

Üstelik bunlar her gün yazılır, çizilir. Geçen gün bir yazı okudum. Yazar, yasalara dokunmayacaktınız, öyleyse niye anayasanın kimi maddelerini değiştirdiniz diyor. İşte Mehmet Ali Kışlalı, 25 yıllık süreçte Anadolu parça parça olacak diyor, bunların umurunda değil. Bunlar seçimi öyle bir tarihe koyuyor ki, aylıklarını alabilsinler.

Bizim sosyalist... marksitlere geldikte... Halktan... emekçiden uzak bir mücadelenin içinde hepsi. Anadolu'da bir aydınlanma hareketi başlatalım... dünyayı ışıklandıracak bir hareketin temelini atalım diye bir sorunları yok. İşleri güçleri, yok şu faşist, yok öbürü faşist deyip uzun uzun yazılar yazmak. Sana ne onların faşistliğinden... sen kendi işine baksana. Senin işin halkı aydınlatmak, emekçiyi aydınlatmak değil mi.

İşte böyle... Mehmet Ali Kışlalı'nın yazısını okudukta pek üzüldüm. Kanla ateşle parça parça edilmiş Anadolu'yu... Anadolu insanını düşündüm.

Bebekleri düşündüm... Kuşları... akarsuları... dağları düşündüm.

Zavallı Anadolu... seni aşk derecesinde, derin bir tutkuyla nasıl sevdiğimi bilirsin. Bir zamanlar köşe bucağını nasıl aşkla gezerdim, bilirsin. Türküyle, kürdüyle, lazıyla ,ermenisiyle, yahudisiyle nasıl kucaklaştığımı... rakı kadehlerini nasıl çın çın öttürdüğümü anımsarsın.

Şimdi dünü unutan... bugünü bilmeyen, yarını dü-

şünmeyen cahil, çıkarcı, insanlığını unutmuşların elinde parçalanıyorsun. Ama unutma. Ben kürdüm, ben türküm, ben ermeniyim, ben yahudiyim, ben rumum. Ben Anadolu insanıyım. Her yerde yaşıyorum. Öldüğümde mezarım her yerde olacak.

Anadolu, 25 yıllık süreçte parçalansa bile, ikinci 25 yıllık süreçte "ben"ler, bu parçalanmayı kıracak, Anadolu'nun dörtbin yıllık insani birikiminden aldığı güçle aydınlanma hareketini başlatacak. Kimsenin kimseyi sömürmediği, özgürlükçü bir toplum yapısıyla emperyalizmin zincirini bu topraklarda parçalayacak.

Dünya Anadolu'dan ışıyacak.

Mücadelem bu inanca dayanıyor. Bu inançla yaşıyorum.

4 Ağustos Salı

Şengör'ün *Cumhuriyet-Bilim Teknik*'te çıkan yazısında okudum. (1 Ağustos 1998. s. 593) Mustafa Kemal Atatürk, bir hocasına "Ben kurtuluşu sağlayamadım, yalnızca çöküşü 50-60 yıl geciktirdim" demiş. Mustafa Kemal 1789 Burjuva Devrmi'ne özendi. Oluşturacağı burjuva sınıfının Anadolu'yu aydınlatacağını sandı. Sermaye birikiminin acımasızlığını hesaba katmadı Mustafa Kemal kadrosu. Bunu, doğru dürüst bildikleri bile söylenemez.

Birikimin belli bir aşamasından sonra bile sermaye Anadolu halkını düşünmedi. 70 yıllık süreç sonunda sermaye sınıfından tek bir İzzet Baysal çıktı.

İzzet Baysal, Mustafa Kemal'in özlediği bir burjuva. Ne kazandıysa Bolu'ya yatırmış. Yıllardır ikinci bir giysi yaptırmamış kendine.

Öbürlerine geldikte... Öbürleri düğünlerde harcadıkları paraları Anadolu için harcasalardı, bugün Anadolu ışıklanmıştı.

Bu davranışı anlaşılmasın diye halkı cahil bıraktı sermaye. Bu cehalet yüzünden bugün bütün Anadolu kasabaları dedikodu yuvasıdır, fesat kumkumasıdır. Bu yüzden oralarda öğretmenlerin, aydınlanmış insanların neler çektiğini bilirim ben.

Bugün Türkiye'yi uçurum kıyısına getiren faşist şeriatçı hareketler o kasabalardan yola çıkmıştır.

Türkiye'de politikacının bu durum karşısında ürettiği politikanın gerçeklikle hiçbir ilgisi yoktur. Bu politika insana... Anadolu'ya dönük... dünyaya açık bir politika değildir. Kasabalardan çıkıp gelen bu politikacıların söylediklerinin tamamı boş laftır.

Bir ikisi dışında hepsi birikimsizdir, hepsi cahildir.

Yalın bir durumu söyleyeyim. Bu sıcaklarda bile İstanbul'da otobüsler ,metrolar, terli, pis kokulu, yorgun, bezgin insanlarla dolu. Halk, evinden işine insanca gitmeyi aklına bile getirmez. Bunu yetkililer de düşünmez. İstanbul Belediye Başkanı, ciddi... insanca bir ulaşım politikası üreteceğine gider orda burda konuşur.

Bugün Türkiye'de politik-ekonomik alanda verilen kavga, Anadolu'yu nasıl ışıklandıracağım kavgası değil. Onlar şunu düşünüyor. Ne yapmalıyım da Anadolu'nun kaynaklarını ele geçireyim, ben sömüreyim Anadolu insanını.

Tabii sosyalistler bu soyguna, bu sömürüye karşı çıkacaklardı. Karşı da çıktılar. O zaman gelsin işkence, gelsin hapis... olmazsa vur öldür.

Bugün *Cumhuriyet*'de okudum. Birdal olayının sanığı Cengiz Ersever, "Gündüz askerdim, gece militandım" diyor, daha sonra Türkçü İntikam Tugayı'na nasıl adam yetiştirdiğini anlatıyor. "İddiaya girerim. İstesem 24 saat içinde Akın Birdal'ın beynini duvara yapıştırırım" diyor.

İşte sermaye sınıfı bu noktaya getirdi Türkiye'yi. Tan matbaasını, Tan Gazetesi'ni hükümet yerlebir etti. "Milliyetçiler galeyana geldi" dendi. 6-7 Eylülü hükümet hazırladı. İstanbul yerlebir oldu. "Bu işi komünistler yaptı" dendi.

Sermayedar düğünlerde milyarlar harcasın diye bir yapı oluşturuldu. Türkiye'de 1970'den beri binlerce genç katledildi. Şimdi Cengiz Ersever açıkça söylüyor. "İstesem 24 saat içinde Akın Birdal'ın beynini duvara yapıştırırım" İnanırım buna. Yapar. Türkiye'nin yapısı bu. Biri haksızlığa isyan ettikde, çekip vurma, beynini duvara yapıştırma yöntemine göre oluşturuldu Türkiye'nin yapısı. Bu ülkenin Devlet Başkanı, "Asmayalım da besleyelim mi" dedi. Burdan şuraya gelindi. "Mahkemeye ne gerek var. Onca harcama yapılıyor. Yazık değil mi bu milletin parasına. Sokak ortasında çek vur"

Vurdular.

Nasıl anlatırsın bunlara... o mahkemelerin, o avukatların, savların, karşı savların binlerce yıl süren bir mücadeleden sonra kazanıldığını... bütün bunların insani bir hak olduğunu.

Bu topraklara baktığımızda ne görüyoruz. İşte Thales, Heraklietos, Hesiodos, Yunus Emre, Karacaoğlan, Nazım Hikmet.

Çok zengin bir kültür birikimi insan çekip vururum... beynini duvara yapıştırırım diyenlere kaldı.

Şen, sözünü ettiğim yazısını şöyle bitiriyor, "Gazeteyi okumak için değil, eşya örtmek için alan bir toplum, üzerine kısa bir süre gazete kağıdı örtülmesini haketmiş bir toplum demektir.

Doğru. Bir gün Anadolu'nun üstüne gazete kağıdı örtülürse, bu yazılar, tarihçiler için otopside kullanılır.

Daha sonra şöyle derler. "Türkiye'de uygulanan yöntemi uygularsanız toplum çöker. Toplumun çökmesini istemiyorsanız Türkiye'de uygulanan yöntemin tam tersini uygulayın. Bu uygulamayla öyle bir toplum yaratın ki, tek bir insanın sıkıntısını bütün toplum hissetsin. Öyle bir toplum yaratın ki, insan bütün hayatı boyunca esenlik içinde yaşasın.

Öyle bir toplum yaratın ki, orda, ablasına ilaç götüren bir kız çocuğu, terorist diye vurulup öldürülmesin."

6 Ağustos Perşembe

Dün *Radikal*'de Mehmet Y. Yılmaz'ın *Biz ne biçim insanlarız?* adlı yazısını okudukta insan denen varlığın karmaşıklığını düşündüm.

Sorun şu. İzmir Hayvan Bahçesi'ndeki Volga adlı su aygırına taşla sopayla saldırmışlar. Volga'yı can çekişir durumda bulmuş, görevliler.

Bu ilk saldırı değilmiş. Sandviçin içine jilet koyup, yem diye vermişler aslana. Aslanın midesi parçalanmış. Maymuna iğne yutturmuşlar. Geyiğin boynuzlarını kırmışlar.

Mehmet Y.Yılmaz şöyle diyor, "Toplum olarak gücümüzün yeteceğine inandığımız her ortamda ve her fırsatta şiddete başvurmaktan çekinmiyoruz.

Hiçbir insani değerimiz kalmamış sanki. Sadece güce tapıyor, şiddeti alkışlıyoruz"

İnsan denen varlığın karmaşıklığını düşündüm derken söylemek istediğim şu. Hiç unutmam. Altı yaşındayken hayvanat bahçesine götürdüler beni. Çıkışta birdenbire ağlamaya başladım. Beni hayvanat bahçesine götüren akrabam şaşırdı. "N' oldu" dedi. "Yazık değil mi bu hayvanlara" dedim.

Sonradan bu konunun evde tartışıldığını... annemin eleştirildiğini anımsıyorum. Ben bu konuda değişmedim. Hayvanların kafeslere tıkılmasına her zaman karşı çıktım. Bunun ötesinde sirklerde hayvanların kullanılmasından hiç tad almadım.

Hiçbir hayvana eziyet etmedim. Şurda burda gezinirken önüme çıkan yılanı, görmezlikten geldim. Ama hayvanat bahçesinde maymuna iğne yutturan... aslana jilet yediren kişiler de var.

İkimiz de aynı toplumun insanıyız. Bunun incelenmesi gerekiyor.

Mehmet Y. Yılmaz, "Biz kimiz, neden böyle olduk, hayattan ne bekliyoruz, neden bir zamanlar hoşgörümüzle övünürken şimdi bunu enayilik olarak görüyoruz, şiddet neden hayatımızın her alanına hakim? Nerede hata yaptık?"

Hep söylüyorum. Osmanlı, bu topraklarda kırım kültürünü geliştirdi. Padihşah Yavuz'un sadrazamları boğdurması, zevkle, yüceltilerek anlatılırdı biz öğrencilere.

Cumhuriyet, Osmanlı'nın kırım kültürünü, insani kültüre dönüştürmedi. Söylemek istediğim şu. Bu toplum hiçbir zaman hoşgörülü olmadı. Sözgelimi devlet, solcularla düşünce düzeyinde mücadele etmedi. Fasişt örgütler eliyle solcuları katletti. Şiddet kullandı.

Türkiye'de, şiddet, yazarları, şairleri de etkisine aldı. Bir tartışma nedeniyle İhsan Üren "köpek" diye saldırdı bana. Edebiyat dünyasından bir tek kişi çıkıp da "Nasıl böyle konuşuyorsun" demedi. Neden. İhsan Üren'in şiddetinden korktular. "Neyimize gerek" diye düşündüler. "Adam bize de köpek der" diye sustular.

İhsan Üren, şimdi susuyor. Türkiye'de öyledir, bir sorun alevlenir, sonra küllenir. Hayır. İhsan Üren bilsin. Bu sorun bitmeyecek.

Şimdi şiddeti Veysel Çolak uyguluyor. *Düşlem* dergisinde Serap Erdoğan konuşmuş Veysel Çolak'la. O konuşmada Veysel Çolak, Sennur Sezer için "o şair değil" diyor yine. Serap Erdoğan, "Sizce Sennur sezer şair değil mi yani? Bu çok acımasız bir yargı olmaz mı?"diyor. Buna karşılık Veysel Çolak şöyle diyor. Aynen. "Neden acımasız bir yargı olsun ki..." Birisi bana şair olduğunu kanıtlasın onun" (Düşlem, Ağustos, 1998. s. 16).

N'olacak şimdi. Biri çıkacak, Sennur Sezer'in şair olduğunu kanıtlayacak. Kime kanıtlayacak. Veysel Çolak'a.

İyi ama, Sennur Sezer'in şair olduğu neden Veysel Çolak'a kanıtlanacak.

Veysel Çolak'ın bu deyişi şiddetin ta kendisidir. Çünkü bu dünyada hiçkimse, hiçbir konuda neliğini bir başka birine kanıtlamak zorunda değildir. Şiddet, bunu bir zorunluluk olarak gören bir anlayıştan çıkar. Bu anlayışı bilinç durumuna getiren kişi her konuda kanıt ister. Çünkü bu ona verilmiş bir haktır. Kim vermiş ona bu hakkı. Kimse vermez. O, bu hakkı kanırta kanırta alır. Şiddet kullanarak alır, korkutarak alır. İhsan Üren'e bana "köpek" deme hakkını kim verdi. Kimse vermedi. Ama o, bunu söylemeyi bir hak diye kendine verdi.

Ben niye sınırdan pasaportsuz çıkamıyorum. Çünkü devlet, "Bu topraklar benim. Ben izin vermeden kimse dışarı çıkamaz" diyor. Çıkmak istersem vurur beni. Şiddetin en geniş, en ince örgütlenmiş biçimdir devlet. Bu,bilincini arındırmamış kişilere doğrudan doğruya yansır. İşte Veysel Çolak, şiir devletini kurmuş. Kendisini de bu şiir devletinin diktatörü ilan etmiş. Bu devlete girebilmek için diktatör Veysel Çolak'ın karşısına geçip, şairliğini kanıtlayacaksın.

İhsan Üren bir devlet kurmuş. Orda istediğine köpek diyebiliyor.

Şunu söylemem gerekiyor. Her insan belirli zamanlarda kuruntuya kapılabilir. Veysel Çolak da bir kuruntuya kaptırmış kendini. Birisi gidecek, Sennur Sezer'in şairliğini kanıtlayacak Veysel Çolak'a. Belli olmaz, Veysel Çolak "birisi" için de ölçüt koyabilir. "Sen değil, öbürü gelsin" diyebilir.

Veysel Çolak birilerini korkuttuğunu sanıyor belki de. Bu şiddet burda durmayabilir. Veysel Çolak bir adım daha atar, "Cengiz Gündoğdu yazar değil. Birileri gelsin, onun yazarlığını kanıtlasın" diyebilir.

Bütün dikta heveslilerinde... şiddetle içiçe yaşayanlarda düşünce bütünden kopmuştur. Bundan ötürü kişi parçayı bütün sanır. Bu parça da çok küçüktür. Orda diktatörlüğünü ilan eder. Veysel Çolak'la Sennur Sezer şiir dünyasının bütünü olsaydı Veysel Çolak hadi bunları söyleyebilirdi. Ama bütün Veysel Çolak'la Sennur Sezer'le bitmiyor. Gerçi şiir, şair dendikte nerde, ne konumda olursa olsun Veysel Çolak'ın aklına ilk, Sennur Sezer geliyor.

Veysel Çolak'a samimiyetle söylüyorum. Şiir dünyasının bütünlüğü çok geniş. Burda ortaya şu sorun çıkıyor. Ta Hesiodos'tan bu yana şiir yazanların hepsinin şair olduğu tek tek kanıtlanacak mı Veysel Çolak'a. Kanıtlanacaksa, böyle bir zorunluluk varsa, bunu kim yapacak.

Tabii iş bunla bitmiyor. Bir de günümüzde şiir yazmaya başlayanlar var. Gençlerin yazdıklarının şiir olup olmadıklarıda mı kanıtlanacak. Tabii bir sorun daha... bunu kim yapacak.

Bütün bunlar olabilir aslında. Sevdiği şairin, şair olduğunu kanıtlamak için Veysel Çolak'ın kerametine inanacak safdiller... müritler bulmak şartıyla.

Veysel Çolak bütünden kopuk düşündüğü için, önermeleri böylesine garip noktalara gidiyor. Sorun burda zaten. Hesiodos'tan beri şiir dünyasının bütünlüğünü görebilseydi Sennur Sezer'in şiirini anlardı.

7 Ağustos Cumartesi

Şiir dendikte Veysel Çolak'ın aklına "Şiiri bozan düşman Sennur Sezer" geliyor. Bu, bana Dina Buzzati'nin *Tatar Çölü* adlı romanını anımsatıyor. Buzzati bu romanında Bastiani Kalesi'nde düşman bekleyen insanları anlatır. Gerçekte düşman filan yoktur. Düşman zihindedir.

Roman şöyle başlar, "Subay çıkar çıkmaz Giovanni Drogo, bir Eylül sabahı, ilk atandığı göreve başlamak üzere Bastiani Kalesi'ne gitmek için kentten yola koyuldu"

Kalede herkes düşman beklemektedir. Sözgelimi astsubay Tronk.

"Tronk öteki insanları unutmuştu tamamiyle, onun için Kale'den ve iğrenç kuramlardan başka hiçbir şey kalmamıştı yaşayan. Tronk genç kızların seslerinin kulağa nasıl hoş geldiğini, bahçelerin, akarsuların nasıl olduğunu, hiç ama, hiç hatırlamıyordu muhakkak."

Teğmen en fazla dört ay sonra Kale'den ayrılmaya kararlı. Bir sağlık belgesiyle mümkündür bu. Ama zihni düşmanı, teğmeni de içine alır. Otuz yıl sonra ağır bir hastalık nedeniyle donatımlı bir hastaneye gönderilirken, gitmek istemez. Şöyle der arkadaşına. "Fakat anlamalısın. Otuz yılı geçen bir zamandan beridir ki bekliyorum... Birçok fırsat kaçırdım. Hep bu düşmanları beklemekle geçmiş otuz yıl epeyce bir şeydir sanırım. Artık isteyemezsin değil mi? Benim gitmemi istemezsin, bunu isteyemezsin, kalmaya bir bakıma hakkım var sanırım"

Dino Buzzatti *Tatar Çölü* (çev. Nihal Önol, Varlık Yayınları, İstanbul, 1968) adlı romanında kale simgesiyle insanın sahte gerçekliklere tutsaklığını pek güzel anlatıyor.

Celal Bayar da her yıl "Bu kış mutlaka komünizm gelecek" derdi.

Veysel Çolak da zihni gerçekliğinde bir düşman yarattı. Sennur Sezer. Şiir dendikte Sennur Sezer geliyor Veysel Çolak'ın aklına.

Sennur Sezer çok güçlü bir düşman. Türkiye şiiri çok güzel bir noktaydı. Herkes güzel güzel şiirler yazıyordu. Sonra Sennur Sezer geldi... o güzel şiiri bozdu. Yerlebir etti Türkiye şiirini.

Veysel Çolak durmadan düşman yaratıyor. Şiirin düşmanı Sennur Sezer. Aydın Çubukçu'yla ben de Veysel Çolak'ın düşmanıyız.

Veysel Çolak seviniyordur düşman buldum diye. Zaten bizim insanımız düşmansız yaşayamaz. Benim *Düşünen Adam* adlı bir oyunum var. Adamın biri bir ülkeye gider, İlk rasladığına yol sorar. Yıllardır düşman bekleyen halk sevinçle ayağa kalkar. Düşman gelmiştir. Yol soran düşman ilan edilir.

Veysel Çolak seviniyordur üç düşman buldum diye. Kolay değil düşman bulmak, sevinmek hakkıdır.

12 Ağustos Çarşamba

İnsan hakkı kavramının olmadığı... düşünme özgürlüğünün bilinmediği ilk çağlarda karşıt düşünen kişinin yargılanmadan, hapsedilmesini öldürülmesini anlıyorum.

İnsan, nice kanlı... zorlu mücadelelerden sonra, insan hakları, düşünce özgürlüğü kavramlarını toplumlara benimsetti. İnsan hakları, düşünce özgürlüğü hakları birçok uluslararası bildiriyle güvenceye alındı.

Şimdi Türkiye'ye bakıyorum. Sanki bunların hiçbiri olmadı. Türkiye ikibin yıl öncesini yaşıyor.

Bakın n'oluyor. *Bir Hak Düşmanı* adlı oyunun yazarı 24 yıl, bu oyunu oynayan oyuncaklara da 16 yıl hapis cezası veriyor.

Şimdi ne denir buna. Bu oyun kötüyse, ben gider oyunu eleştiririm. Sen ne karışıyorsun. Bu oyunun içeriği, benim görüşlerime taban tabana zıt olabilir.

Şimdi şunu söylüyorum. Net söylüyorum. Açık söylüyorum. Birileri bu toplumu batırmak istiyor. Bu ülkeyi cehenneme çevirmek istiyor.

Binlerce yıl süren düşünce özgürlüğü mücadelesini yok sayan bir yapı... bir ülke n'apılırsa yapılsın ayakta duramaz. Yüzbinlerce insanı çarmıha geren Roma nerde, 60 bin insanın kafasını kesip kuyulara doldurun Osmanlı nerde.

Bilinçsiz, betonlanmış beyninizle, üç öğün yemekten başka hiçbir şeyi bilmeyen aklınızla bu ülkeyi yerlebir edeceksiniz.

Bu ülkenin onu bunu öldürmeye... oyun yazarlarını hapsetmeye gereksinmesi yok. Bu ülkenin kimsenin kimseyi sömürmediği... insani kültürün her yeri ışıklandırdığı bir yapıya gereksinmesi var.

Kafanız bir türlü almadı bunu. Kafasızlığınızla bu ülkeyi uçurumun kıyısına getirdiniz. Toplumu güven içinde tutan bütün ögeler paramparça oldu. Her küme kendi hukukunu oluşturdu. İstanbul'un meydanlarında "Vatanıma, dinime uzanan eli keser, eline veririm" diye gazete satıyor "milliyetçi"

13 Ağustos Perşembe

Bugün saat 21.00'de *Yeditepe* televizyonunda Felsefe programı başlıyor. Kaygı... heyecan... sevinç hepsi bir arada.

Bu işi başıma Asaf Güven Aksel açtı. Peki, sen Gündoğdu şu kadar yaş yaşadın, neden hayır demedin bu işe. Demedim, ben de hevesliydim.

Beni kaygılandıran şu. Televizyonda boşluğa konuşuyorsun. Seni dinleyenleri görmüyorsun.

Tuhaf bir durum.

Başarısız olursam felsefeden iyice soğur insanlar. Temel kaygım bu.

Neyse, bu akşam başlıyorum. Bakalım n'olacak. Dün akşam, beyaz peynir, kavunla rakı içerken bunları düşündüm.

14 Ağustos Cuma

Dün gece *Yeditepe* televizyonunda felsefe programına başladım. Program başarılı oldu. Başta Asaf Güven Aksel kutladılar. "Güzel bir program oldu" dediler.

Sevindim.

Programın adı, *Felsefe Sır Değildir.*

Neden felsefe öğrenmemiz gerektiğini anlattım dün gece. Hem tarihten, hem günümüzden örnekler verdim.

Yıllarca felsefenin önemini anlattım. Seminerler verdim. Belli bir noktaya gelindi. Şimdi televizyonla daha geniş yığınlara ulaşma olanağı doğdu. Böylece Türkiye'nin çapaçul gündemi dirseklenebilir. Demokrasi, devlet, cumhuriyet, erdem, insan hakları nedir.... bu kavramların oluşumu, toplumsal, ekonomik tabanları felsefenin ışığında irdelenecek.

Tabii büyük büyük beklentilerim yok. Bunu milimetrik mücadelenin bir evresi sayıyorum.

Dün *Yeditepe*'de sevgiyle karşılandım. Heyecanlıydım, kaygılıydım. Heyecanımı, kaygımı giderdiler.

Gece rakı içerken içimde esenlikli bir yel esiyordu.

Sevincimin bir *nedeni de şu.* Betül Çotuksöken'in *Kavramlara Felsefe İle Bakmak'la,* Afşar Timuçin'in *Felsefe Sözlüğü* adlı eserleri geldi.

Ceylan Basımevi iki eseri de güzel basmış. İkisi de son derece önemli bu eserlerin. Kimi kişiler onla bunla uğraşırken, dedikodu üretirken *İnsancıl,* insani kültüre katkı yapan ciddi eserlerle mücadelesini sürdürüyor.

Dün gece rakı içerken bunları düşündüm.

15 Ağustos Cumartesi

Dün Cumhuriyet'de Mahmut Oral'ın haberinde okudum. *Türk Mimar ve Mühendis Odaları* Birliği Diyarbakır'da bir araştırma yapmış. Diyarbakır'da yaşayan insanların yüzde 64.3'ü toplumsal güvenceden yoksunmuş. Ayrıca halkın yüzde 21,5 sürekli işsiz, yüz 37, 22'si geçici işçiymiş.

Diyarbakır merkezinde durum şöyle Diyarbakır'da çalışanların yüzde 57, 94'ü gününbirlik işçi. Yine Diyarbakır merkezinde çalışabileceklerin yüzde 29,06'sının işi var. Yüzde 70, 94'ü işsiz.

Türkiye geneli de aşağı yukarı böyle.

Şimdi soru şu. Böyle bir ülkede sanatın işlevi n'olmalı. Bütün bunları görmezlikten gelerek sanat yapmak mümkün mü.

Türkiye'de mümkün. İşte o zaman sanat insandan kopar. Sanat insani işlevini yitirir. Bugün Türkiye'de yaşanan bu.

Peki nasıl bir sanat bu. Sanatçının iç sıkıntısını, bunalımını yansıtan bir sanat... O zaman tartışmalar sanki sanatın özgül sorunlarına kaydırılıyor, Metin Cengiz'in "İmge köpürtmesi" dediği tuhaf sorunlar... yapay sorunlar çıkıyor ortaya. Bu, sanatı, halkın gözünde gereksiz kılıyor.

Böyle dendikte "Efendim biz güzel şiir yazmak istiyoruz" deniyor. Buna hiç itirazım yok. Tabii güzel şiir, güzel öykü yazacak sanatçı. Resmi de güzel olacak,

müziği de. Ama sanatçı Afşar Timuçin'in *Estetik*'te söylediği gibi, "Onun bilinci insanlığın en geniş ve en yetkin olası bilincin somut bir" örneği olmalı.

Sanatçının bilinci dar bir kümenin bilinci. Bu daralmış bilinci, sözgelimi Diyarbakır'daki olgular etkilemiyor da, ninesinin sanıdığındaki sabun kutusu etkiliyor. Ya da bir zamanlar bir şeyler yaşamış, mücadeleye katılmış, şimdi "yaralı yüreğiyle" ısıtıp ısıtıp bunu yazıyor.

Benim buna da itirazım yok. Dar bir kümenin bilinciyle yaşayan bu sanatçı, o dar kümede kalsa sorun çıkmaz.

Hayır, o, bu yaptığı sanatın en güzel olduğunu söylüyor, bu sanatın kayıtsız şartsız egemenliğini istiyor.

Peki onların yaptığı sanat, sözgelimi Veysel Çolak benim savunduğum sanatın önünü kesebilir mi. *İnsancıl* hedeflediği okura ulaşabilse, sözgelimi Afşar Timuçin'nin *Savaşçı Türküleri*'ni 1500 değil de 20 bin basabilse bu tartışma hemen biter.

İnsancıl'ı bütün Türkiye'de belirli gazete bayilerine değil de bütün bayilere, en küçük noktalara kadar ulaştırabilsek bu tartışma hemen biter.

Metin Cengiz'in imge köpürtmesi, Küçük İskender'in "Atımı Getirin Uzaklara Gitmek İstiyorum" demesinin hiçbir işlevi kalmaz. Bugün bu sözlerin işlevli olmasının nedeni, hepimizin dar bir alana sıkışmış olmamızdır. O sokak bizim aslında. Evine gitmesi gereken evine gitmiyor. Biz de sık sık dolanıyoruz. Başlıyor anlamsız bir tartışma. Bizler büyük yollara çıkabilsek bunlar iki adım sonra soluksuz kalır. O sokakta yalnız kalır, canı sıkılır, evine gider. Çünkü sokağa can veren, sokağı renklendiren biziz.

Peki, biz niye büyük yollara düşemiyoruz. Onlar mı engelliyor bizi. Hayır. Aslında bizim gitmemizi istemiyor onlar. Bizlere özenerek şiir, roman yazıyor. Biz bir gitsek, hemen sanatı filan bırakacak.

Peki, kim engelliyor bizi. Bizi, biz engelliyoruz. Özveri, kararlı, inatçı bir irade ister büyük yollar için. Aslında *İnsancıl* tek başına da büyük yollara düşer. Ama paramız yok. Parasızlığı örgütlenmeyle aşabiliriz diye düşündüm, olmadı.

Büyük yollar mücadelesi armut piş-ağzıma düşle aşılmaz. Bunun için maddi-manevi varlığını koyacaksın ortaya, kayıtsız şartsız, tek bir noktasını sakınmadan.

Aslında *İnsancıl*, dörtnal... rüzgar gibi koşmak istiyor. Biz öyle yetiştirdik *İnsancıl*'ı. *İnsancıl* dar sokakların oyuncak atı değil. Koyversem rüzgar gibi gidecek. Küçük İskender'in atı nal toplar o zaman. Zaten onun "uzaklar" dediği yüzmetre ilersidir.

Sıkı sıkı tutuyorum *İnsancıl*'ı. Tökezler diye korkuyorum. Peki n'olacak. Güzel bir beklentinin içindeyim. Bir gün birdenbire güzel bir şey olacak... hadi *İnsancıl* diyeceğim. Hadi koş. İşte o zaman dili, biçimi yepyeni insani bir sanat fışkıracak Anadolu'dan.

Şair, bak neler olur dünyada. Hintli çocuklar açlık grevindeymiş. Halı fabrikalarında, havai fişek fabrikalarında zorla çalıştırılıyormuş. 7 ila 15 yaşında çocuklar 60 milyon çocuk zorla çalıştırılıyormuş.

Şair, ninenin sandığından kafanı kaldır da dünyaya bak. Biliyorum, dinlemezler beni. Annem, "Sakalım yok ki dinlesinler" derdi.

Sakal mı bıraksam ne...

25 Ağustos Salı

Birçok tatsız olayların sanığı Alaaddin Çakıcı, Fransa'da yakalandı. Çakıcı yakalandıkta Türkiye karıştı Çakıcı konuşursa, 1980 öncesinden bu yana ülkeyi çehenneme çeviren bütün olaylar aydınlanır.

Tabii bir tek Çakıcı Türkiye'yi cehenneme çeviremez. Çakıcı'nın arkasında mutlaka siyasi - iktisadi destekler var. İşte bunun için karıştı Türkiye. Şimdi birçok insan "Ya Çakıcı konuşursa... " diye gece gündüz gözünü kırpmadan yaşıyor. Bu, Çakıcı'nın hem gücü hem güçsüzlüğü. Konuşmaması için uyduruk bir nedenle salıverilir belki. Belki de yine konuşmaması için öldürülebilir.

Çakıcı ister konuşsun ister konuşmasın, şu gerçek ortada. Türkiye ta 1960'lardan bu yana, gözünü kırpmadan insan öldürenlerin elinde. O günden bugüne Türkiye'de binlerce faili meçhul cinayetler işlendi. Türkiye ölüm aygıtına dönüştürüldü. Çakıcı bu aygıtın yalnızca parçalarından biri. Ölüm aygıtının bu parçası yedeğiyle hemen değiştirilir. Bütün dikkatlerin Çakıcı'nın üstüne çevrilmesi ölüm aygıtını kuranların işine gelir. Dikkat yitimine uğramadan ölüm aygıtının üstünde durmalı. Sözgelimi Kanlı Pazar, 1 Mayıs, Kahramanmaraş, Sivas, Gazi kırımları nerelerde tasarlandı... Abdi İpekçi, Uğur Mumcu, Doğan Öz, Turan Dursun... daha birçok insan hangi merkezlerin buyruğuyla katledildi.

Bütün dikkatimizle ölüm aygıtını, milimetresine kadar ortaya çıkarmalıyız.

Ama Türkiye daha tatsız olayların içine çekilmiş *Cumhuriyet*'de okudum. Kaşif Kozinoğlu adında biri, Çin'in Sincan bölgesinde Pekin yönetimine karşı mücadeleyi örgütlüyormuş.

Türkiye'nin böyle bir politikası mı var. Başka ülkelerin içişlerine karışmaya... o ülkede, yönetime karşı örgütler kurmaya kim karar veriyor Türkiye'de.

Bütün dünyada saygınlığımızın sıfıra inmesinin, dahası Türkiye'den kurtulma düşüncesinin doğması-

na yolaçan temel nedenlerdir bu. Düşünebiliyor musunuz, buralardan Çin'e adamlar gidiyor, Çin'de huzursuzluk çıkarıyor. Bunun Türkiye'ye nasıl bir yararı olabilir diye düşündüm, bulamadım.

Türkiye meğerse, yabancı ülkelerdeki "teröristleri destekleyen dış mihraklardan" biri olmuş. Ben şimdiye kadar, bunu, devlet aygıtını ele geçirmiş görgüsüz arapların işi sanırdım.

Vah Türkiye vah... biliyordum biliyordum kimlerin elinde kaldığını, ama bu kadarını bilmiyordum.

31 Ağustos Pazartesi

Yarın eylül ayına giriyoruz. Güz geliyor demektir bu. Güz geliyor diye seviniyorum. Ben aslında güneşi... güneşli günleri severim. Ama bu yıl güneşin sevilecek bir yanı yoktu. Gün geldi soluk alamaz oldum. Bu kadarı fazla diye düşündüm. Dünyayı... insanları güzel güzel ısıtmak varken, bütün gücüyle abanmanın insanı soluksuz duruma getirmenin ne anlamı var.

O boğucu günlerde güneşe, "Utanmıyor musun" bile dedim. Bu, benim ilkel yanımdır. İlkeller doğanın canlı olduğuna inanırlarmış ya, işte bu inanç bende de vardır. Bu yüzden hayatımın hiçbir devresinde ağaca çivi çakmadım, çakıyla ağaç kazımadım, dal koparmadım. Ağacın canı yanar diye düşündüm.

Çocukken daha ileri durumdaydı bu duygum. Taşların bile canlı olduğuna inanırdım. Şimdi doğada bir canlılık olmadığını biliyorum. Ama çocukluktan kalma canlılık inancımı bir anı gibi taşıyorum. Geceleri rakı içerken ayın canlı olduğunu... bana gülümsediğini düşünmek esenlik veriyor bana.

Rakı dedim ya, boğucu sıcaklarda hekimler "otoritelerini" konuşturdular. "Alkol almayın" dediler. Zırt pırt konuşan bu "otoriteleri" dinlemedim tabii. Bir konuşuyorlar, sanırsın bin yıl yaşatacaklar insanı. Ellibeş yaşındayım. Bu ülkede ellibeş yıl yaşamanın zorluğunu hiç düşünmüyor hekimler. İşte Çakıcı olayı... Yine varlık alanlarını çoğalttılar. Şöyle. Kırmızı pasaport sahtemi çalıntı mı... Çakıcı mı devleti kullandı, devlet mi Çakıcı'yı kullandı... Çakıcı Ankara'da dolaştı mı, dolaşmadı mı... şu otelde yemek yedi mi yemedi mi...

Böylece insanı bıktırıp, işi boğuntuya getirecekler.

Temel sorun Çakıcı değil. Temel sorun Çakıcı'yı yaratan devlet aygıtı. Bu aygıtı kuranlar da Ankara'da Herkes kimin n'aptığını biliyor.

Neyse... güz geliyor. Boğucu sıcaklar gidiyor. *İnsancıl*'da... pencereden bakıyorum. Beyaz bulutları görüyorum. Merhaba güz... merhaba beyaz bulutlar diyorum.

Ünlemli Yaşam!..

ünlemle sonlanıyor sözler
bazen çığlık!
bazen ferman!
mavi gökyüzünde kanat çırpan kuşlar yok!
demirdendir kanatları şimdiki kuşların!
büyük gürültüler eşliğinde rakımlarını
düşürürler dağların
ve gri bulutlara dönüşür gökmavisi hayatımız!

Savaşın Yaşını Durdurun!..

olağanüstü yaşamımı çözün!..
gülümsemelerimi ertelemekten yoruldum...
acılar yumağı kördüğüm
savaşın ablukasından alın bedenimi

savaşın yaşını durdurun!
bunca yıllık savaşın
ve onbinlerce ölümlerin
çetelesini tutmanın yorgunuyum
ateşin kıvılcımlarından kurtarın beni
açlık grevlerinden kuruyan hücrelerimi ıslatın
yanan evlerin üzerinden yükselen dumanları
gözlerimde tütüyor
binlerce insanın canını alan
mermilerin menzilinden çıkarın beni

tutun kollarımdan götürün katliamsız
yaylalara.
sündüz'ü anımsatmayan yaylalarda
serin esintilere bırakın yüzümü
nurhak'ın daralan yüreği ferahlasın diye
genç bedenimdeki kimyasal yanıkları soğutun.

Vedat ÇETİN

Ahmet NECDET

Aşklar Şiirle Kanar *

Kimse taşıyamaz aşk acısını
Yüreğe saplanan bir şiir kadar
İnsanoğlu içindeki yangını
Söndüreyim derken daha çok yanar
Yalansız her aşkta şair kanı var

Aşklar şiirle kanar

Ve kimse kitleyemez yüreğini
Ölümcül aşkına olsa da gaddar
Şiirin yazgısı düşsel intihar
Onun en hasını en güzelini
Acıya bulanmış şairler yazar

Aşklar şiirle kanar

Aşk mıdır her işin başı ve sonu
Şiir mi her gizi çözen anahtar
Kırık bir hayatın aşk olduğunu
Dile getirsem de bu neye yarar
Odur anılara yağan sıcak kar

Aşklar şiirle kanar

* Ahmet Necdet'in İnsancıl Yayınları arasında çıkacak olan **Bir Can Yongasıdır Aşk** adlı **Toplu Şiirler** kitabından alınmıştır.

İNSANCIL'DAN
İNSANİ KÜLTÜRE KATKI

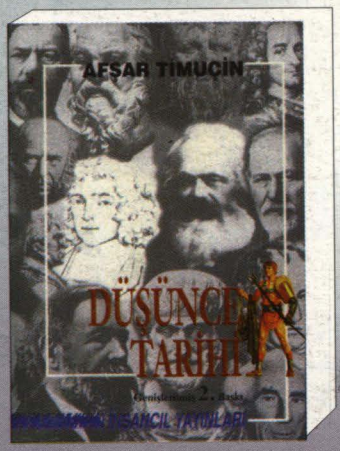

Afşar Timuçin
DÜŞÜNCE TARİHİ
Ederi : 4.000.000 TL.

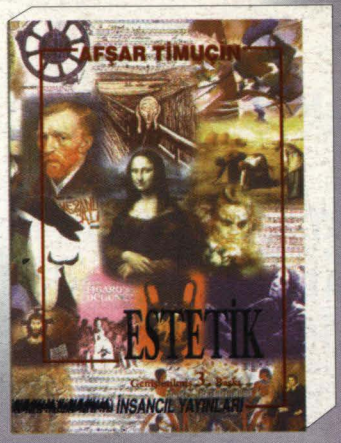

Afşar Timuçin
ESTETİK
Ederi : 2.000.000 TL.

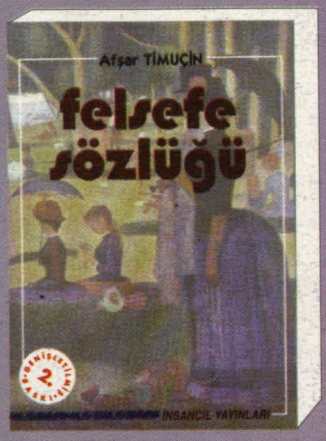

Afşar Timuçin
FELSEFE SÖZLÜĞÜ
Ederi : 2.000.000 TL.

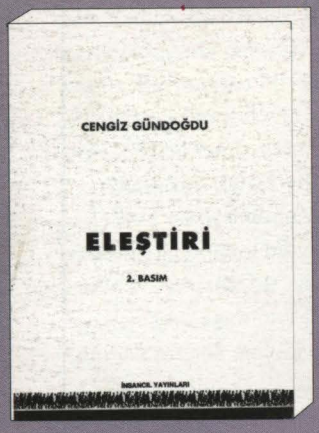

Cengiz Gündoğdu
ELEŞTİRİ
Ederi : 600.000 TL.

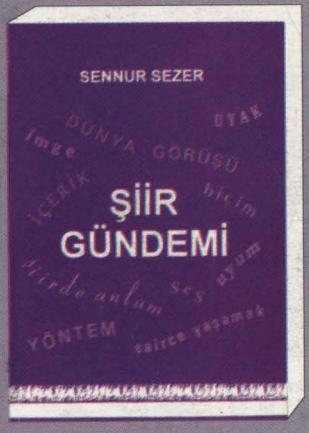

Sennur Sezer
ŞİİR GÜNDEMİ
Ederi : 500.000 TL.

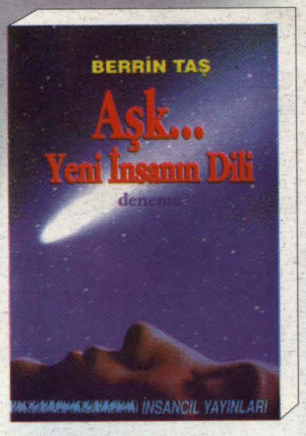

Berrin Taş
AŞK... YENİ İNSANIN DİLİ
Ederi : 400.000 TL.

KAVRAMLARA FELSEFE İLE BAKMAK
Ederi : 1.500.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI